TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENLERDE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ VE YAŞAM DOYUMUNUN ANNE BABA TUTUMLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Diler ÜNAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENLERDE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ VE YAŞAM DOYUMUNUN ANNE BABA TUTUMLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Diler ÜNAL

Danışman: Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
Jüri Üyesi: Öğr. Gör. Dr. Metehan ÇELİK
Jüri Üyesi: Öğr. Gör. Dr. Oğuzhan ÇOLAKKADIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2018

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
(Danışman)

Üye: Öğr. Gör. Dr. Metehan ÇELİK

Üye: Öğr. Gör. Dr. Oğuzhan ÇOLAKKADIOĞLU

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…/ … /2018

Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 14 / 05 / 2018

Diler ÜNAL

ÖZET

ERGENLERDE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ VE YAŞAM DOYUMUNUN ANNE BABA TUTUMLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Diler ÜNAL

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Danışman: Doç.Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
Mayıs 2018, 89 sayfa

Bu araştırmada ergenlerde görülen davranış problemleri ve yaşam doyumunun algılanan anne baba tutumları tarafından ne oranda yordandığını cinsiyete bağlı olarak incelemek amaçlanmıştır. Araştırma Adana ili merkez ilçelerinde yer alan sekiz lisenin 9., 10., 11. ve 12. sınıfına devam eden 396 kız, 210 erkek olmak üzere toplam 606 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ergenlerin yaşam doyumlarına ilişkin veriler "Çok boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği" (Huebner, 1994), anne-baba tutumlarına ilişkin veriler "Anne-Baba Tutum Ölçeği"(Lamborn, Mounts, SteinbergDornbush, 1991), davranış problemlerine ilişkin veriler "11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği" (Achenbach ve Edelbrock, 1991), kişisel veriler ise araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde Çok Değişkenli Regresyon Analizi'nden yararlanılmıştır.

Araştırma sonucunda, ergenlerin babadan algıladıkları kabul ve psikolojik özerklik ile anneden algıladıkları kontrolün cinsiyete bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Davranış problemleri cinsiyete göre incelendiğinde, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla içselleştirme; erkek öğrencilerin ise kızlardan daha fazla dışsallaştırma problemleri sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerin yaşam doyumunun erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anne ve babadan algılanan kabul, anneden algılanan psikolojik özerklik ile içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik özerkliğin ise yalnızca dışsallaştırma problemleriyle negatif yönde anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Anne ve babadan algılanan kontrol ile içselleştirme problemleri arasında anlamlı yönde bir ilişki olmadığı, dışsallaştırma problemleri ile ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu

görülmüştür. Anne ve babadan algılanan kabul ve kontrol, anneden algılanan psikolojik özerklik ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu, yalnızca babadan algılanan psikolojik özerklik ile yaşam doyumu arasında anlamlı ilişki olmadığı saptanmıştır.

Lise öğrencilerinin içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ve yaşam doyumlarının, anne ve babadan algılanan kabul, psikolojik özerklik ve kontrol tarafından ne oranda yordandığı hem tüm öğrenci grubunda hem de kız ve erkek öğrencilerde ayrı ayrı incelenmiştir. Gerek anne gerekse de babadan algılanan kabul ve anneden algılanan psikolojik özerkliğinlise öğrencilerinin (kızlarda ve tüm öğrencilerde) içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerde ise sadece babadan algılanan kabul ve anneden algılanan psikolojik özerklik içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcılarıdır. Anne ve babadan algılanan kabul, anneden algılanan psikolojik özerklik ve kontrolün lise öğrencilerinin (kızlarda ve tüm öğrencilerde) dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir. Farklı olarak, erkek öğrencilerde dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları sadece babadan algılanan kabul ve anneden algılanan psikolojik özerkliktir.

Hem öğrencilerin tamamı hem de kızlar üzerinde yapılan analizlerde anneden ve babadan algılanan kabul, anneden algılanan psikolojik özerklik ve kontrolün yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerde ise yalnızca anne ve babadan algılanan kabulün yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelımeler: Yaşam Doyumu, anne-baba tutumları ve davranış problemlerı

ABSTRACT

EXAMINATION OF BEHAVIOURAL PROBLEMS AND LIFE SATISFACTION IN ADOLESCENTS ACCORDING TO ATTITUDES OF PARENTS

Diler ÜNAL

Master Thesis, Department of Education Science
Supervisor: Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
May 2018, 89 pages

In this study, it was aimed to investigate the rate of the behavioral problems seen in adolescents and how the satisfaction of their life is perceived by parental attitudes depending on sex. The survey was conducted on a total of 606 students, 396 girls and 210 boys, who continued to the 9th, 10th, 11th and 12th grades of the eight high schools in the central districts of Adana province. The data on life satisfaction of adolescents are obtained from “Multidimensional Adolescent Life Satisfaction Scale "(Huebner, 1994), The "Parental Attitude Scale" (Lamborn, Mounts, Steinberg Dornbush, 1991) is given for the behavioral problems of the parents, Evaluation Scale for Young People "(Achenbach and Edelbrock, 1991) and personal data were obtained using the" Personal Information Form”. In the analysis of the data, Multiple Regression Analysis was used.

As a result of the research, it was determined that acceptance and psychological autonomy of adolescents perceived by the father and control which they percieved by their mother differ significantly depending on the sex. When behavioral problems are examined by sex, it is clearly seen that female students are more internalized the problems than male students; male students have more externalization problems than girls. It was determined that girls' life satisfaction is higher than male students. Meaningful relationships in the negative direction was found between the perceived acceptance from the mother and the father and psychological autonomy perceived by the mother and the internalization and externalization behaviors.

Psychological autonomy perceived from the father was determined to be significantly related to externalization problems only in the negative direction. It is seen that there is no meaningful relationship between control and internalization problems perceived by parents and that there is a significant negative relationship with externalization problems. It was found that there was a positive relationship between perceived acceptance and control by mother and father, psychological autonomy perceived by mother and life satisfaction and there was no significant relationship between psychological autonomy perceived by father and life satisfaction.

The internalization and externalization problems and life satisfaction of high school students were examined separately in both the student group and the male and female students who were predicting by acceptance, psychological autonomy and control perceived by the parents. The perceived acceptance from the parents and the psychological autonomy perceived from the mother was found to be significant predictors of internalization problems (both in girls and in all students). In male students, acceptence percieved from the father and psychological autonomy perceived from the mother are significant predictors of internalization problems. Perceived acceptance from parents, of psychological autonomy perceived by the mother and externalization problems was determined to be a significant predictor of the control high school students (in girls and all students). Differently, the significant predictors of externalization problems in male students are only the perceived acceptance from the father and the psychological autonomy perceived from the mother.

In both analyzes surveyed in in girls and all students, it was determined that the perceived acceptance from mother and father, the perceived psychological autonomy from mother and the control of life satisfaction were significant predictors. In male students, only acceptance perceived by mother and father was found to be meaningful predictors of life satisfaction.

Keyword: Lıfe satisfaction, parental attitude and behavioral problems

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ergenlerin anne baba tutumlarının davranış problemleri (içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri) ve yaşam doyumları ile ilişkisini incelemektir.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde pek çok kişinin katkısı bulunmuştur. Araştırmanın planlanması, uygulanması ve sonuçlanması sürecinde yönlendirmeleriyle sonsuz destek veren ve motivasyonumu kaybettiğim zamanlarda beni tekrar yoluma devam etme konusunda yüreklendiren, içtenliği ve samimiyeti ile desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamda değerlendirmeleriyle bana ışık tutan değerli jüri üyelerim Dr. Öğretim Üyesi Metehan ÇELİK'e ve Dr. Öğretim Üyesi Oğuzhan ÇOLAKKADIOĞLU'na teşekkür ederim. Çukurova Üniversitesi eğitim bilimleri bölümü hocalarıma ve çalışmaya katılan öğrencilere teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca büyük bir özveri ve fedakârlıkla yanımda olan, hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim canım annem Fatoş ZAMAN'a, hayatımdaki varlığıyla manevi desteğini hissettiren, bana karşı sevgisini hiçbir zaman esirgemeyen canım babam Asım ZAMAN'a, beni hiç yalnız bırakmayan, üzüntülerimi, sevinçlerimi, sıkıntılarımı benimle paylaşan biricik kardeşlerim Diğdem ZAMAN ve Caner ZAMAN'a, İngilizce çevirilerde yardımıma yetişen dostum Ilknur GÜMÜŞ'e ve İkbal ALTUGAN'a, verilerimin girilmesinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Çağrı UTKAN ve Begüm UTKAN'a ve son olarak tez çalışmamda bana destek veren, hayatıma anlam ve renk katan sevgili eşim Ali Çağlar ÜNAL'a tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Son olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına ve bu araştırmaya destek sağlayan Çukurova Üniversitesi Araştırma Fonu Saymanlığına (SYL-2016-5748) ve Eğitim Fotokopi çalışanlarına teşekkür ederim.

Çalışmamı canım anneme ithaf ediyorum.

Diler ÜNAL

Adana / 2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **vi**
ÖNSÖZ ..... **viii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem 1
1.2. Araştırmanın Amacı 6
1.3. Araştırmanın Önemi 7
1.4. Sınırlılıklar 9
1.5. Sayıltılar 9
1.6. Tanımlar 9

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar 11
2.1.1. Davranış Problemleri 11
2.1.1.1. Davranış Problemlerinin Nedenleri 16
2.1.1.2. Davranış Problemlerinin Sınıflandırılması 19
2.1.1.2.1. İçselleştirilmiş Davranış Problemleri 21
2.1.1.2.2. Dışsallaştırılmış Davranış Problemleri 23
2.1.2. Yaşam Doyumu 24
2.1.3. Anne-Baba Tutumu 26
2.2. İlgili Araştırmalar 32
2.2.1. Davranış Problemleri ile İlgili Araştırmalar 32
2.2.2. Yaşam Doyumu ile İlgili Araştırmalar 34
2.2.3. Anne-Baba Tutumu ile İlgili Araştırmalar 37

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli 39
3.2. Araştırma Grubu 39
3.3. Veri Toplama Araçları 40
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu 41
3.3.2. 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR/11-18) 41
3.3.3. Anne Baba Tutum Ölçeği 42
3.3.4. Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği 44
3.4. Verilerin Toplanması 46
3.5. Verilerin Analizi 46

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçlarından Aldıkları Puanlara İlişkin Bulgular 47
4.2. Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol ile İçselleştirme, Dışsallaştırma Problemleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler 48
4.2. Lise Öğrencilerinin İçselleştirme ProblemlerininYordayıcısıOlarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular 49
4.2.1. Kız Öğrencilerin İçselleştirme Problemlerinin Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular51
4.2.2. Erkek Öğrencilerin İçselleştirme Problemlerinin Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular52
4.3. Lise Öğrencilerinin Dışsallaştırma ProblemlerininYordayıcısı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular 53
4.3.1. Kız Öğrencilerin Dışsallaştırma Problemlerinin Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular55
4.3.2. Erkek Öğrencilerin Dışsallaştırma Problemlerinin Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular56
4.4. Lise Öğrencilerinin Genel Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular 57

4.4.1. Kız Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular 58
4.4.2. Erkek Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular 60

BÖLÜM V
TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Anne-Babalarından Algıladıkları Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol, İçselleştirme, Dışsallaştırma Problemleri ve Yaşam Doyumları 62
5.2 Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol ile İçselleştirme, Dışsallaştırma Problemleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler 64
5.3. Öğrencıleın İçselleştirme Problemlerinin Yordayıcısı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol 65
5.4. Öğrencilerin Dışsallaştırma ProblemlerininYordayıcısıOlarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol 67
5.5. Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol 68

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç 70
6.2. Öneriler 72
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler 72
6.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler 72

KAYNAKÇA 74
ÖZGEÇMİŞ 89

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Anne-Baba Tutum Ölçeği, 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği ve Çokboyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği'nden Aldıkları Puanların ANOVA Testi Sonuçları 47

Tablo 2. Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol ile İçselleştirme ve Dışsallaştırma Sorunları, Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler ve Betimsel Değerler 49

Tablo 3. İçselleştirme Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi (Tüm örneklemde) 50

Tablo 4. Kız Öğrencilerde İçselleştirme Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi 51

Tablo 5. Erkek Öğrencilerde İçselleştirme Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi 52

Tablo 6. Dışsallaştırma Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi (Tüm örneklemde) 54

Tablo 7. Kız Öğrencilerde Dışsallaştırma Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi 55

Tablo 8. Erkek Öğrencilerde Dışsallaştırma Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi 56

Tablo 9. Genel Doyumlarının Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi (Tüm örneklemde) 57

Tablo 10. Kız Öğrencilerde Yaşam Doyumlarının Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi 59

Tablo 11. Erkek Öğrencilerde Yaşam Doyumlarının Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi 60

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Anne baba tutumlarının, insan davranışları, duyguları ve düşünceleri üzerine etkisi pek çok kez farklı araştırmalara konu edilmiştir. Davranış problemleri de bu bağlamda, araştırmacılar için, yıllardır incelene gelmiş, köklü bir konu olarak kabul edilebilir. Yıllar içerisinde toplumsal normlar, yaşam biçimi ve buna bağlı olarak çocuk yetiştirme anlayışı değişikliğe uğrasa da anne babaların çocuklarının davranışları üzerinde etkili olduğu bilgisi her daim var olmuştur. Kimi zaman çocuklukta görülen ufak tefek sorunlar makalelere ya da kitaplara konu olabilirken, kimi zaman geçmiş çocukluk yaşantılarıyla da ilişkilendirilen ciddi yetişkin problemleri araştırmacılarca yıllardır incelenmektedir.

Davranış problemlerinin incelenmesinde, bağlam önem arz eder. Problemli davranışlar, davranışı sergileyen bireyin yaşına, içinde bulunulan koşullara ve davranışın sıklığına göre değerlendirilmektedir (Austin ve Sciarra, 2012; Nelson-Jones, 1991). Davranış problemleri, iç çatışmaların dışa yansımasıdır (Yörükoğlu, 1998). İçinde bulunulan koşullara bağlı olarak normal kabul edilmeyen davranışlar (Austin ve Scarra, 2012), bireyin kendisi ve çevresi için problem teşkil eden davranışlar (Derman ve Başal, 2013), toplumsal normlara, kurallara ters davranışlar (Güleç ve Köroğlu, 1998; Erden ve Kargı, 2005), bireyin yaşına uygun olmayan davranışlar (Başar ve Özdemir, 2015), süreklilik ve sıklık arz eden topluma, yaşa ve cinsiyete uygun kabul edilmeyen davranışlar (Yavuzer, 2001) alan yazında davranış problemleri, problemli davranışlar ya da davranış bozuklukları olarak tanımlanmış ve incelenmiştir.

Davranış problemleri içsel ve dışsal davranışlar olmak üzere iki kategoride incelenmektedir. Aşağılık duygusu, utangaçlık, içe kapanıklık, huysuzluk, alınganlık, aşırı duyarlılık, kaygı, korku, çekingenlik, üzüntü, ilgisizlik ve dikkatsizlik gibi bireyin kendi içinde oluşan duygu durumları olarak da nitelendirilebilecek, davranışlar içsel; itaatsizlik, meydan okuma, öfke, saldırganlık, şiddet, güvensizlik, kıskançlık, ilgi çekmeye çalışma, argo-küfürlü konuşma, suçlayıcı tavırlar, yıkıcılık, zarar verme, hiperaktivite gibi bireyin dışardan gözlenebilir hatta çoğunlukla dışa karşı sergilediği sorunlu davranışları ise dışsal davranışlar olarak sınıflandırılmaktadır (Coleman, 1992).

İçe kapanık olarak betimlenen içsel davranış bozukluğuna sahip bireyler yaşadıkları sorunlar karşısında öfke duymaktan çok içerlemekte ve duygularını kendi içlerinde yaşamaktadırlar. Yalnızlığı tercih eden ve uzun karar süreçleri sonunda harekete geçen bu bireyler kolaylıkla utanç, suçluluk ya da pişmanlık hissedebilirler (Harwood, Beutler ve Charvat, 2010). Dışsal davranışlar sergileyen bireyler ise çoğunlukla içsel davranışlar sergileyenlerin aksine cana yakın kimselerdir. Tepkileri genellikle öfke içerir ve suç işlemekten kaçınmazlar. Kontrolsüz davranışlar olarak da adlandırılan bu davranışları sergileyen çocuklar okulda ve toplumda otorite ile genellikle çatışma yaşamaktadırlar (Center ve Kemp, 2003).

Davranış bozukluğu, ICD ya da DSM gibi psikiyatri tanı sistemlerinde yer alan, sebepleri ve sonuçları itibariyle karmaşık problemlerdir. Davranış problemlerinin nedenleri, bireyin doğuştan getirdiği bazı özelliklere ve yaşantılarına (Algozzine, 1991), genetik, biyokimyasal ya da nörolojik etkenlere (Gonzales, Ron, Gutkin, Saunders, Galloway veShwery, 2004); bireyin kişiliğine (Cloninger, 1986); hem biyolojik, hem psikolojik hem de sosyal etkenlere (Özdoğan, 1997; Yavaş, 1996; Efron, 2005), iç yaşantılarına (Yörükoğlu, 1998); bireyin bilişsel durumuna (Milich ve Dodge, 1984; Seligman, 1999; Efron, 2005; Cochran, 1999), sosyal ilişkilerine (Webster-Stratto ve Reid, 2004; Herman, Borden, Reinke, andWebster-Stratton, 2011); aile içi ilişkilere ya da aile ile olan iletişimin niteliğine (Geldard ve Geldard, 2013; Özdoğan, 1997; Yavaş, 1996; Efron, 2005; Yazuzer, 2001; Kaplan ve Sadock, 2004;Erden ve Kargı, 2005; Thompson ve Rudolph, 1995; Hassoy ve Çakıcı, 2012; Hogue, Liddle, SingerveLeckrone, 2004; Bauer, Ingersoll ve Burns, 2004; Gonzalez ve diğerleri, 2004; Webster-Strattoni, 2011; Mihalopoulos, Sanders, Turner, Murphy- Brennan ve Carter, 2007; Kesicioğlu ve Alisinanoğlu, 2009) gibi farklı pek çok değişkene bağlı olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenler arasında özellikle bireyin ailesiyle ilişkisi ve anne-baba tutumu büyük yer tutmaktadır. Listelenen ilişkili değişkenler arasında ebeveyn tutumunun en sık sözü edilen faktör olduğu göze çarpmaktadır.

Ergenlik bağımsız kararların alınmaya başlandığı (Aydın, 2008), yalnızlık hissinin sıklaştığı (Öztürk, Sevindik ve Yaman, 2006), riskli davranışların arttığı (Coleman ve Hagell, 2007) bir dönemdir. Davranış problemleri, hayatın, çocukluk, ergenlik veya yetişkinlik gibi farklı dönemlerinde ortaya çıkabilen olumsuzluklardandır. Çocukluk ve ergenlik ise, davranış bozukluklarının daha sık yaşandığı dönemler olması nedeniyle, alan yazında daha geniş bir alan işgal etmektedir.

Kişiliğin şekillendiği ergenlik döneminde yaşananlar, öncesinde, çocuklukta biriken iyi ve kötü deneyimler, ileriki yıllarda bireylerin olumlu ya da olumsuz yaşantılarına vereceği tepkileri şekillendirmektedir. Ergenlik döneminde aile içi yaşantıları çocuğun hâlihazırda ya da gelecekte hissedeceği duygular, algıları, düşünceleri ve davranışları üzerinde büyük etkiye sahiptir (Yeşilyaprak, 2002; Gazeloğlu, 2000; Yıldız Bıçakcı, 2004; Demirkaynak, Aktaş ve Hasipek, 2006; Uyanık Balat, 2007; Zigler, Pfannenstie, ve Seitz, 2008; Yavuzer, 2010). Yukarıda da sözü edilen değişkenler arasında anne baba tutumu özellikle incelenmeye değer bir konudur.

Bu çalışmada ana baba tutumları, Baumrind (1971) ileMaccoby ve Martin (1983)'e ait yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilecektir. Baumrind bu yaklaşımlar içerisinde öncül niteliği taşımaktadır. Maccoby ve Martin Baumrind'in yaklaşımını genişletmiştir. 1971 yılında alanyazında yerini alan Baumrind modelinde ebeveyn tutumları dört boyutta incelemektedir. Bunlar ebeveyn kontrolü, iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. Bu boyutlar içerisinde sınıflandırılan davranışlar üç farklı ebeveyn tipinde nasıl sergilendiğine göre değerlendirilir ve yorumlanır. Bu üç aile tipi otoriter, demokratik ve izin verici olarak adlandırılmış ve sınıflandırılmıştır.

Kontrol, bir evdeki karar mekanizmalarında çocuğun ve anne babanın rolleri ile ilgilidir. Ebeveynler çocuklar üzerinde kontrol ya da otorite temelli bir ilişki kurabilir ya da aksine çocuğu serbest bırakabilirler. Kontrol unsuru demokratik ve otoriter ailelerde bulunurken, izin verici aile tipinde kontrol yoktur ya da düşüktür (Baumrind, 1971). *İletişimde açıklık* boyutu ise evdeki ilişkilerin dürüstlük ve dayanışma üzerine kurulup kurulmadığının göstergesidir. Ebeveynler ile çocukları arasındaki ilişkide sarf edilen sözcükler, mimikler, dürüstlük, açıklık, kısacası iletişime dahil edilebilecek tüm unsurlar bu boyutta incelenebilir. Demokratik ve izin verici ailelerde açık iletişim görülürken, otoriter aile tipinde bundan söz edilemez (Baumrind, 1971). *Olgunluk beklentisi*, ailenin çocuğuna becerileri ve yeterlilikleri konusunda ne kadar güvendiği ve onu desteklediğinin göstergesi kabul edilebilecek boyuttur. Otoriter ve demoratik ailelerde yüksek, izin verici ailelerde ise düşüktür. *Bakım/destek* boyutu ise ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını giderirken takındığı tavır ile alakalıdır. Demokratik ve izin verici ailelerde sıcak ilişkiler görülürken, otoriter ailelerde mesafeli ve soğuk bir ortam söz konusudur (Baumrind, 1971).

Baumrind'in otoriter, demokratik ve izin verici olarak sınıflandırdığı ebeveyn tutumları Maccoby ve Martin tarafından yeniden düzenlenmiştir. Maccoby ve Martin'in

modelinde (1983) ebeveynler duyarlılık/kabul/ilgi ve talepkarlık/kontrol olmak üzere iki açıdan nasıl tutum sergilediklerine göre demokratik, otoriter, müsamahakar ve ihmalkar olmak üzere dört alt boyutta incelenmektedir. Müsamahakar ebeveynler, çocuklarının hatalarını çoğunlukla hoş görmektedirler ve çocuklarıyla ilgilidirler. İhmalkar aileler ise çocuklarını hataları ve doğrularıyla tamamen görmezden gelirler.

Ergenlik, doğası gereği hem ergen hem de ergenin çevresi için kolay olmayan bir dönemdir. Bu nedenle, bu döneme ait davranış problemlerinin doğru tanımlanması ve bu problemli sürecin etkin biçimde yönetilmesi zor olabilir. Değişik nedenlere bağlı olarak gelişebilen ergenlik dönemi davranış bozuklukları karşısında tutarlı ve etkin bir tutum sergilenmemesi, bu problemlerin ilerlemesine ve kalıcı olmasına neden olabilmektedir (Aksoy ve Ögel, 2007). Anne baba tutumu ergenin davranışları üzerinde nasıl etkili ise mutluluğunda da büyük paya sahiptir. Alan yazında öznel iyi oluş olarak da karşılık bulabilen mutluluk kavramı bu çalışmada "yaşam doyumu" alt bileşeniyle incelenmektedir.

Bireyin duygusal tepkileri, tatmini ve yaşam doyumu öznel iyi olmanın bileşenleridir (Diener, Suh, Lucas, ve Smith, 1999). Kişinin iyi hissetmesi, yaşam doyumu duyması ve ilgisini çeken etkinliklere katılımı öznel iyi olmayla ilgilidir (Diener, 2000). Duygusal ve bilişsel bileşenlere sahip olan öznel iyi olmanın bilişsel boyutu, yaşam doyumu kavramıyla karşılık bulmaktadır (Argyle, 2001). Bireyin kendi hayatına bakışının, hayatına ilişkin yaptığı değerlendirmelerin olumlu olması diğer bir deyişle kişinin hayatından memnun olması, hayatını tatmin edici bulması yaşam doyumu olarak tanımlanabilir.

Yaşam doyumu, mutluluk ve öznel iyi olmaya ilişkin farklı kuramlar üzerinden değerlendirilmektedir. Bu kuramlardan biri olan ereksel kurama göre mutluluk kişinin ihtiyaçlarına ulaşmasıyla ortaya çıkmaktadır. Etkinlik teorisine göre ise mutluluk, kişiye iyi hissettiren etkinliklerin sonucudur. Tabandan tavana teorisi, mutlu bir hayatın küçük mutlu anların bileşimi olduğu, tavandan tabana teorisi ise, kişilik olarak mutluluğa meyilli kişilerin, yaşantılarını pozitif değerlendirdikleri savına dayanmaktadır. İlişkilendirici kuramda da tavandan tabana teorisine benzer biçimde mutluluğun kişisel yargılara bağlı olduğu belirtilmektedir. Yargı kuramlarına göre ise mutluluk kişinin içinde bulunduğu durumu başka koşullarla kıyasladığında hissettiği tatminle ilintilidir (Diener, 1984).

Pek çok araştırmaya konu olan öznel iyi oluş ve bir bileşeni olarak yaşam doyumu, ebeveyn tutumu (Young ve Miller, 1995; Shek, 1999; Doğan, 2006; Tuzgöl

Dost, 2006; Cenkseven Önder, 2012), cinsiyet (Tuzgöl Dost, 2007; Cenkseven Önder, 2012) sosyoekonomik düzey (Moller, 1996; Chow, 2005), maneviyat ya da dini inançlar (Fabricatore, Handal ve Fenzel, 2000; Vitale, 2001; Mc Knight, 2005; Tuzgöl Dost, 2007) ile birlikte incelenmiştir. Yaşam doyumu, Türkiye'de özellikle 2010 sonrasında başta Psikoloji ve Eğitim Bilimleri olmak üzere farklı dallarda hazırlanmış çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezine konu olmuştur. Anksiyete (Tuncer, 2017), otizm (Ateş, 2016), hipertansiyon (İşcan-Ayyıldız, 2016), obezite (Baştürk, 2016), kanser (Demirel, 2015)gibi klinik ya da psikolojik rahatsızlıklar, ebeveyn kaybı (Arslan, 2017) vb. travmalar, evlilik (Özbek, 2016; Öziş, 2016; Turgut, 2016) veiş yaşamına ilişkin konularla (Çetinkaya, 2017; Yıldız, 2016; Sönmez Benli 2016; Kubilay Özel, 2015) birlikte değerlendirildiği göze çarpmaktadır.

Araştırmaların pek çoğu problemli durumlara odaklanmakta ve sorunlu kişilerde yaşam doyumunu incelemektedir. Bu durum, alanda herhangi fiziksel ya da psikolojik sorunu baz almaksızın yapılacak araştırmalara ihtiyacın ortadan kalkmadığını göstermektedir. İnsanların dinamik ve değişken eğilimleri, ilgileri, duyguları ve diğer unsurları dikkate alınırsa konunun eskimeyeceği düşünülebilir.

Bir tarihçi olan Harari (2016), insanın evirimini ve gelecekte yeryüzünde alacağı muhtemel pozisyonu farklı yönleriyle incelediği eserinde, bu duruma dikkat çekmekte ve artık hastalıkları tedavi etmekten ziyade, homo sapiensi bir üst basamağa çıkarmayı hedefleyen tıp çalışmalarından söz etmektedir. Bu araştırmada da, davranış problemlerine ilişkin çalışmalarına yer verilen araştırmacı Seligman'ı referans gösteren Harari, hal böyleyken psikolojinin insan zihninin sorunlu yanları kadar güçlü yanlarıyla da ilgilenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. İlişkisel tarama türünde betimsel bir araştırma olan bu çalışmada, çalışma grubu, ergenlerden oluşmaktadır. Bir hasta grubu ya da spesifik problemlere sahip bireyler değil, belli bir yaş grubuna dahil herkes için genel bir resim oluşturulmaya çalışılmıştır.

Benzer biçimde, yine psikoloji alanında yapılan araştırmaların büyük bölümünün ABD ve Avrupa'dan edinilen verilere dair yorumlar içerdiği ve bunun tüm Dünya'da yaşayan insanların yaşam standartları, kültürü, ekonomik olanakları ve diğer unsurlarını yansıtmadığı eleştirileri haksız değildir (Harari, 2016). Henrich, Heine ve Norenzeyan (2010), Batılı (western), eğitimli (educated), endüstrileşmiş (industrialized), zengin (rich) ve demokratik (democratic) sözcüklerinin baş harfleriyle kodladıkları ve WEIRD (tuhaf) olarak adlandırdıkları, Dünya nüfusunun %12'sini oluşturan bu gelişmiş toplumlardan sağlanan verilerle yapılan araştırmaların, Davranış Bilimleri alanyazınının

%96'sını oluşturduğunu belirtmektedir. Sonuçların geçerli sayılabileceği ancak bu araştırmalar doğrultusunda genellemeler yapmanın yanlış olacağı da çalışmalarında yer verdikleri yorumların başında gelmektedir. DiMaggio ve Zappula (2013) da, anne baba tutumları konusunun yadsınamaz kültürel ve toplumsal bileşenleri nedeniyle, alan yazına hakim Anglo-Sakson bakış açısının literatürde doldurulması gereken bir boşluk yarattığını ifade etmektedir.

Hem yaşam doyumu hem de araştırmanın diğer değişkenleri olan davranış problemleri ve anne baba tutumlarının kültürden bağımsız olması düşünülemez. Bu noktada araştırmanın Türkiye'deki ergenlere ilişkin veri sağlayarak, alanyazına katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Anne baba tutumu konusunda yapılan çalışmalarda anne ve babanın tek tip bireylermişçesine bir arada değerlendirilmesi de yine eksik bulunan unsurlardandır. Oysa anne ve babanın sergiledikleri tutum çoğu zaman farklı olabilmektedir. Bu durum araştırmaların geçerliliği için risk teşkil etmektedir (DiMaggio ve Zappula, 2013). Bu araştırmada ergenler anne ve babaları için ayrı ayrı değerlendirmelerini sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırmada ergenlerin annelerinden ve babalarından algıladıkları tutumlarına göre davranış problemleri ve yaşam doyumlarını incelemek amaçlanmaktadır. Davranış problemleri içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri olarak ele alınmaktadır. Yaşam doyumu ise ergenlerin okuldan, aileden, yaşadıkları çevreden, arkadaşlarından ve benliklerinden algıladıkları doyumu içeren genel yaşam doyumu olarak incelenmektedir. Araştırmada "Ergenlerde görülen davranış problemleri ve yaşam doyumu algılanan anne baba tutumları tarafından ne kadar yordanmaktadır?" sorusuna yanıt aranmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı lisede öğrenim gören ergenlerin anne baba tutumlarının davranış problemleri ve yaşam doyumları ile ilişkisini incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1.0. Cinsiyetlerine göre lise öğrencilerinin anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol, içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ve yaşam doyumları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.0. Lise öğrencilerinin anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ile içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ve yaşam doyumu arasında anlamlı ilişki var mıdır?

3.0. Lise öğrencilerinin içselleştirme davranışlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

3.1. Kız öğrencilerin içselleştirme davranışlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

3.2. Erkek öğrencilerin içselleştirme davranışlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

4.0. Lise öğrencilerinin dışsallaştırma davranışlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

4.1. Kız öğrencilerin dışsallaştırma davranışlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

4.2. Erkek öğrencilerin dışsallaştırma davranışlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

5.0. Lise öğrencilerinin yaşam doyumlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

5.1. Kız öğrencilerin yaşam doyumlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

5.2. Erkek öğrencilerin yaşam doyumlarını anne ve babalarından algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol ne oranda yordamaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ergenlik ve ergenlik dönemi davranış bozuklukları çok uzun zamandır bilimsel çalışmalara konu edilmektedir. Davranışların normal ya da anormal olarak

nitelendirilmesi içinde bulunulan topluma, davranışı sergileyen bireyin yaşına, cinsiyetine ya da bireysel olarak içinde bulunduğu diğer koşullara göre değişebilmektedir.

Ergenlik dönemi yapısı gereği zor bir dönemdir. Bu dönemde hemen hemen herkes belli başlı duygusal ve bilişsel zorluklar yaşamakta ve bunların üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Göz ardı edilebilecek nitelikte bazı problemlerin yanı sıra yıllar içerisinde yok olmayan ve hatta artan bazı sorunlu davranışlar, hem birey için hem de toplum için mutsuzluk kaynağı haline gelecektir. Madde bağımlılığı, intihar, suç, saldırganlık bunlardan bazılarıdır (Steiberg, 2007; Kann ve Hanna, 2000; Loeber ve Farrington). Ergenlerde davranış bozukluklarının bu bağlamda yaşam doyumu ile birlikte incelenmesi anlamlı ve önemlidir.

Pozitif psikolojinin önemli kavramlarından biri olan yaşam doyumu; olumlu kişisel, davranışsal, psikolojik ve sosyal sonuçları içermenin yanısıra, mutluluk ile de yakından ilişkili bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Lyubomirsky ve ark., 2005a; Lyubomirsky ve ark., 2005b). Bu sebeple, eğitim kurumlarındaki öğrencilerin yaşam doyumlarının ele alınmasının, gelişimsel rehberlik bakış açısıyla yapılacak çalışmalara ve pozitif psikoloji alanyazınına da önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir . Yaşamdan doyum elde etmek bireyin hem kendi mutluluğu hem de toplumsal uyumu açısından önem arz etmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde toplumun mutluluğu bireylerin mutluluğundan geçmektedir. Olumlu davranışlar sergileyen, yaşam doyumu yüksek ergenler hem aile hem okul ortamında pozitif bir hava yaratacaktır.

Anne baba tutumu konusunda yapılan pek çok çalışma, ergenlerin duygu ve davranışlarında ebeveyn tutumunun ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konuda pek çok ampirik çalışma olmasına karşın, konunun çoğu ayrıntısı araştırmacılar için hala ilgi çekici durumdadır (DiMaggio ve Zappula, 2013). Hem davranış problemleri hem de yaşam doyumu için alan yazın incelendiğinde ebeveyn tutumlarının etkili olduğu sonucu göze çarpmaktadır. Çocuklar çoğu zaman ailelerini örnek almakta, bir zamanlar mağduru oldukları kötü muamelenin ilerleyen yıllarda faili haline gelebilmektedir (Gazeloğlu, 2000; Yıldız Bıçakcı, 2004; Demirkaynak, Aktaş ve Hasipek, 2006; Uyanık Balat, 2007; ZiglerZigler, Pfannenstie ve Seitz, 2008; Yavuzer, 2010).

Bugüne dek yapılmış çalışmalar gibi, bu çalışmanın da alan yazına katkı sağlamanın yanı sıra, ergenlerde davranış bozuklukları ve yaşam doyumu üzerine yeni veriler içermesi, ilerleyen zamanlarda hayata geçirilecek olan eğitim etkinliklerine katkı

sağlaması, ebeveyn eğitimi konusunda kaynaklık etmesi beklenmektedir. Aynı zamanda bu çalışmanın alanında etkin biçimde çalışan psikolojik danışmanların çalışmalarına ışık tutacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar için güncel bir tablo sunacaktır. Araştırma, gelecekte yapılacak olan akademik araştırmalara kaynaklık etmesi açısından da önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, Adana ili merkez ilçelerine bağlı (Çukurova, Seyhan, Yüreğir ve Sarıçam) liselerin 9, 10, 11, 12. sınıflarında 2016-2017 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören lise öğrencileri ile sınırlıdır. Yapılacak olan herhangi bir genelleme benzer örneklemler için geçerlidir.
2. Araştırma kapsamında incelenecek olan davranış problemleri, anne-baba tutumları ve yaşam doyumu söz konusu kavramları ölçtüğü düşünülen "11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği", "Anne-Baba Tutum Ölçeği" ve "Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği" ölçeklerinin ölçtüğü bu niteliklerle sınırlıdır.

1.5. Sayıltılar

1. Araştırma grubunda yer alan lise öğrencilerinin Adana'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet liselerine devam eden ergenleri temsil ettiği varsayılmaktadır.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerın uygulanan veri toplama araçlarına içtenlikle ve objektif olarak cevap verdıkleri varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Davranış Problemi: Davranış problemleri, bireyin kendisi ya da başkaları için sorun oluşturabilecek durumlardır (Derman ve Başal, 2013).Davranış bozukluklarının temel özelliği bu davranışların süreklilik ve tekrar arz etmesidir. Davranış bozukluğunda başkalarının temel hakları, toplumsal norm ve kurallar sürekli ve tekrarlayıcı bir biçimde saldırıya uğramaktadır (Erden ve Kargı, 2005). Alanyazında davranış sorunları ya da davranış bozuklukları olarak da adlandırılmaktadır.

Dışsallaştırılmış Davranış Problemleri: Dışsallaştırma dışa yöneltilmiş, oldukça açık ve gözlenebilir, bu nedenle de daha kolayca tanı konulabilen düşük denetimli davranışlar olarak özetlenmektedir. Meydan okuma, söz dinlememe, saldırganlık (eşya ve insanlara karşı), aşırı ilgi çekme beklentisi, küfürlü konuşma, güvensizlik, başkalarını suçlama, yıkıcılık, zarar vericilik, hiperaktivite, öfke nöbetleri geçirme, kıskançlık, davranış bozuklukları, suç işleme, saldırganlık bu grupta yer alan sorunlardır (Ögel ve Aksoy, 2007).

İçselleştirilmiş Davranış Problemleri: İçselleştirilmiş davranış problemleri "ortada tıbbi bir neden olmaksızın, kaygı, depresyon, somatik yakınmalar gibi benliğin içindeki problemler" olarak tanımlanmaktadır. İçselleştirme işe "içe yöneltilmiş, göreceli olarak örtük ve gözlenemez, bu nedenle de gizli ve yüksek denetimli davranışlar" olarak tanımlanmaktadır (Savi, 2008).

Yaşam Doyumu: Yaşam doyumu ise öznel iyi olmanın, algılar ve düşüncelerle beslenen bilişsel boyutuna karşılık gelen kavramdır (Argyle, 2001). Kişinin hayatına bir bütün olarak nasıl baktığı ve bilişsel olarak hayatını nasıl değerlendirdiği yaşam doyumunu belirler (Pavot, Diener, Colvin ve Sandvik , 1991).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Davranış Problemleri

Davranış problemleri, yordayıcıları ve sonuçları açısından farklı değişkenlerle pek çok kez ele alınmış ve bilimsel çalışmalara konu edilmiştir. Problem olarak tanımlanan davranışlar, içinde bulunulan sosyal ortama, zamana, kişilerin algısına ve benzeri pek çok faktöre göre değişiklik gösterebilmektedir.

Austin ve Sciarra'a (2012) göre hangi davranışın problemli olduğunun saptanmasında öncelikle hangi davranışın normal kabul edildiğinin saptanması gerekir. Bir davranış, hangi koşullar altında normal kabul edilmektedir? Bu soruya verilecek olan yanıt ile bireyin sergilediği davranış karşılaştırıldığında ortaya çıkan fark, davranışın normal ya da anormal olduğunu belirlemelidir. Davranış bozukluğunda odaklanılan noktalar; problemin kaynağı, gelişim süreci ve tedavisidir. Bir çocuğun neden aşırı saldırgan, utangaç ya da korkak olduğunun saptanması önemlidir. Çocuğun içinden geçtiği süreç ve içinde bulunduğu ortam olumsuz davranışın nasıl değiştirilebileceğini de belirleyecektir (Nelson-Jones, 1991).

Hem akademik yazın hem de güncel yaşantılardan elde edilen izlenimler, anormal her davranışın, her zaman davranış problemi olarak nitelendirilmediğini göstermektedir. "Davranış problemleri, bireyin kendisi ya da başkaları için sorun oluşturabilecek durumlardır" (Derman ve Başal, 2013).

Örneğin mevcut modern Türk toplum yapısı incelendiğinde, gençlerin yetişkinlerin yanında fikirlerini özgürce ifade etmesi, doğal ve hatta istendik bir davranış olarak betimlenebilir. Günümüzde durum böyleyken, geçmişte aynı topluluk, aynı durumu 'ayıp' ya da 'uygunsuz' olarak nitelendirebilmektedir. Benzer olarak gençlerin akranlarıyla konuşmalarında argo sözcükler kullanması, kendi aralarında statü sağlamada ya da iletişim kurmada pozitif sonuçlar doğuran olumlu bir davranış olarak nitelendirilebilirken, bir gencin yetişkinlerle argo konuşması olumsuz yargılara ve olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Aynı davranış farklı kişilerce problemli ya da normal

kabul edilebilir. Bu ve benzeri örneklere göre “davranış problemi” ya da “problemli davranış” kavramlarının zamana ve ortama göre değişim gösterdiği söylenebilir.

Davranış problemi kavramının alan yazında sık sık uyumsuzluk ve suç sözcükleriyle birlikte kullanılması dikkat çekicidir. Psikiyatri alanında çalışmalar gerçekleştiren Güleç veKöroglu (1998), uyumsuzluk ya da davranış bozukluğu gösterdiği düşünülen kişilerin başkalarının haklarını sürekli ihlal ettiğini, toplumsal norm ve kurallarla ilgili ciddi sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedir. Bu kişiler sürekli ve tekrar tekrar başkalarının temele haklarını, toplumsal norm ve kuralları ihlal etmenin yanında insanlara ve hayvanlara karşı saldırgan tavırlar sergilemekte, hırsızlık, şiddet gibi sorunlarla güvenliği tehdit etmektedir. Davranış bozukluklarının temel özelliği bu davranışların süreklilik ve tekrar arz etmesidir. Davranış bozukluğunda başkalarının temel hakları, toplumsal norm ve kurallar sürekli ve tekrarlayıcı bir biçimde saldırıya uğramaktadır (Erden ve Kargı, 2005).

Ergenlik dönemi, bireyin bazen olumlu bazense olumsuz sonuçlar doğurabilecek pek çok problemle yüzleştiği bir gelişim basamağıdır. Hızlı bedensel büyümenin, kimlik kazanımının gerçekleştiği, eğitsel ve mesleki kararların verildiği ergenlik dönemi, gelecek yöneliminin, cinsel ve fiziksel enerjinin, ailenin ve okulun ergenden beklentilerinin arttığı, aileden dengeli bir bağımsızlığın sağlanmasının önemli hale geldiği, çocukluktan yetişkinliğe geçiş evresidir. Geçiş evreleri stres vericidir (Aydın, 2008). Ayrıca ergenlik ve genç erişkinlik, kişilerin sıklıkla yalnızlık hissettiği dönemlerdir (Öztürk ve diğerleri, 2006). Ergenlik bireyin kendi içinde yaşamının diğer dönemlerine nispeten daha fazla risk aldığı, daha cesur davrandığı ve daha heyecanlı olduğu bir dönem olarak da bilinmektedir. Her birey farklıdır. Her bireyin ergenlik döneminde sosyal normlara ilişkin algısı ve bu normlara verdiği tepki de farklıdır.

Coleman veHagell(2007) ergenlerin sergilediği davranışların riskli ya da problemli olarak genel geçer nitelemelerle açıklanmasının yanıltıcı olacağını belirtmektedir. Ergenlik dönemindeki her birey riskli davranışlar sergilemeyebilir. Ayrıca riskli olarak nitelendirilen davranışların çoğuergenlik döneminde nadiren, zararsız bir düzeyde gözlenmektedir. Bu değerlendirme ergenlerin sergilediği problemli görünen pek çok davranışın aslında normal ve zararsız olduğu yorumuna kaynaklık etse de bazı araştırmacılar davranış problemlerine ilişkin daha net çizgileri olan tanımlar yapmaktadır. Örneğin Başar ve Özdemir, (2015) kişilerin yaşına uygun olmayan hareketlerde bulunması ile sosyal ve kültürel normlardan değişik tepkiler göstermesini

davranış problemi olarak nitelendirmekte ve bu durumdan, bireyin yardıma ihtiyacı olduğu sonucunu çıkarmaktadır.

Yavuzer (2001) bir davranışın normal ya da anormal olduğunu saptamak için beş ölçüt sunmaktadır:

- Davranış, davranışı sergileyen kişinin yaşına uygun mudur?
- Davranışın yoğunluğu, sıklığı nedir?
- Davranış süreklilik arz etmekte midir?
- Davranış, davranışı sergileyen bireyin cinsiyeti dikkate alındığında kabul edilir nitelikte midir?
- Davranış, içinde bulunulan toplumun kültürüne uygun mudur?

Özellikle Psikiyatri alan yazınında davranış bozuklukları, ruhsal rahatsızlık olarak karşılık bulsa da günlük hayatta "ruhsal rahatsızlıklar" kavramının daha ciddi problemleri çağrıştırdığı düşünülmektedir (Coleman, 1992).Çocuk davranışbozukluklarının sosyal ve kültürel tanımının içeriği, çocuğa karşı önyargılarınoluşmasına ve ailenin yapılabilecekler konusunda negatif bir bakış açısı geliştirmesineyol açabilir (Center ve Kempt, 2003).

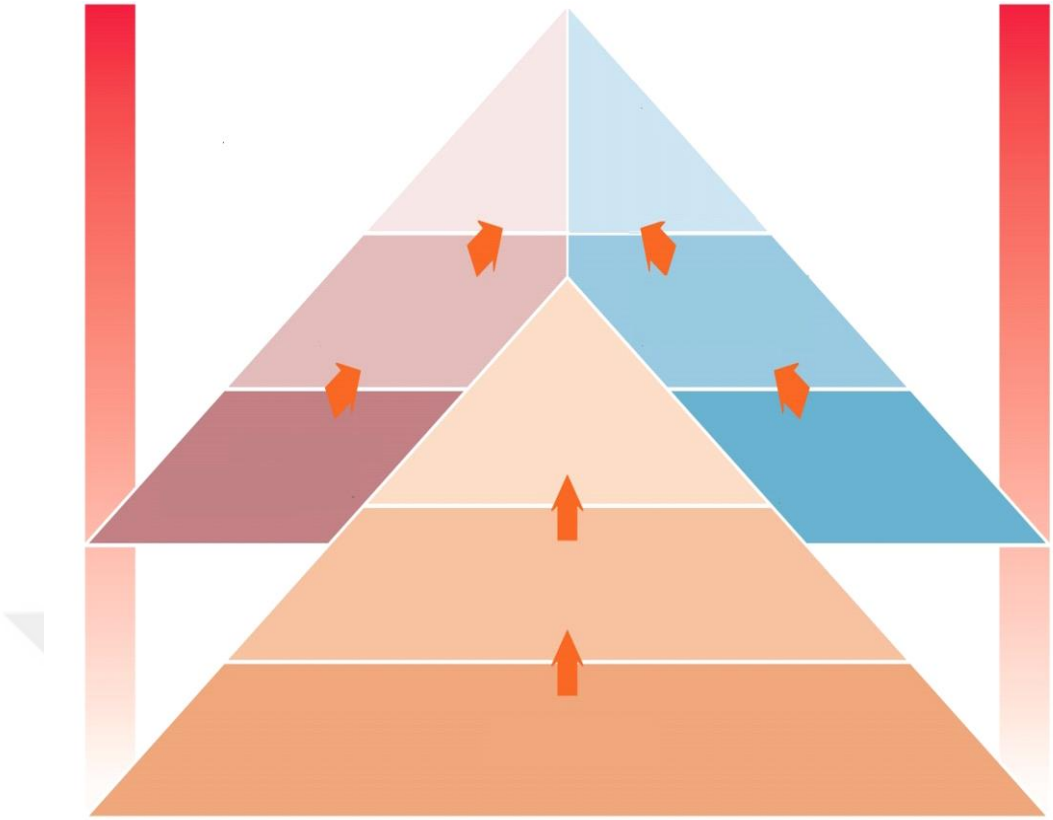
Ergenlerde rastlanan davranış problemlerinin değerlendirilmesinde, problemli olduğu düşünülen davranışın geçici bir durum mu yoksa kötü sonuçlar doğuran kalıcı bir sorun mu olduğu tespit edilmelidir. Çocukluk döneminde rastlanmayan ancak ergenlikte ortaya çıkan bu davranışlar incelendiğinde tümü olmasa da çoğunun geçici olduğu görülmektedir. Çoğu kişi ergenlik döneminde önemli bir sorun yaşamazken, çok azı olumsuz sonuçlar doğurabilecek madde kullanımı, depresyon, intihar, suça işleme gibi davranış problemleri yaşamaktadır(Steinberg, 2007).Evde ve/veya okulda günlükilişkileri belirgin şekilde zedeleyen anti sosyal davranışlar ya da ebeveynlerve öğretmenler tarafından baş edilemez bulunan davranışlar, davranış problemi olarak nitelendirilebilir. Problem olarak kabul edilen yalan söyleme, hırsızlık, asabiyet, öfke ve itaatsizlik gibi davranışlar zamanla yok olmamaktadır(Kann ve Hanna, 2000).

Bireylerin farklı gelişim dönemlerinde yüzleştiği pek çok sorun olağan ve geçicidir. Bu problemleri kalıcı hale getiren bireylerin bu gelişim dönemlerinde çevrelerince yanlış tutumlara maruz bırakılması ve engellenmesidir. Mevcut sorunların çözümünde engellerle karşılaşan birey, bu sorunların çözümünü ileri yaşlara ve gelecek gelişim dönemlerine erteleyebilir ve bu durum bazen sorunların kalıcı hale gelmesine

dahi yol açabilir (Kulaksızoğlu,2000). Yavuzer'e (2001) göre, gelişim evrelerinin getirdiği doğal zorluklara, yakın çevrenin olumsuz etkileri eklendiğinde, çocuk tepkisel bir tavır takınmakta ve duygusal bozukluklar sergileyebilmektedir. Bu olumsuz tepkilere "uyum ve davranış bozuklukları" denir.

Loeber ve Farrington'a (2000) göre davranışlar basamaklar halinde büyümekte şiddet kazanmakta ve yerleşmektedir. Olumsuz anlamda güçlü ve şiddetli her davranış, önemsiz görünen küçük davranışlar olarak başlamış ve zamanla büyüyerek son halini almıştır. Her birey, bu davranış basamaklarını, aynı hızda ve aynı şekilde atlamamaktadır. Bazı ciddi olmayan davranışlar, herkes tarafından olmasa da, kimi bireyler tarafından büyük davranışların öncülleri haline gelmektedir. Aşağıda yer alan şemada sunulduğu üzere, inat gibi basit bir davranışla başlayan otoriteyle çatışma süreci, zamanla başkaldırma ve itaatsizlikle ve sonunda otoriteden kaçınmayla sonlanabilmektedir. Bireylerin sergilediği önemsiz bir içsel davranış, zamanla orta ya da ciddi ölçekli suçlara dönüşebilir. Benzer biçimde dikkat çekmeyen önemsiz saldırganca tavırlar bazı bireyler için kavga ve şiddetin öncülleri olabilmektedir.

Çok
Çocukların Oranı
Az
Önemsi İçsel Davranış
Mala Yönelik Zarar
Orta/Ciddi
Suç
Şiddet
Kavga
Önemsiz Saldırganlık
Dışsal Süreç
İçsel Süreç
Otoriteden
Kaçınma
Başkaldırma-İtaatsizlik
İnat
Otoriteyle Çatışma Süreci (12 yaş altı)
Kalb ve Loeber (2003)
Geç
Erken
Başlangıç Yaşı

Ergenlik döneminde yaşanan ve problem olarak görülen davranışların zaman zaman olumlu sonuçları da olabilir. Her şeyden önce birey ergenlik döneminde de hayatının diğer dönemlerinde olduğu gibi tecrübe sahibi olmakta ve deneyim kazanmaktadır. Yaşanan problemler, gelecekte işe yaramak üzere saklanan bir nevi birikim olarak görülebilir. Bu problemler ergen için hali hazırda bazı kazanımlar da sağlayabilir. Bazı durumlarda problemli görünen davranışlar akranlar arasında sosyal statü ya da sosyal kabul sağlayabilir. Otoriteye itaatsizlik gibi olumsuz algılanan bir takım davranışlar ergenin kendini keşfetmesini, bağımsız hareket etmeyi ve başarısızlıklarla başa çıkmayı öğrenmesini sağlayabilir. Bu açıdan bakıldığında yaşanan sorunların sadece olumsuz sonuçlarına odaklanılması, bu kazanımların dikkatten kaçmasına yol açabilir (Jessor, 1991).

Öğrenciler ergenlikte içinde bulundukları sosyal ortama ve diğer pek çok faktöre bağlı olarak bir kimlik edinmektedir. Bu dönemde bir sosyal gruba aidiyet ihtiyacı belirginlik kazanmaktadır. Bu ihtiyaç toplumun onayladığı sosyal gruplarla giderilmediği takdirde gençler bu gereksinimi toplumun onayına aldırmaksızın farklı grup ve ortamlarda gidermeyi tercih edebilmektedir (Duru, 2007). Problemli davranışların tedavi edilmemesi durumunda, davranış bozukluğuolan öğrencilerin

madde bağımlılığı, akademik başarısızlık, suça karışma, intihargirişimleri gibi problemlerle karşılaşabileceği öngörülmektedir. Bunun sonucu olarakerken ölüm ihtimali artmaktadır (Horne, Glaser, Sayger ve Wright, 1992).

2.1.1.1. Davranış Problemlerinin Nedenleri

Farklı kuramcılar tarafından farklı etkenlerle incelenen davranış problemleri gün geçtikçe daha karmaşık ve daha fazla faktörü kapsayacak biçimde şekillenen kuramlarla açıklanmaktadır. Yaratılış temelli kuramlara göre, her çocuk farklı özelliklerle yaratılır. Bazen belirgin farklar ortaya koymasa da bazı bireyler bir takım anormalliklerle dünyaya gelirler ve doğuştan farklıdırlar (Algozzine, 1991). Biyofiziksel model ise davranış bozukluğunu genetik, biyokimyasal, nörolojik etkenlere bağlamaktadır (Gonzalez ve diğerleri, 2004).

Davranışları hümanist bir yaklaşımla açıklayan Rogers'a (1959) göre davranış bozukluğu, birey, kişiliğine uygundavranamadığında ortaya çıkmaktadır. Davranış bozukluğugösteren kişi, riskli ya da tehlikeli olduğunu düşündüğü deneyimlerden bilinçli olarak kaçınmakta ve kendi kendini engellemektedir (Akt.Cloninger, 1986). Gelişim kuramlarında çocuğun gelişiminin, deneyimlere, bağlı olarak şekillendiği savı tartışılır. Bir bireyin normal ya da anormal davranışlar sergilemesi yaşantılarıyla ilişkili olarak ele alınır (Algozzine, 1991).

Yapılan araştırmalar ruhsal rahatsızlıkların temelinde sosyal etkenlerin yer aldığı yönünde sonuçlar ortaya koymaktadır ancak biyolojik altyapı da her zaman dikkate alınmaktadır. Biyopsikososyal model olarak adlandırılan bir diğer model, ruhsal bozuklukları sosyal ortam, biyolojik alt yapı ve psikolojik durum kapsamında incelemektedir (Özdoğan, 1997).Çocukların anti sosyal davranışları ve davranım bozukluğu için tek bir etkengösterilemez. Pek çok biyopsikososyal etken bozukluğun gelişimine neden olmaktadır (Yavaş, 1996). Bu modele göre, çocuğun gereksinimlerinin biyoloji, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmemesi ve bu eksikliğin çocuğun iç dünyasında huzursuzluk yaratması davranış bozukluklarına neden olmaktadır (Efron, 2005).

Uyum ve davranış bozuklukları, çocuğun çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlerebağlı olarak, iç çatışmalarını davranışlarına aktarması sonucunda ortaya çıkar. Bu çocukların çevreleriyle ilişkileri genellikle gergin bir havada yürür ve sık sık çatışmalar yaşanır (Yörükoğlu, 1998).

Davranış bozukluğu gösteren bireyler olumsuz durumlarda genelde çözümden çok problemler ilgilenirler. Olguları çarpık algılamaları ve sosyal ilişkileri yanlış okumaları sonucunda küçük ve önemsiz problemleri, içinden çıkılması zor büyük problemler olarak görürler (Milich ve Dodge, 1984). Bazı bilişsel problemlerin ve konuşma bozukluklarının da davranışlarproblemlerine neden olabileceği düşünülmektedir (Seligman, 1999).Özbenlik algısı düşük, kendini önemsiz ve değersiz gören bireylerde davranış bozukluğu görülme olasılığı daha fazladır (Efron, 2005). Davranış bozukluklarının ortaya çıkmasında ve ilerlemesinde bireylerin sahip olduğu kalıp yargılar ve inançların büyük rol oynadığı düşünülmektedir. Kişinin kendine ve çevresine ilişkin yanlış inançları ve kalıp yargıları erken yaşlarda daha kolay şekillenir. Bu bağlamda davranış bozukluğu gösteren çocuklara rehberlik edilmesi, o bireyin hem çocukluk hem de yetişkinlik dönemi yaşantıları açısından belirleyici bir unsur olacaktır. Çocukluk dönemi davranış bozukluklarının, yetişkinlik dönemi anti sosyal kişilik bozukluğu ve madde bağımlılığıile ilişkili olduğu görülmektedir (Cochran, 1999).

Geldard ve Geldard (2013) davranış problemlerine temel teşkil edebilecek faktörler arasında sıklıkla ailesel faktörlere vurgu yapmakta ve sorunlu anne baba tutumunu, ebeveynler arasında yaşanan problemleri, aile içi şiddeti, parçalanmış aileleri, üvey anne ya da babaya sahip olmayı ergenler için stresi ve dolayısıyla davranış problemi yaşama riskini artıran etkenler arasında saymaktadır. Parçalanmış aileler de bu kapsamda incelenmiş ve ortaya konan bulgular parçalanmış aileye mensup, aile desteğinden yoksun büyüyen çocukların davranış bozukluğu yaşama ihtimalinin daha fazla olduğunu ortaya koymuştur (Efron, 2005).

Yapılan araştırmalarda, ebeveynlerde görülen sosyopati ve bağımlılığın çocuklardaki davranış bozukluğu ile pozitif yönlü korelasyon gösterdiği saptanmıştır (Kaplan ve Sadock, 2004). Ebeveynlerden biri ya da her ikisi tarafından reddedilme ve aile için taciz de davranışbozukluğu ile ilişkili olduğu düşünülen olumsuzluklardandır. Aile içi şiddete maruz kalan bireyler sözlü iletişim kurmakta zorlanabilirler. Bu da bizzat bu kişilerin saldırganlık ve şiddet göstermesi ya da aşırı duyarlı ve alıngan tepkiler ortaya koyması ile sonuçlanabilir (Erden ve Kargı, 2005). Ailenin sosyo-ekonomikolanaklarının yetersiz olması nedeniyle çocuğun sosyal faaliyetlere iştirak edememesi ve buna bağlı olarak yalnızlık yaşaması özgüven kaybı ve davranış bozukluklarına neden olabilir (Thompson ve Rudolph, 1995).

Ebeveyn tutumları da çocuklar ve ergenler için davranış bozukluklarının yordayıcılarındandır (Hassoy ve Çakıcı, 2012). Normal gelişim gösteren çocukların

ebeveynleri ile karşılaştırıldıklarında, davranış problemi gösteren çocuklara sahip ebeveynlerin daha baskılayıcı ve yanıtlamayan ebeveynler oldukları görülür (Hancock ve diğerleri, 2003). Okul öncesi dönemde anneyle az zaman geçiren, kaliteli zaman geçirmeyen, az oyun oynayan çocukların daha sık davranış bozukluğu sergilediği görülmektedir (Hogue ve diğerleri, 2004). Yanlışlara doğrulardan daha fazla odaklanan, çocuklarını aşağılayıcı ve agresif ifadelerle sık sık eleştiren, sık sık emirler veren ve tutarsızlık sergileyen ebeveynlerin aynı zamanda çocuklarının itaatsizliğinden en fazla yakınan ebeveynler oldukları da araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur (Bauer ve diğerleri, 2004). Gonzalez ve diğerleri (2004), ailenin olumsuz tutumunun çocuğun daha itaatsiz ve isyankar olmasına yol açtığını, davranış bozukluğu sergileyen çocuğun da ailesinden gitgide daha fazla tepki gördüğünü belirtmektedir. Bu kısır döngü gitgide şiddetlenerek her iki taraf için gergin ve zorlayıcı bir ortam yaratmaktadır. Hogue ve diğerleri (2004), davranış problemlerini gidermede ailenin rolünü vurgulamakta ve ailelerin de çocukla birlikle psikolojik destek alması gerektiğini vurgulamaktadır. Ailenin çocuklarıyla deneyimledikleri olumsuz yaşantıları ortadan kaldırmak için öncelikle bu yaşantıları ortaya çıkaran etkenleri yok etmeyi amaçlaması gerekmektedir.

Uyum ve davranış bozuklukları yalnızca ailenin yanlıştutumlarına bağlı olarak gelişmez, çevresel faktörlere bağlı olarak da gelişebilir. Yangın, deprem, tüp patlaması gibi travmatik olaylar ailesel olmayan çevresel faktörlere örnek olarak verilebilir (Erden ve Kargı, 2005).

Alan yazında çocuk ve ergenlerde davranış problemleri ile ilişkili olduğu düşünülen diğer değişkenler şöyle sıralanabilir:

- Üvey anne ya da babaya sahip olma (Webster-Strattoni, 2011),
- Arkadaş ilişkileri (Webster-Stratto ve Reid, 2004; Herman ve diğerleri, 2011)
- Suç işleme veya sabıka kaydı, cinsiyet, tek ebeveyne sahip olma (Mihalopoulos ve diğerleri, 2007),
- Çocuk, eş istismarı ve diğer ailesel risk faktörleri (Webster-Stratton, Reidve Hammond, 2001)
- Olumsuz ebeveyn tutumları (Kesicioğlu ve Alisinanoğlu, 2009).

2.1.1.2. Davranış Problemlerinin Sınıflandırılması

Yalan söyleme gibi nispeten zararsız ve şiddet içermeyen davranışlardan, gaspa kadar geniş bir yelpazede yer alan pek çok davranış, farklı araştırmacılar tarafından davranış problemi olarak tanımlanabilmektedir. Bu yelpazede yer alan bazı davranışlar görmezden gelinebilecek nitelikteyken, bazıları bireyin yasalar önünde suçlu bulunmasına ve yasal yaptırımlara maruz kalmasına yol açabilecek mahiyette ciddi ve sorunludur. Böylesine geniş kapsamlı bir konu olması açısından davranış problemleri, birçok araştırmacı tarafından sistematik incelemeye tabi tutulmuş ve bu çalışmalarda davranışlar farklı biçimlerde sınıflandırılmıştır.

Psikiyatri araştırmalarında davranış bozuklukları, psikiyatrik inceleme, tetkik, tanı ve tedavi gerektiren hastalıklar olarak değerlendirilmektedir. Hastalıkların, istatistiksel veriler baz alınarak sınıflandırılmasıyla oluşturulmuş bir tanı sistemi olan ICD 10'da (2010) davranış bozuklukları ayrı bir başlık olarak kodlanmakta ve dört alt kategoride incelenmektedir. Bunlar aile çevresiyle sınırlı davranış bozuklukları, sosyalleşmemiş davranış bozuklukları, sosyalleşmiş davranış bozuklukları, karşı koyma davranış bozukluklarıdır. Bu sınıflandırma içerisinde net biçimde ayırt edilememiş davranışlar ise diğer davranış bozuklukları ve tanımlanmamış davranış bozuklukları olarak diğer iki başlık olarak tanı sisteminde, davranış bozuklukları kategorisinde yer almaktadır.

Bir başka tanı sistemi olan DSM 4'de ise yıkıcı davranış bozuklukları ana başlığı altında yer alan davranış problemleri çocukluk başlangıçlı ve ergenlik başlangıçlı olmak üzere iki alt kategoriyle incelenmektedir (APA, 2005). Her iki tanı sisteminde de davranış problemleri hiperaktivite ve dikkat eksikliği problemleriyle birlikte anılmakta ancak sınıflandırma basamakları açısından bu problemler arasındaki ilişki farklı biçimlerde değerlendirilmektedir.

Algozzine'e (1991) göre; psikolojik bozukluğu tanımlayan davranışlar iki anaboyutta ele alınabilir. Bunlar anormal duygusal davranışlar ve sosyal açıdan problemli davranışlardır. Anormal davranışlar, bireyin stres altında verdiği tepkilerle ilintilidir. Kişinin stres yaşıyorkenüretkenliği ve gelişimi duruyorsa davranış problemli olarak nitelendirilebilir. Sosyal açıdan problemli davranışlar ise kişinin çevresiyle iletişimini zedeleyen ve daha çok sosyal hayatına ket vuran davranışlardır. Anormal duygusal davranışlar kişinin kişisel gelişimine, sosyal açıdan problemli davranışlar ise sosyal ilişkilerine zarar verir.

Achenbach (1991) çocuk davranışlarını, çocuğun kendisi, ebeveyn ve öğretmenlerinden edinilen veriler aracılığıyla çok eksenli, deneysel bir desen içerisinde incelemeye olanak sağlaması nedeniyle sıkça uygulanan ölçeğinde kaygı, depresyon, içe kapanıklık ve somatik şikayetleri içe yönelim grubu davranış bozuklukları olarak tanımlarken suç işleme ve saldırganlık davranışlarını ise dışa yönelim grubu davranış bozuklukları olarak gruplandırmıştır. Sosyal, mental bozuklukları ve dikkat sorunlarını ise içe ya da dışa yönelim gruplarına dahil etmeyerek ayrı kategoriler olarak incelemiştir.

Coleman (1992) davranışsal problemleri içsel davranışlar ve dışsal davranışlar olarak iki grupta sınıflandırmıştır. Coleman'ın içsel ve dışsal olarak kategorize ettiği bu davranışlar kişide aşağıdaki duygularla ortaya çıkmaktadır:

İçsel Davranışlar	Dışsal Davranışlar
• Aşağılık duygusu	• İtaatsizlik
• Utangaçlık	• Meydan okuma
• İçe kapanıklık	• Öfke
• Huysuzluk	• Saldırganlık
• Alınganlık	• Şiddet
• Aşırı duyarlılık	• Güvensizlik
• Kaygı	• Kıskançlık
• Korku	• İlgi çekmeye çalışma
• Çekingenlik	• Argo-küfürlü konuşma
• Üzüntü	• Suçlayıcı tavırlar
• İlgisizlik	• Yıkıcılık
• Dikkatsizlik	• Zarar verme
	• Hiperaktivite

İçsel davranışların daha çok kişinin kendi iç dünyasında yaşadığı bireysel problemler olduğu fark edilmektedir. Konunun duygusal yönü ele alındığında içselleştirilmiş davranış problemi yaşayan bireylerin daha sakin ancak daha mutsuz olacağını tahmin etmek olasıdır.

Dışsal davranışlar ise problemi bizzat yaşayan bireyin yanı sıra bu bireyin çevresini kapsamaktadır. Bireyin içinde bulunduğu ortamdaki diğer kişilere güvensizlik, kin, kıskançlık gibi doğrudan zarar yaratmayacak hislerin yanında yıkıcılık, öfke,

saldırganlık gibi doğrudan olumsuz etkiler oluşturacak davranışlar içerisine girmesi pek çok sosyal ve psikolojik soruna yol açabilir. Bu davranışları sergileyen kişilerin ilk gruptakilerin aksine aktif ancak fazla tepkili olmasını beklemek yanlış olmayacaktır.

Çalışmanın bu bölümünde içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri ve bu davranışları sergileyen bireylerin kişilik özellikleri detaylı biçimde açıklanacaktır.

2.1.1.2.1. İçselleştirilmiş Davranış Problemleri

Alan yazında zaman zaman "aşırı kontrollü davranışlar" yada "kişilik bozukluğu"olarak da adlandırılan "içsel davranış bozukluğu" gösteren bireylerin günlük hayatlarında kendi içinde yaşayan, içe kapanık kimseler olduğu gözlemlenmektedir. İçsellik, içe kapanık birdoğanın getirdiği problemleri, endişe, korku ve somatik semptomlar ve çekingenliği içerir. Bu faktör ayrıca; aşırı kontrollü, aşırı engellenmeyi, utanma, kaygı ve kişilik bozukluğunu yansıtır(Center ve Kemp, 2003).

İçselleştirilmiş davranış problemleri "ortada tıbbi bir neden olmaksızın, kaygı, depresyon, somatik yakınmalar gibi benliğin içindeki problemler" olarak tanımlanmaktadır (Savi, 2008).Harwood ve diğerlerine göre (2010) içselleştirme tipi davranış problemi yaşayan bireyler:

- Öfkelerini ifade etmekten kaçınırlar. Öfke duymaktan ziyade incinirler, içerlerler.
- Yalnız kalmayı tercih ederler. Sosyal ortamlardan kaçınırlar ve sosyal ortamlarda sessiz kalırlar.
- Bir davranışı sergilemeden önce kaygı yaşarlar ve uzun uzadıya düşünürler.
- Ufak nedenlerle suçluluk, utanç ya da pişmanlık hissedebilirler.
- Kendilerine güvenmezler. Özgüvenleri düşüktür.
- Çekingen, ihtiyatlı ve içe kapanıktırlar.

Bu tip davranış bozukluğuna sahip çocuklar ya da ergenler çevrelerindeki kişilerle onları rahatsız edecek mahiyette sorunlar yaşamamaktadır. Daha az uyumsuzluk ya da disiplinsizlik sergilemektedirler. Olumlu bir algı yaratan bu durum aslında davranışların fark edilmemesine ve dolayısıyla düzeltilmemesine neden olabilmektedir. İçsel davranış problemleri, dışsal davranış problemleri kadar görünür

değildir. Sık rastlanan içsel davranış problemlerinin başında depresyon ve anksiyete gelmektedir (Akan, 2001).

Ergenlikte en sık rastlanan içsel davranış problemi depresyondur. Duygusal, bilişsel ve fiziksel semptomlarla ortaya çıkabilir. Üzüntü, yaşamdan zevk almama, karamsarlık, can sıkıntısı, uyku bozuklukları, beslenme bozuklukları gibi pek çok belirti depresyonu işaret edebilir (Reinecke ve Curry, 2008). Çocukluk dönemine kıyasla ergenlikte depresyon daha sık rastlanan bir problemdir. Bunda ergenin yaşadığı hızlı fiziksel ve kimyasal değişimin yanı sıra uyum sorunları da etkili olabilir (Steinberg, Belsky ve Meyer 1991). Depresyonun uzun süreli ve ciddi bir türü olarak nitelendirilen majör depresyon ergenler arasında yüzde beş oranında yaygındır. Çoğu zaman uyku ve beslenme bozuklukları ve intihar fikriyle baş gösterir (Austin ve Sciarra, 2012). Steinberg (2007), ergenlikte kızlarda erkeklerden daha sık depresyona rastlandığını belirtmektedir. Depresyonun kaynağında kalıtsal, sosyal ya da başka fiziksel nedenler olabilir (Tamer ve Özbaran, 2004).

Ergenler de görülen bozukluklar arasında yer alan kaygı bozukluğu da içselleştirilmiş davranışlar arasında listelenebilir. DSM 4'e göre genel anksiyete bozukluğu, sosyal fobi ve spesifik fobi olarak adlandırılan kaygı problemleri ergenler arasında oldukça yaygındır. Genel anksiyete bozukluğu yaşayan ergen uzun süre nedensiz bir endişe ve huzursuzluk yaşamaktadır. Genel anksiyete bozukluğu, asabiyet, stres gibi psikolojik durumların yanı sıra yorgunluk ve sindirim bozuklukları gibi fizyolojik etkilere de sahiptir. Sosyal fobi ise bireyin sosyal ortamlara dair ciddi çekince duyması ve bu ortamlardan uzak kalması olarak tanımlanabilir. Spesifik fobide ise birey belli bir obje ya da durumdan sebepsiz ya da bir travmaya bağlı olarak korkmakta ve ondan kaçınmaktadır (APA, 2005).

İntihar düşüncesi de ergenlikte rastlanan içsel davranış bozuklukları arasında yer almaktadır. Steinberg (2007) ergenler arasında intihar girişimi oranının yüzde on olduğunu belirtmektedir. Zoroğlu, Tüzün, Şar, Öztürk, Eröcal Kora ve Alyanak (2001) da yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre ergenlerde intihar girişimi oranının yüzde on olduğunu ifade etmektedir. Genel verilere göre intihar girişiminde bulunan kişilerin büyük bir bölümü ergenlik ve yetişkinlik dönemindedir (WHO, 2009).

2.1.1.2.2. Dışsallaştırılmış Davranış Problemleri

Dışsallaştırma dışa yöneltilmiş, oldukça açık ve gözlenebilir, bu nedenle de daha kolayca tanı konulabilen düşük denetimli davranışlar olarak özetlenmektedir (Ögel ve Aksoy, 2007).

Dışsallaştırma tipi davranış problemi yaşayan bireyler diğer kategorinin aksine;

- Sempatik, sokulgan ve cana yakındırlar.
- Bulundukları ortamda ilgi çekmek ve etki bırakmak isterler.
- Sosyal statü edinmeye çalışırlar.
- Can sıkıntısından kaçınırlar. Faaldirler.
- Empati yoksunudurlar. Diğer kişilerin duygularına karşı duyarsız davranırlar.
- Benlik algıları kuvvetlidir.
- Kolay hayal kırıklığı yaşarlar ve bu durumlarda öfkeli tepkiler verirler.
- Sorumluluk üstlenmekten kaçınırlar. Sorun çıktığında diğer kişileri suçlarlar.

Literatürde "kontrolsüz davranışlar" olarak dakarşılık bulan dışsal davranış bozukluğuna sahip kişilergünlük hayatlarındasosyal bireylerolmanın yanı sıra saldırgan ve öfkeli tavırlar da sergilemektedir. Dışsallık faktörü; dışarı yansıyan saldırganlık, aşırıhareketlilik, kurallara uymama, kontrolsüzlük, öfke nöbetleri ve suç işleme gibi davranışları içerir.Dışsal davranış bozuklukları doğası gereği dışa dönük ve kişilerarasıdır. Bu durum, bu bireylerin suç işleme olasılığının da yüksek olabileceğini düşündürmektedir. Dışsal davranış problemi sergileyen çocukların birçoğu okulda ve toplumda otorite ile sürekli çatışma halindedirler (Center ve Kemp, 2003).

Austin ve Sciarra (2012), problemli davranışların temelinde genetik, psikolojik ve sosyal etkenlerin olduğunu ileri sürmektedir. Carson, Buthcher ve Coleman (1988) ise problemin temelinde eşler arası geçimsizlik, yanlış anne baba tutumları veya boşanma gibi ailesel faktörlerin rol oynadığını belirtmektedir.

Ergenlik, bireylerin bir gruba ait olma ihtiyacının güçlendiği dönemdir. Bu aidiyet hissi olumsuz durumlarda da söz konusu olabilir. Erkeklerde bu tip suç içeren davranışlar kızlara kıyasla daha sık rastlanır (Steinberg, Belsky ve Meyer 1991). Benzer

biçimde erkek ergenlerin kızlara oranla daha fazla isyankar tavırlar takındıkları ve karşı geldikleri de bulgular arasında yer almaktadır (Austin ve Sciarra, 2012).

Madde bağımlılığı da dışsallaştırılmış davranış problemleri arasında yer almaktadır. Beraberinde depresyon, saldırganlık, akademik başarısızlık gibi olumsuzlukları da getiren madde bağımlılığı çoğunlukla kendisi de madde bağımlısı olan ve çocuklarıyla mesafeli ilişkiler kuran ebeveynlerin çocuklarında görülmektedir (Steinberg, Belskyve Meyer 1991).

2.1.2. Yaşam Doyumu

Yaşam doyumu öznel iyi olmanın bir parçası olarak tanımlandığından öncelikle öznel iyi olma üzerine tanımlamaların yapılması anlamlı olacaktır. Bu bölümde öncelikle öznel iyi olma ardından buna bağlı olarak yaşam doyumu kavramları ele alınacaktır.

Öznel iyi olma, bireyin duygusal tepkilerini, tatminini ve yaşam doyumuna dair genel yargılarını içeren bir fenomendir (Diener ve diğerleri, 1999). Mutluluk, doyum, haz, tatmin, yaşam kalitesi ve stres bileşenlerinin dengesiyle ilintilidir. Kişinin bu bileşenleriyle hayatını mantıklı biçimde değerlendirmesiyle öznel iyi olma hali ortaya çıkmaktadır (Kim-Prieto, Diener, Tamir, Scollon ve Diener, 2005). Diener, Kesebir ve Lucas (2008) öznel iyi olmayı tüm bu bileşenlerin yanı sıra maneviyat, sağlık, iş tatmini, huzur ve güvenlik hisleriyle birlikte açıklamaktadır. Öznel iyi olma hem yaşam doyumu gibi genel hem de iş tatmini gibi özel ve dar alanlarla ilgili ve kişinin pozitif ya da negatif deneyimleri üzerinde etki sahibi olduğundan önemlidir.

Öznel iyi olma, kişinin iyi duygular yaşaması, ilgisini çeken etkinliklere iştirak etmesi ve yaşam doyumu hissetmesine bağlıdır (Diener, 2000). Bazı araştırmalarda ruh hali, kişisel hedeflere ulaşma gibi soyut etkenlerle ilişkisi ortaya konan öznel iyi olma (Diener, Shigehiro ve Lucas, 2003; Diener ve Oishi, 2005; Oishi, Diener, Choi, Kim-Prieto ve Choi, 2007; Kuppens, Realo ve Diener, 2008), bazı araştırmalarda ise gelir düzeyi, meslek, yaşam süresi, uyruk gibi demografik özelliklerle ilişkilendirilmiştir (Diener ve diğerleri, 2008; Argyle, 2001). Olumlu duygu ve düşüncelerin hakim olduğu bir hayata sahip kişinin, öznel iyi olma seviyesi yüksek olacaktır (Myers ve Diener, 1995).

Öznel iyi olma hem duygusal hem de bilişsel bileşenlere de sahiptir (Diener ve ark, 1985). Kişi yaşantılarına ilişkin memnuniyet, tatmin, huzur gibi olumlu duygular ya

da memnuniyetsizlik, mutsuzluk, huzursuzluk gibi olumsuz duygularla yaklaşabilir. Bu hisler öznel iyi olma halinin duygusal bileşenleriyle ilgilidir (Myers ve Diener, 1995).

Yaşam doyumu ise öznel iyi olmanın, algılar ve düşüncelerle beslenen bilişsel boyutuna karşılık gelen kavramdır (Argyle, 2001). Kişinin hayatını bilişsel olarak nasıl değerlendirdiği, nasıl algıladığı ile ilgilidir (Park ve Huebner, 2005). Diğer bir deyişle kişinin hayatına bir bütün olarak nasıl baktığı ve bilişsel olarak hayatını nasıl değerlendirdiği yaşam doyumunu belirler (Pavot ve diğerleri, 1991). Yüksek yaşam doyumu, ruh sağlığı ve sosyal ilişkiler açısından olumlu etkiler sağladığından önem arz eder (Bray ve Gunnell, 2006).

Yaşam doyumu, bireyin kendi yaşamından bütün olarak veya aile, arkadaş, yaşanılan çevre gibi belirgin özel yaşam alanları açısından hoşnut olup olmadığına ilişkin genel bilişsel değerlendirmeler olarak da tanımlanmaktadır (Çelik Örücü, Bugay, Tuna, Çok ve Aşkar, 2015). Yaşam doyumu, bireyin kendine atfettiği değer ve buna bağlı olarak hayatına ilişkin saptadığı ölçütlerle, algıladığı yaşam koşulları arasındaki benzerlik ya da farklılıklar üzerine şekillenmektedir (Pavot ve Diener, 1993). Bireyin mesleki anlamda ya da sosyal ilişkilerinde kendi pozisyonundan tatmin olması, yaşantılarını tatmin edici olarak nitelendirmesi, yaşam doyumu olarak tanımlanabilir (Myers ve Diener, 1995). Bireyin yaptığı bu değerlendirme bir tür öz değerlendirmedir ve diğer insanların algılarından bağımsız olarak kişinin kendinin kendine dair algılarından oluşur (Diener, Sandvik ve Larsen, 1985).

Yaşam doyumunun kuramsal temelleri, öznel iyi oluş veya mutluluk kavramına ilişkin açıklamalar doğrultusunda incelenebilir. Bu bağlamda ortaya atılan kuramlardan biri olan ereksel kuram mutluluk duygusunu ihtiyaçlar düzleminde açıklar. Birey ihtiyaçlarını giderdiğinde haz, gideremediğinde acı duyar. Etkinlik teorisine göre ise mutluluğun kaynağında bireyin gerçekleştirdiği iyi hissettiren aktiviteler yer almaktadır. Bu etkinlikler hayır işleri, gündelik küçük iyilikler olabileceği gibi kişide başarı, tatmin, haz hisleri oluşturan spor etkinlikleri ya da sosyal faaliyetler de olabilir(Diener, 1984).

Tabandan tavana teorisine göre, minik mutlu anlar birleşince büyük mutlu bir hayat ortaya çıkar. Tavandan tabana teorisinde ise mutluluğun bireyin karakteriyle ilgili bir değişken olduğunu ileri sürülür. Bireyler karakterleri gereği yaşantılarını pozitif ya da negatif yorumlayarak mutlu ya da mutsuz olur. Benzer bir biçimde ilişkilendirici kuramlara göre kişilerin mutluluğunun ya da mutsuzluğunun temelinde yaşantılarına ilişkin pozitif ya da negatif algıları yer almaktadır. Yargı kuramları ise mutluluğu,

bireylerin sahip oldukları koşulları belli durumlarla kıyasladıklarında tatmin duyup duymamaları ile ilintilendirir (Diener, 1984).

Yetim (2001)'e göre öznel iyi oluşu yüksek bireylerin yüksek yaşam doyumuna sahip olması beklenir. Bu kişilerin öfke, üzüntü, kaygı gibi negatif hislerden çok haz duygusu içinde olması beklenmektedir.

Bireyin ailesi ile iyi ilişkiler geliştirmesi ve aile tarafından kabul görmesi, yaşam doyumunu olumlu yönde etkilemektedir (Çivitci, 2009).Bireyin özellikle ergenlik döneminde elde ettiği kazanımlar, duygusal-davranışsal problemler ve yaşam doyumu ilişkisi kapsamında önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde bireyin ilişkileri; aile, arkadaş, benlik doyumu aracılığıyla genel yaşam doyumuna olumlu şekilde tesir edebilecektir (Çivitci ve Topbaşoğlu, 2015).

2.1.3. Anne-Baba Tutumu

Çocuğun dünyaya gelir gelmez kendini içinde bulduğu ilk sosyal ortam olma özelliğiyle aile, kişilik gelişiminde büyük bir yere sahiptir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede izlediği yol, çocuğun kişiliğini şekillendirecek ve olumlu ya da olumsuz farklılıklara yol açacaktır (Yıldız Bıçakcı, 2004). Ergenlik dönemindeki birey çocukluğuna dönüp aile içi ilişkilerine baktığında sıcak ve ılımlı bir atmosfer hatırlıyorsa bu onun davranışlarına yansıyacaktır (Kulaksızoğlu, 2004).

Yeşilyaprak (2002), ergenlik döneminin, cinsel kimlik ve duygusal özerklik kazanılan bir dönem olması ve bu dönemde ayrıca bireylerin toplumdaki yerini seçtikleri ve bu doğrultuda hedeflerini belirledikleri için önem arz ettiğini belirtmektedir. Ergenlik döneminde bireyin ailesiyle kurduğu ilişkinin niteliği, kişiliğinde izler bırakacaktır. Ergenlerin özgüven, bağımsızlık ve sosyalleşme becerileri anne baba tutumlarından çokça etkilenmektedir. Çocuklar ailelerini örnek almakta ve çoğunlukla ebeveynleri gibi davranmaktadır (Gazeloğlu, 2000; Yıldız Bıçakcı, 2004; Demirkaynak ve diğerleri, 2006; Uyanık Balat, 2007; Ziglerve diğerleri, 2008; Yavuzer, 2010). Anne baba tutumları her toplumda ve hatta aynı toplum içerisinde farklı aileler arasında farklılık gösterebilir (Kulaksızoğlu, 2004).

Ergenlere ilişkin değişkenlerin incelenmesinde anne baba tutumunun da kapsanması yerinde ve anlamlı olacaktır. Anne baba tutumu konusunda yapılan pek çok çalışma, ergenlerin davranışsal gelişimi ve mutlu olmaları bağlamında ebeveynlerin yaptıkları uygulamaların büyük önem taşıdığını ortaya koymuştur. Bu konuda pek çok

ampirik çalışma olmasına karşın, konunun çoğu ayrıntısı araştırmacılar için hala ilgi çekici durumdadır (DiMaggio ve Zappula, 2013).

Ebeveyn tutumuna ilişkin,farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiş güncel çalışmalar incelendiğinde, bu eserlerde iki farklı değerlendirmenin sıkça temel alındığı görülmektedir. Baumrind'in ile Maccoby ve Martin'e ait yaklaşımınlar araştırmanın bu bölümünde değerlendirilecektir.

Baumrind'in modeli öncül kabul edilir ve alan yazında önemli bir yer tutmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999; Yılmaz,1999). Baumrind, çocukların sosyal yaşantısını ebeveyn faktörü ile birlikte incelemiş ve pek çok araştırmaya kaynaklık eden üçlü modelini ortaya koymuştur. Bu modelde ebeveynlerin sergilediği davranışlar dört farklı boyutuyla incelenmiştir. Bunlar ebeveyn kontrolü, iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. Ebeveynlerin çocuklarıyla sürdürmekte olduğu ilişkinin kontrol ya da otorite temelli olup olmadığı, aralarında dürüst ve destekleyici bir iletişim dilinin bulunması ya da bulunmaması, ebeveynlerin çocuklarının karar ve tavırlarına ilişkin duyduğu güven ve çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasında takınılan tavırlar bu boyutlar kapsamında incelenerek anne baba tutumları, otoriter, izin verici ve demokratik olmak üzere üç başlıkta gruplandırılmıştır.

	Kontrol		Açık iletişim		Olgunluk beklentisi		Bakım/destek	
	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük
Otoriter	*			*	*			*
Demokratik	*		*		*		*	
İzin verici		*	*			*	*	

Baumrind (1971)'in üçlü modelinin özetlendiği yukarıdaki tabloda ifade edilen boyutlardan ilki olan kontrol, çocukların anne babaları tarafından ne derece kontrol altında olduğu ile ilgilidir. Çocuğun ebeveynlerinin koyduğu kuralları ihlal edebilmesi ya da kurallar dışına çıkamamasına bağlı olarak değerlendirilebilir. Otoriter ya da demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında yüksek kontrol görülürken, izin verici ailelerde durum aksinedir.

Ebeveyn-.çocuk arasındaki ilişkideki açıklık çocuğun kendini ifade etmedeki özgürlüğünün karşılığıdır. Aile içinde alınan kararlarda çocuğun ne derece etkili olduğu, ebeveynlerin çocuklarını dinleme düzeyi bu boyutta değerlendirilir. Ebeveynlerin

çocuklarını dinleme biçiminin yanı sıra ona kendilerini anlatma biçimleri de yine iletişimde açıklık boyutunda incelenmektedir. Ebeveynler tarafından koyulan kuralların ya da sınırların, çocuktan beklentilerin ona nasıl yansıtıldığı önem arz eder. Açık iletişimin yüksek düzeyde görüldüğü aileler demokratik ya da izin verici olarak nitelendirilebilirken, otoriter ailelerde yüksek açık iletişim düzeyinden söz etmek pek olası değildir (Baumrind, 1971).

Baumrind (1971)'in modelinde olgunluk beklentisi olarak adlandırılan kavram anne babaların çocuklarını öz becerileri ve yeterlilikleri konusunda ne derece ve nasıl desteklediği ile ilgilidir. Otoriter ve demokratik ailelerde yüksek, izin verici ailelerde ise düşük düzeyde olgunluk beklentisi söz konusudur.

Ebeveynlerin çocuklarının fiziksel, sosyal, bilişsel ihtiyaçlarını karşılarken, kısaca çocuklarının bakımını sağlarken onlarla kurdukları ilişkinin yakınlığı ise bakım/destek boyutu altında değerlendirilmektedir. Otoriter ebeveynlerin aksine, demokratik ve izin verici ebeveynlerin çocuklarıyla daha sıcak ve ılımlı ilişkiler kurduğu görülmektedir (Baumrind, 1971). Çocuklarıyla iyi ilişkiler kurmak isteyen ebeveynler onlara içten bir bakım sunmalı, bıkkınlık hissettirmemelidir (Percira, Canavarro, Cardese, ve Mendonca, 2008).

Otoriter, demokratik ve izin verici ebeveynler bu boyutlara göre değerlendirildiğinde, otoriter ebeveynlerin sorgulamaya kapalı, belli kurallara sonsuz sadakat beklentisi içinde oldukları görülür. Çocuk ebeveynleri ve onların kurallarını sorgulayamaz, kuralların sebebi çocuğa açıklanmaz. Ilımlı bir iklimde sürdürülen sözlü iletişimin yerine ödül-ceza kavramları üzerine şekillenen, bir itaat düzeni benimsenir (Baumrind, 1967).

Ebeveynlikte yetersiz kişiler yargılamaya ve fiziksel cezalandırmaya yatkındır (Seligman, 1999). Bu tip ailelerde yetişen çocukların genellikle çekingen bir yapı sergilediği, yeni fikirler ortaya atmaktan korktuğu görülmektedir (Haktanır, Baran ve Alisinanoğlu, 1998)

Demokratik ailelerde ise kurallar çocuğun da katılımıyla belirlenir. Ebeveynlerin ve çocuğun sorgulama, itiraz etme ya da açıklama bekleme hakkı saklıdır. Sözlü iletişim önemsenir, samimi bir ortamda sürdürülür. Akılcı/mantıklı yaklaşımlar benimsenir (Baumrind, 1966). Ebeveynler, gerekli gördükleri durumlarda çocuklardan kurallara uygun davranışlar sergilemelerini isterler (Karabulut Demir ve Şendil, 2008). Bu tutum, çocukların duygusal-davranışsal problem yaşamasının önüne geçme isteğinin bir sonucu olarak görünmektedir.

İzin verici ailelerde de demokratik ailelerde olduğu gibi çocuğun söz hakkı vardır, kararlara katılımı söz konusudur. Bunlara ek olarak bu aile tipinde çocuktan anlayış ya da özveri beklenmez. Çocuk kontrolsüz ve özgür bir ortamda kendi kurallarını kendi koyar. Anne baba rol model olmaktan çok çocuğun istek ve ihtiyaçlarını gidermekle görevli birer kaynaktır (Baumrind, 1967).

Altmışlı yıllarda Baumrind'in ortaya koyduğu üçlü model seksenlerde Maccoby ve Martin tarafından tekrar değerlendirilmiş ve düzenlenmiştir. Baumrind'in sınıflandırmada kullandığı boyutlar duyarlılık/kabul/ilgi ve talepkarlık/kontrol olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu boyutlar doğrultusunda incelenen ebeveyn tutumları demokratik, otoriter, izin verici/müsamahakar ve izin verici/ihmalkar olmak üzere dört farklı nitelemeye tabi tutulmuştur (Maccoby ve Martin, 1983).

		Duyarlılık/Kabul/İlgi	
		Yüksek	**Düşük**
Kontrol/Talepkarlık	**Yüksek**	Demokratik	Otoriter
	Düşük	İzin verici/ Müsamahakar	İzin verici/ ihmalkar

Tabloda da incelenebileceği gibi demokratik ebeveynler çocukları üzerinde kontrol sağlamanın yanında onların ihtiyaç, isteklerine ve dahası duygularına karşı duyarlı ve ilgilidir. Demokratik bir yaklaşıma sahip ebeveynler, bizzat rol model olarak, çocuğa söz hakkı tanıyıp ona sevgi ve ayrıca saygı duyarak, ona başkalarına karşı sevgili ve saygılı olmayı öğretmekte ve onun sosyal hayatında daha az sorun yaşamasının önünü açmaktadır (Yavuzer, 2010).

Steinberg, Elman ve Mounts (1989), demokratik ebeveynlere daha yakından bakmış bu ebeveyn tipini üç alt boyuta daha indirgeyerek tanımlamıştır. Kabul/katılım, katılık/denetim, psikolojik özerklik bağışlama boyutlarıyla da irdeledikleri demokratik ebeveyn yaklaşımının, çocuk-ebeveyn arasında doğrudan güçlü bir bağ yarattığı gibi kardeşler arasında da daha yakın ilişkilere olanak sağladığı yönünde yorumlar yapmışlardır (Alıntılayan Milevsky, Schlechter ve Machlev, 2011).

Otoriter anne babalar da ise demokratik ailelerden farklı olarak bu bahsi geçen ilgi, duyarlılık ve kabul daha düşüktür. Otorite ailelerde de ebeveynler tıpkı demokratik ailelerde olduğu gibi çocukları üzerinde kontrol sağlamak istemekte, onlardan beklentilere sahip olmakta ancak farklı olarak çocuklarının duygu ve isteklerine karşı

daha duyarsız bir tavır sergilemektedir. Çocuğun ne hissettiğinden bağımsız olarak ebeveynlerin isteklerine her zaman itaat etmesi beklenmekte ve çocuk sessiz ve uyumlu görünmesine karşın aslında silik, telkine açık bir kişilik kazanmaktadır. Özellikle ergenlikle beraber, evde yaşatılan yalnızlık ve önemsizlik hissi çocuğun kabul gördüğü zararlı sosyal ortamlara itilmesine neden olabilmektedir (Yavuzer, 2010).

İzin verici ebeveyn yaklaşımının müsamahakâr ve ihmalkar olarak iki alt kategoride incelendiği bu modele göre müsamahakar aileler, çocuklarına karşı çokça duyarlı ve ilgili olmalarına karşın onlara karşı talepkar ya da kontrolcü bir yaklaşım sergilememektedir. Bu ailelerin çocuklarını olduğu gibi kabul ettikleri düşünülebilir. Maccoby ve Martin (1983), izin verici/müsamahakar ebeveynlerin yetiştirdiği çocukların başkalarına karşı duyarsız ve saldırgan bir yapıya sahip olduklarını belirtmektedir. Çoğunlukla 'sorumsuz' olarak nitelendirilen bu çocuklar bağımsızlık davranabilme ve özerk kararlar alabilme konusunda başarılı değildirler. Uyanık Balat (2007) bunlara ek olarak aşırı hoşgörülü bir ortamda yetişen çocukların okulda evdekine benzer problemler yaşadıklarını ve okula ilgilerinin düşük olduğunu belirtmektedir.

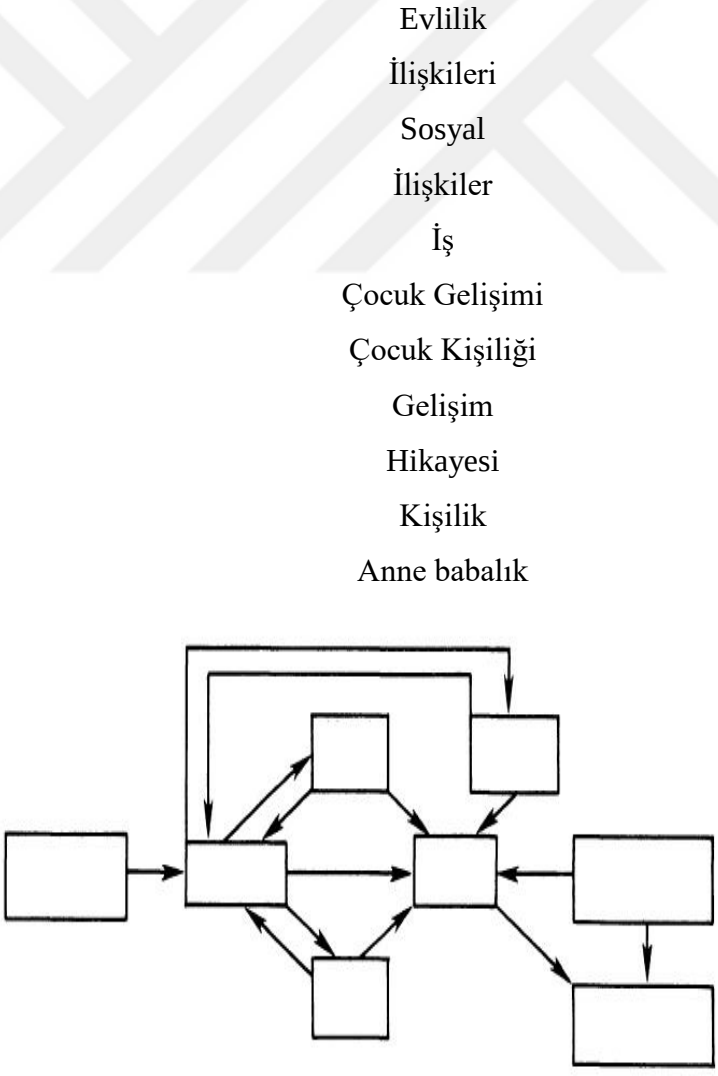
Çocukların kendi kendine yetebilmesi ve bağımsızlık kazanabilmesi için ebeveynlerin çok sıkı ve eleştirel tavırlardan uzak durdukları gibi aşırı müsamahakar ve kuralsız yaklaşımlardan da kaçınması gerekmektedir(Tola 2003, Döğücü 2004). Çocukların kendi deneyimleriyle öğrenmesinin ve ebeveynlerin bu doğrultuda olanaklar sağlamasının onların gelişimine olumlu etkisi güncel araştırmalarda sıkça yer almaktadır (Elibol 2007, Işıkoğlu ve İvrendi 2008). Anne baba tarafından gereğinden fazla himaye altına alınan çocukların daha kararsız, doyumsuz olduğu görülmekte ve kolayca pes ettikleri gözlemlenmektedir. Çoğunlukla aşırı duygusal, kolay ağlayan bir yapı gösteren bu çocukların sorumluluk almada yetersiz oldukları da belirtilmektedir (Yavuzer, 2010).

İhmalkâr ailelerin ise çocuklarına karşı kayıtsız olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu tip ebeveynler çocuklarından bir beklenti içerisine girmemekle beraber onlara karşı kontrolcü de davranmamaktadırlar. Maccoby ve Martin (1983) izin verici/ihmalkar anne babaların çocuklarıyla çokça zaman geçirmediğini, etkili iletişim kuramadığını da eklemektedir. Çocukların sınırlamalardan, kurallardan muaf olduğu bu aile tipinde aynı zamanda ilgi, kabul ve duyarlılıktan da yoksunluk söz konusudur.

Yavuzer (2010), ebeveynler ve çocuk arasındaki ilişkinin sağlıklı yürümesi için ebeveynlerin çocuklarını tanıması ve onları ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirmeleri gerektiğini belirtmektedir. Ebeveynler kıyaslamalardan kaçınmalı,

çocuklarının yegane bir birey olduğunu kabullenmelidir. Ölçülü, tutarlı ve mutlaka ılımlı olmalıdırlar. Çocuklarının sorumluluk almasına izin vermeli, deneyimlerine ve fikirlerine saygı duymalıdırlar.

Yavuzer (2010) olması gerekeni değerlendirirken, Belsky (1984) anne babalığı etkileyen ve anne babalığın etkilediği pek çok faktör ortaya koymuştur. Bu modele göre anne baba tutumları bireyin iş, evlilik ve diğer sosyal ilişkilerinden olduğu gibi gelişim hikayesinin bir sonucu olarak da düşünülebilecek kişilik faktöründen de etkilenmektedir. Aşağıdaki şekilde de görülebileceği gibi anne babalık tek yönlü işlemeyen aksine faktörler arası çift yönlü etkileşimlerin olduğu aktif bir süreçtir. Yalnızca anne babaya ilişkin bireysel farklılıklarla değil aynı zamanda çocuğun kişiliğinden de etkilenmektedir. Anne babanın kişiliği sosyal ilişkilerini ve anne babalığını, anne babalığı da çocuk gelişimini etkilemektedir.

Şekil 1. Ebeveynliği etkileyen faktörlere ilişkin süreç modeli (Belsky, 1984)

Anne baba tutumlarını inceleyen farklı araştırmalarda da benzer biçimde ebeveynlik anne babanın içinde yetiştiği kültür ve yetişme tarzı, anne baba arasındaki ilişki, sosyoekonomik düzey, ebeveynlerin eğitim düzeyi, çocuğa ait özellikler gibi pek çok faktörle ilişkilendirilmiştir (Haktanır ve diğ., 1998; Kutlu, Adana ve Çetinkaya Duman, 2005; Çagdas ve Seçer 2006; Elibol, 2007; Uyanık Balat, 2007; Tümkaya ve Aybek, 2008; Güler, Ertürk, Özyürek, Tezel Sahin, Kıldan, Cavkaytar, Ünlüer, Aydoğan, Kalkan ve Sen, 2010).

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Davranış Problemleri ile İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, günümüze dek yapılmış yurtiçi ve yurtdışında, davranış problemlerine ilişkin gerçekleştirilmiş akademik çalışmalara ait sonuçlar yer almaktadır. Araştırmalar kronolojik sıraya göre sunulmuştur.

Caspi, Henry, McGee, Moffitt ve Silva (1995) farklı davranış problemlerinin çocukların mizacı ile ilişkisini açıklamak üzere rastgele belirledikleri 800 çocuğu kapsayan on iki yıllık uzun soluklu çalışmaları sonucunda üç ana mizaç tipi belirlemişlerdir. Kontrolsüz, girişken ve ağırkanlı bir mizacın göstergesi olan davanışlara göre yapılan yorumlarda erkek çocuklar arasında içsel davranışların daha nadir görüldüğü, kontrolsüzlük ya da ağır kanlılığın yetersizlik ya da yeteneksizlik duygusuyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Yine içsel ve dışsal davranışların farklı değişkenlerle değerlendirildiği, T.C. Sağlık Bakanlığı himayesinde 1998 yılında gerçekleştirilen geniş kapsamlı bir alan taraması olarak da nitelendirebilecek olan Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu'na ait, 4-18 yaş grubu çocuklara ilişkin veriler incelendiğinde, çocuklarını sorunlu olarak nitelendiren erkek çocuk annelerinin sayısının, kız annelerinden oransal olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Davranış sorunları incelendiğinde kız çocuklarda daha çok içe yönelim erkek çocuklarda ise dışa yönelim davranışlarının daha sık gözlendiği ortaya konmaktadır. Her iki gruba da dahil edilmeyen dikkat sorunlarında da yine erkekler daha yüksek puanlar sergilemektedir. Aynı verilere göre 4-11 yaş grubu çocuklarda 12-18 yaş grubuna oranla daha fazla davranış problemi bildirilmiştir. Bu bulgular yaş ilerledikçe davranış problemlerinin görülme sıklığının azaldığı biçiminde yorumlanmıştır. Davranış problemleri yine aynı biçimde yaşa göre sınıflandırıldığında yaş ilerledikçe içe yönelim davranışlarında artış, dışa yönelim davranışlarında ise

azalma gözlenmiştir. Grup dışı bırakılan davranış problemlerinde ise yaşa bağlı farklılığa rastlanmamıştır (Erol, Kılıç, Ulusoy, Keçeci ve Şimşek, 1998).

Aynı yıl Şirvanlı ve Özel (1998), on altı yaş ve altı, 421 çocukla yaptıkları araştırma sonucunda çatışma içeren bir ortamda büyüyen ya da boşanmış ebeveynlere sahip çocuklarda psikolojik sorunların ve anksiyetenin bu olumsuzluklara maruz kalmayan çocuklara kıyasla anlamlı düzeyde daha fazla görüldüğünü ortaya koymuşlardır.

Çocukluk dönemi ihmal ve istismarın olası sonuçlarına ilişkin yaptıkları çalışma sonunda Zoroğlu ve diğerleri (2001), örneklemlerine aldıkları 839 lise öğrencisi arasında % 16.5 oranında ihmal, % 15.8 oranında duygusal istismar, %13.5 oranında intihar girişimi ve % 10.7 oranında cinsel istismar yaşandığı bulgularını kaydetmiştir. Araştırmacılar ayrıca, bu geçmişinde travmaya maruz kalan öğrencilerin diğerlerine kıyasla daha fazla dissosiyatif belirtiler gösterdiklerini, kendine fiziksel zarar verme ve intihar girişiminin de bu öğrenciler arasında daha sık görüldüğünü de belirtmektedir.

Bu çalışmada da olduğu gibi davranış problemlerini ebeveyn tutumlarıyla birlikte inceleyen Halis (2006), 360 ergenden kendi davranış problemlerini değerlendirmelerini isterken 360 ebeveyne de ebeveynlik tutumlarını ve çocuk yetiştirmeye ilişkin bilgi düzeylerini ölçmeyi amaçlayan ölçekler uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda ebeveyn tutumu ve bilgi düzeyinin, ergenlerin kendilerinde gözlemledikleri problemli davranışlar açısından yordayıcı olduğu ortaya konmuştur.

Hafızoğlu (2007), 84 (43 kız, 41 erkek) lise öğrencisinden oluşan örnekleminde duygusal zeka ve davranış sorunları arasında negatif korelasyona rastlamıştır. Aynı yıl Siyez ve Arsan (2007), 1237 lise öğrencisi ile gerçekleştirdikleri araştırmaları sonucunda davranış problemlerinin risk etkenleri ile doğru, koruyucu etkenler ile ise ters yönlü bir ilişki gösterdiğini kaydetmişlerdir.

Bazı çalışmalarda ise ergenlerin akran ilişkileri göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin, Demir Şad (2007), 525 orta okul öğrencisinin katılımıyla edindiği bulgular sonucunda yaşıtları tarafından kabul görmeyen öğrencilerde ansiyete, içe kapanıklık, dikkat dağınıklığı ve saldırganlık davranışlarının daha fazla görüldüğünü ifade etmiştir.

Yine aile ilgisinin davranışlara etkisini göstermesi açısından önem arz eden çalışmasında, Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan (2007), kurumlarda bakılan çocuklarla ailesinin yanında büyüyen on sekiz yaş altı çocuklarda davranış bozukluklarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. 674 çocuğu kapsayan çalışma sonunda kurumlarda bakılan çocuklarda diğer gruba nispeten daha sık davranış

problemlerine rastlandığı ve bu çocuklarda dışa yönelim davranışlarının içe yönelim davranışlarından anlamlı düzeyde daha fazla görüldüğü ortaya konmuştur.

Şimşek (2010), ergenlerde görülen davranış problemlerinin anne-baba ve öğretmenden algılanan duygusal istismar ile bir ilişkisi olup olmadığını belirlemeyi amaçladığı çalışmasında, 434 (247 kız, 187 erkek) lise öğrencisinin oluşturduğu örneklemde, ergenlerde problemli davranışların, öğretmenden algılanan duygusal istismar, anneden algılanan saygı-kabul düzeyinin düşüklüğü ve babadan algılanan aşağılama düzeyinin yüksekliğinin tarafından yordandığını ortaya koymuştur.

Cenkseven Önder ve Yılmaz (2012), ortaöğretim düzeyinde 881 öğrenci (471 kız, 410 erkek) ile gerçekleştirdikleri araştırmaları sonucunda, öğrencilerin algıladıkları aile kaynaklı denetim; okul, aile ve benlik kaynaklı yaşam doyumu değişkenlerinin yüksek düzeyde kuraldışı davranış sergilemeyi yordadığı ortaya konmuştur.

Yine benzer biçimde, Kuzucu ve Özdemir (2013), 401 katılımcı ile gerçekleştirdiği araştırması sonucunda anne baba katılımı ile davranış problemlerinden saldırganlık ve depresyon düzeyi arasında ters, yaşam doyumu ile ise doğru yönlü ilişki görüldüğünü açıklamıştır.

Yurt içinde ve yurt dışındaki ilgili araştırmalara baktığımzda, davranış problemlerinin daha çok mizaç, yaş, duygusal zeka, akran ilişkileri, yaşam doyumu, aile kaynaklı denetim, ebevyn tutumu gibi değişkenlerle çalışıldığı görülmüştür. Çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğin de ise ergenlerde davranış bozukluklarının ebeveyn tutumlarıyla ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Demokratik bir aile ortamında yetişen çocuklar daha az davranış problemi sergilemektedir. Bazı araştırmalar anne ve baba tutumlarına ilişkin ayrı değerlendirmeler yaptığında da benzer sonuçlar elde etmektedir.

2.2.2. Yaşam Doyumu ile İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde ise yaşam doyumuna ilişkin çalışmalar kronolojik sıralama takip edilerek listelenmiştir. Yaşam doyumu farklı değişkenlerle birlikte, yurtiçi ve yurtdışında pek çok araştırmaya konu olmuştur.

Yaşam doyumuna ilişkin akademik çalışmalarda sık sık temel kaynak olarak ele alınan çalışmalarında Emmons ve Diener (1985), üniversite öğrencilerinden oluşan, 74 (38 kız, 36 erkek) ve 62 (38 kız, 24 erkek) kişilik iki farklı örneklemde kişilik ile öznel iyi oluş boyutları arasındaki korelasyonu incelemişlerdir. Araştırmanın yaşam

doyumuna ilişkin sonuçlarına göre, yaşam doyumu sosyal beceriler ve içsel duygu durum ile ilişkilidir.

Yurtiçinde yapılan çalışmalar arasında eski sayılabilecek çalışmasında Köker (1991) ise, 340 kişilik örneklemine normal, sorunlu ve nörotik belirti sergileyen ergenleri dahil etmiş ve yaşam doyumunda hem gruba hem de cinsiyete bağlı farklılıklara rastlamıştır. Normal grup diğerlerinden daha yüksek yaşam doyumu sergilemektedir. Normal ve sorunlu grupta yer alan kız öğrencilerin aynı gruptaki erkeklere göre daha yüksek yaşam doyumu düzeyine sahip olduğu görülürken, nörotik belirti sergileyen grupta durum tam aksidir.

Yine doksanlarda yurtiçinde gerçekleştirilen çalışmalardan biri de Nalbant'a (1993) aittir. 215 ergen ve genç yetişkinle gerçekleştirdiği çalışması sonucunda Nalban (1993), suça karışmış gençlerin özellikle ıslahevlerinde gözetim altında bulunan gençlerin yaşam doyumu düzeyinin suça karışmamış gençlere kıyasla daha düşük olduğunu saptamıştır.

Bu çalışmanın da konusu olan ebeveyn tutumu ile yaşam doyumu ilişkisini konu alan makalelerinde, Dew ve Huebner (1994), 222 kişilik örneklemleri ile yürüttükleri araştırma sonucunda ergen-ebeveyn ilişkisinin ergenlerde yaşam doyumunun en belirgin yordayıcısı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Pavot, Fujita ve Diener (1997), üniversite öğrencilerinin oluşturduğu 110 kişilik (79 kız, 31 erkek) örneklemleriyle gerçekleştirdikleri araştırmaları sonucunda gerçek ve ideal benlik arasındaki uyuşmanın öznel iyi olma ve yaşam doyumu ile pozitif, nevrotizm ile ise negatif korelasyon sergilediğini ortaya koymuşlardır. Benzer biçimde kişilik tipiyle ilişkili olarak yaşam doyumunu inceleyen De Neve ve Cooper (1998), pek çok farklı kişilik tipini inceledikleri araştırmaları sonucunda kişiliğin yaşam doyumunun yordayıcılarından olduğunu belirtmişlerdir.

Zullig, Valois, Huebner, Oeltman ve Drane (2001), genel yaşam doyumu ve madde bağımlılığı ilişkisini inceledikleri geniş kapsamlı çalışmalarında 1997 yılı South Carolina Gençlik Risk Davranışı Araştırması'na ait verileri kullanarak sigara, tütün, kokain, alkol ve damar yoluyla alınan uyuşturucu bağımlılığının yaşam doyumu ile negatif ilişki sergilediğini ortaya koymuştur. Bulgulara göre erken (on üç yaş altı) ilk alkol, marihuana, kokain ve sigara deneyimi de yaşam doyumuyla negatif yönde ilişkilidir.

Suldo ve Huebner (2004), 1201 kişi ile gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda yaşam doyumu ve demokratik anne baba tutumunun korelatif olduğunu, en güçlü

korelasyonun ise alt boyutlardan biri olan ebeveynlerden algılanan ilgi ve kabul ile ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bir yıl sonra ise Suldo ve Huebner (2005), araştırmalarında 698 ergene ait yaşam doyumu düzeyini incelemiş ve yüksek yaşam doyumunun ergenler için avantajlı olup olmadığını irdelemiştir. Sonuçta katılımcıların %10'unun çok yüksek, %25'inin orta ve %10'unun düşük yaşam doyumu sergilediği bulgular arasında yer almıştır. Çok yüksek yaşam doyumu sergileyen öğrencilerin duygusal ve davranışsal problemlere ilişkin puanlarının en az olduğu ortaya konmuş ve bulgular yüksek yaşam doyumunun pozitif psikososyal işlev ile ilişkilendirilebileceği biçiminde yorumlanmıştır.

Gilman ve Huebner (2006), 485 ergenin katılımı ile yaptıkları araştırma sonunda yaşam doyumu yüksek ergenlerin diğerlerinden daha iyi sosyal ilişkiler kurduğunu ve bu kişilerde kaygı, depresyon gibi içsel problemlerin daha nadir görüldüğünü ortaya koymuştur. Bu kişilerde umut ve özdenetim hislerinin de nispeten yüksek olduğu bulgular arasında yer almaktadır.

Tuzgöl Dost (2010)'un Güney Afrika ve Türkiye'den 803 üniversite öğrencisinden topladığı verileri baz alarak hazırladığı karşılaştırmalı çalışmasının sonuçlarına göre öznel iyi oluş düzeyi Güney Afrikalı öğrenciler için annenin, Türkiyeli öğrenciler için ise babanın demokratik tutumuyla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Cenkseven Önder ve Çolakkadıoğlu (2013) tarafından 377 ergenin (199 kız, 178 erkek) katılımıyla tamamlanan araştırmanın sonuçlarına göre problem çözme ve karar almada kendine saygı iyi oluşun yordayıcılarıdır. Ayrıca uyanıklık iyi oluş ile pozitif ilişki sergilerken, panik negatif etki göstermektedir. Yaşam doyumunun en önemli yordayıcılarının problem çözme ve karar almada kendine saygı olduğu da sonuçlar arasında yer almaktadır.

Deniz, Karakuş, Traş, Eldeleklioğlu, Özyeşil ve Hamarta (2013) tarafından 414 (221 kız, 193 erkek) üniversite öğrencisinden topladıkları verilere dayanarak yaşam doyumu ile demokratik ebeveyn tutumu arasında pozitif; koruyucu veya otoriter ebeveyn tutumu ile ise negatif korelasyon saptamıştır.

Yaşam doyumu ile ilgili alan yazın incelendiğinde, ülkemızde araştırmaların ergenler ve ünıversıte öğrencıleri (Köker, 1991; Nalbant 1993; Tuzgöl Dost, 2006; Denız, Karakuş, Traş, Eldeleklıoğlu, Özyeşıl, Hamarta) üzerınde yapıldığı görülmektedır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, yaşam doyumunun anne baba tutumlarıyla ılışkılı olduğunu söyleyebılırız. Anne ve babalarını daha demokratık algılayan ergenlerın yaşam doyumunun daha yüksek olduğu görülmektedır.

2.2.3. Anne-Baba Tutumu ile İlgili Araştırmalar

Milevsky, Schlechter, Netter ve Keehn (2007) 272 kişi ile yürüttükleri araştırmaları sonucunda, anne tarafından sergilenen demokratik yaklaşım ile, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında pozitif, depresyon ile ise negatif korelasyona rastlanmıştır.

Desjardins, Zelenski ve Coplan (2008), tarafından 6-14 yaş arası çocuğa sahip 95 bayanın oluşturduğu örneklem dahilinde gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre bayanların davranışsal yaklaşım sistemi ve öznel iyi oluş düzeyi ile otoriter tutum puanlarının benzer biçimde yüksek; davranışsal yaklaşım sistemi puanı yüksek, öznel iyi oluş düzeyi düşük bayanların ise ilgisiz tutum puanlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Çivitçi (2009) tarafından 345 ortaokul (ilköğretim ikinci kademe) düzeyinde öğrenci ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda babalarının demokratik bir tutum sergilediğini düşünen çocukların yaşam doyumunun ilgisiz ya da otoriter olduğunu düşünenlere kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Coccia, Darling, Rehm, Cui ve Sathe (2012), ergenlerin algıladığı hoşgörülü ebeveyn tutumunun yaşam doyumu ile pozitif, stres ile ise negatif ilişki gösterdiği belirtilmiştir. Benzer biçimde Özdemir (2012) aynı yıl yapmış olduğu çalışmasında 14-19 yaş aralığından 643 ergen ile gerçekleştirdiği çalışması sonucunda yaşam doyumunun ebeveyn kabulu ve ilgisi tarafından yordandığını saptamıştır.

Cenkseven Önder (2012) tarafından 562 ergen (299 kız, 293 erkek) ile gerçekleştirilen araştırma sonucunda erkeklerin kızlardan daha fazla aile tatmini hissettikleri ortaya konmuştur. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre, otoriter ailelerden gelen çocuklar ihmal ailelerden gelen çocuklara kıyasla, arkadaş ortamında, günlük hayatta ve aile arasında daha fazla aidiyet hissetmektedir. Benzer olarak ailelerini müsamahakâr olarak nitelendiren ergenler de ihmalkâr ailelerden gelen ergenlere göre, arkadaşlar ya da aile arasında veya kendi içlerinde daha yüksek yaşam doyumu sergilemektedir.

Brodski ve Hutz (2012), üniversite öğrencilerinden oluşan 293 kişilik örneklemi ile gerçekleştirdiği çalışması sonucunda ihmalkâr ve otoriter ebeveyn tutumuna maruz kalan genç yetişkinlerin ve ergenlerin diğerlerine kıyasla daha fazla duygusal istismara maruz kaldıklarını ortaya koymuştur.

Eryılmaz (2012) 450 kişilik örneklemiyle gerçekleştirdiği çalışması sonucunda ebeveyn ilgisinin, etkili iletişimin, demokratik ve müsamahakar ebeveyn tutumunun, aile içi birliğin, destekleyici ebeveyn tutumunun, ergenin aile içi karar alma süreçlerine dahil edilmesinin ve ailece geçirilen zamanın öznel iyi oluşla pozitif yönlü ilişki gösterdiği bulgular arasında yer almıştır.

Ünsal Seydaoğulları ve Çiftçi Arıdağ (2012)'ın 245 lise öğrencisinden edindiği verilere göre demokratik ebeveyn tutumu ile yaşam doyumu arasında orta düzeyde pozitif; otoriter ve koruyucu ebeveyn tutumu ile yaşam doyumu arasında ise negatif yönlü korelasyona rastlanmaktadır. Ayrıca otoriter baba tutumunun yaşam doyumunun negatif yordayıcısı olduğu da bulgular arasında yer almaktadır.

Özkan (2014), 659 ergen ile gerçekleştirdiği araştırması sonucunda demokratik ve hoşgörülü olarak algılanan ebeveynlerin çocuklarının öznel iyi oluş düzeylerinin, ihmalkar ya da otoriter olarak algılanan ebeveynlerin çocuklarına kıyasla yüksek olduğunu saptamıştır.

Aynı yıl DiMaggio ve Zappula (2014) tarafından yapılan çalışmada, 14-16 yaş aralığında 213 ergen (99 erkek 114 kız), ebeveynlerinin tutumlarına, içsel ve dışsal davranışlarına ve yaşam doyumlarına ilişkin bilgi vermişlerdir. Araştırma sonucunda otoriter ve müsamahakâr ebeveyn tutumunun yaşam doyumu ve uyum açısından daha tercih edilir olduğu, ihmalkâr ebeveyn yaklaşımının ise davranış bozukluğu ve düşük yaşam doyumu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Aynı çalışmanın sonuçlarına göre sıkı disiplinli ebeveyn yaklaşımının erkeklerde dışsal ve içsel davranış bozukluklularıyla negatif ilişki sergilediği görülmüştür. Kızlarda ise sıkı disiplinli ebeveyn tutumları yalnızca dışsal davranış bozukluklarıyla negatif yönlü korelasyon göstermektedir. Kabul, kızlarda davranış bozukluğu ile negatif ilişki gösterirken, anne kabulü kızların genel yaşam doyumu ile pozitif ilişki ortaya koymaktadır.

Çalışmalar incelendiğinde, anne baba tutumu ve yaşam doyumu ile ülkemizde yapılan az sayıda araştırmanın ergenler ve universite öğrencileri (Çivitçi, 2009; Özdemır, 2012; Cenkseven Önder, 2012; Eryılmaz, 2012; Ünsal Seydaoğulları ve Çiftçi Arıdağ, 2012; Özkan, 2014) üzerinde yapıldığı görülmektedır. Araştırma sonuçları incelendiğinde genel olarak anne babasını demokratik ve hoşgörülü algılayan bireylerin yaşam doyumlarının, anne babasını otoriter ve ilgisiz algılayan ergenlerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örneklemi, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, bunlarla ilgili yapılmış olan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları verilerin toplanması ve analizinde kullanılan istatistikler teknikler konusundaki açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, lise öğrenimine devam eden ergenlerin annelerinden ve babalarından algıladıkları tutumlar, davranış problemleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılmış ilişkisel tarama türünde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni davranış problemleri (içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranışlar) ve yaşam doyumudur. Bağımsız değişken ise anne ve babadan algılanan kabl/ilgi, psikolojik özerklik ve kontroldür.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu Adana ili merkez ilçelerine bağlı (Çukurova, Seyhan, Yüreğir ve Sarıçam) liselerin 9, 10, 11, 12. sınıflarında 2016-2017 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 606 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin 396'sı kız (%65.3), 210'u erkektir (%34.7). Öğrenciler 14-19 yaş aralığında olup, yaş ortalamaları 16.54'dür (Ss=1.01).

Tablo 1

Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

Sınıf düzeyi	f	%
9. sınıf	106	17.5
10.sınıf	159	26.2
11.sınıf	183	30.2
12.sınıf	158	26.1
Toplam	606	100

Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin 106'sı (%17.5) 9. sınıf, 159'u (%26.2) 10. sınıf, 183'ü (%30.2) 11. sınıf ve 158'i (%26.1) 12. sınıfa devam etmektedir. Örneklemi oluşturan öğrencilerin anne- babalarının öğrenim durumlarına ilişkin dağılım ve yüzdeleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Öğrencilerin Anne ve Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

Öğrenim Düzeyi	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Okur-yazar değil	25	4.1	9	1.5
İlkokul mezunu	195	32.2	140	23.1
Ortaokul mezunu	106	17.5	106	17.5
Lise mezunu	177	29.2	167	27.6
Üniversite mezunu	85	14.0	154	25.4
Lisans üstü	11	1.9	21	3.5
Belirtmemiş	7	1.2	9	1.5
Toplam	1.198	100	606	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %32.2'si ilkokul mezunudur ve ilkokul mezunu anneye sahip öğrenciler örneklemin en geniş yüzdesini oluşturmaktadır. Öğrencilerin annelerinin yalnızca %14'ü üniversite %1.9'u yüksek lisans veya doktora mezunudur. Öğrencilerin babalarının ise %27.6'sı lise mezunudur ve lise mezunu babaya sahip öğrenciler örneklemin en geniş yüzdesini oluşturmaktadır. Öğrencilerin babalarının %25.4'ü ise üniversite mezunudur ve % 3.5'i yüksek lisans veya doktora mezunudur. Örneklemi oluşturan öğrencilerin babalarının annelere göre daha yüksek eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Achenbach ve Edelbrock tarafından geliştirilen, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Erol ve Şimşek (2000) ile Dümenci ve arkadaşları tarafından (2004) yapılmış olan 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR/11-18), Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991) tarafından geliştirilen Yılmaz (2000) tarafından Türkçeye uyarlanmış

olan Anne-Baba Tutum Ölçeği, Huebner (1994) tarafından geliştirilen Çivitçi (2007) tarafından uyarlanmış olan Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan bireyler hakkında bazı genel bilgileri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formu'nda ergenlerin cinsiyetleri, yaşları, sınıf düzeyleri, anne babanın öz-üvey, sağ-ölü, beraber-ayrı olup olmadıkları ve anne babalarının öğrenim düzeyini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR/11-18)

11-18 Yaş Grubu Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği, bu yaş grubundaki gençlerin kendi verdikleri bilgiler doğrultusunda, sorun davranışlarını standart bir şekilde değerlendirmek amacı ile Achenbach ve Edelbrock tarafından geliştirilmiştir (Achenbach,1991). Ölçek, sorun davranışları ölçen 112 maddeden oluşmuştur. Sorun davranışları ölçen maddeler, son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre "doğru değil" (0), "bazen ya da biraz doğru" (1), "çok ya da sıklıkla doğru" (2) şeklinde işaretlenmekte ve maddeler çeşitli alt ölçeklerde gruplandırılmaktadır. Maddelerin toplamından, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim olarak adlandırılan, iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. "İçe Yönelim Grubunu, Sosyal İçe Dönüklük, Somatik Sorunlar, Anksiyete / Depresyon alt ölçekleri, "Dışa Yönelim Grubunu ise Suça Yönelik Davranışlar, Saldırgan Davranışlar alt ölçekleri puanlarının toplamı vermektedir. Ölçekte yer alan, Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları alt ölçekleri, bu iki ana problem grubu içinde yer almasalar dahi, Toplam Problem puanı bütün bu alt testlerin toplamından elde edilir. Ayrıca, yalnızca erkekler için puanlanan Yıkıcı Davranışlar alt ölçeği vardır. Ölçek, T puanına dönüştürülmüş standart puanlarla değerlendirilmektedir. Tüm puanlamalarda yüksek puan, sorun davranışın büyüklüğünü göstermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Erol ve arkadaşları (Erol, Kılıç, Ulusoy, Keçeci ve Şimşek 1998, s.26) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, 2206 genç ile çalışılmış, İçe Yönelim için .80, Dışa Yönelim için .81 ve Toplam Problem için .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar-test güvenilirliği bir hafta ara ile 60 gence iki kez uygulanarak hesaplanmış olup, Toplam Problemde test-

tekrar-test güvenilirliği .82 olarak hesaplanmıştır (Erol,Kılıç, Ulusoy, Keçeci ve Şimşek 1998).

3.3.3. Anne Baba Tutum Ölçeği

Anne-Baba Tutum Ölçeği, Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush tarafından 1991 yılında geliştirilmiştir. Anne-Baba Tutum Ölçeği oluşturulurken Baumrind (1971), 49 Maccoby ve Martin'in çalışmalarından ve anne-baba tutumu ile ilgili var olan diğer ölçeklerden (Dornbusch ve ark., Steinberg ve ark.) yararlanılmıştır. Ölçek puanlarına uygulanan faktör analizi sonucunda kabul/ilgi (acceptance/involvement), kontrol/ denetleme (strictness/supervision) ve psikolojik özerklik (psychological/autonomy) olmak üzere 3 faktör ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2000).

Ölçeğin kabul/ilgi boyutu çocukların anne-babalarını sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algılama düzeylerini; kontrol/denetleme boyutu çocukların ebeveynlerini kontrollü ve denetleyici olarak algılama düzeylerini; psikolojik özerklik boyutu ise anne-babanın, demokratik tutumu uygulama ve çocuğun bireyselliğini ifade etmesine cesaretlendirme derecelerini ölçmeyi hedefler (Yılmaz, 2000).

Ölçekte kabul/ilgi boyutunu ölçmek için 9, kontrol/denetleme boyutu için 8, psikolojik özerklik boyutu için 9 madde bulunmaktadır. Kabul/ilgi ve psikolojik özerklik boyutundaki maddeler 4 dereceli Likert Tipi ölçek üzerinde, kontrol/denetleme boyutundaki maddelerin ilk ikisi 7 dereceli, diğer maddeler ise 3 dereceli Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Boyutların Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları kabul/ilgi için .72, kontrol/denetleme için .76 ve psikolojik özerklik için .82 olarak hesaplanmıştır. (Yılmaz, 2000).

Ölçeğin kültürümüzde geçerlik ve güvenirlik çalışması ilk olarak Yılmaz (2000) tarafından ilköğretim, lise ve üniversite öğrencisi toplam 360 denek üzerinde yapılmıştır. Ölçek, deneklere 15 gün arayla iki kez uygulanmıştır. İlköğretim öğrencileri için test-tekrar test güvenirlik katsayıları ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları sırayla; kabul/ilgi alt ölçeği için .74 ve .60, kontrol/denetleme alt ölçeği için .93 ve .75 , psikolojik özerklik alt ölçeği için .79 ve .67 olarak bulunmuştur. Lise öğrencileri için güvenirlik katsayıları ve iç tutarlılık katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .82 ve .70, kontrol/denetleme alt ölçeği için .88 ve .69, psikolojik özerklik alt ölçeği için .76 ve .66 olarak bulunmuştur. Üniversite öğrencileri için güvenirlik katsayıları ve iç tutarlık katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için.79 ve .73, kontrol/denetleme alt ölçeği için

.85 ve .66, psikolojik özerklik alt ölçeği için .67 ve .65 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2000). Elde edilen verilere göre ölçek anne-baba tutumunu ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır (Yılmaz, 2000).

Musaağaoğlu (2004) da ölçeğin geçerlik güvenirlik analizi ile faktör yapısını incelemiştir. Bu araştırmada deneklerden anne ve baba için ayrı ayrı anne-baba tutum ölçeği formu doldurmaları istenmiş ve bu iki form arasındaki korelasyon incelenmiştir. Örneklem genelinde ölçeğin anne ve baba formu arasında anlamlı pozitif korelasyon 50 olduğu görülmüştür ($r=.87$, $p<.01$). Ölçeğin anne ve baba formları arasında kabul/ilgi alt ölçeğiiçin ($r=.80$, $p<.01$); kontrol/denetleme alt ölçeği için ($r=.85$, $p<.01$) pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir.

Orijinal ölçek 3 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin kabul/ilgi boyutunu 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17 numaralı, psikolojik özerlik boyutunu 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18 numaralı ve kontrol/denetleme boyutunu 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 numaralı maddeler oluşturmaktadır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin belirgin şekilde üç temel boyutta temsil edildiği görülmüştür. Ancak, kabul/ilgi faktöründe faktör yükü .30'un altında olan üçüncü madde ("annem ve babam yaptığım şeyin en iyisini yapmam için beni zorlar") çıkartılmış ve kabul/ilgi farktöründe sekiz madde yer almıştır. Yapılan faktör analizi sonuçları, ölçekte yer alan maddelerin orijinal ölçekteki maddelere benzer bir faktör yapısı oluşturduğunu göstermektedir (Musaağaoğlu, 2004).

Ölçek maddeleri; "tamamen benziyor" için 4, "biraz benziyor" için 3, "benzemiyor" için 2, "hiç benzemiyor" için 1 olarak puanlamıştır. Ölçek değerlendirilirken tek numaralı maddeler aynen alınmış (kabul/ilgi boyutu); çift numaralı maddeler (12. madde hariç) tersten puanlanmıştır. Kontrol/denetleme boyutuna ait puanlama; ilk iki madde 'hayır' cevabı için 7, 'istediğim saate kadar' cevabı için 1 olacak şekilde puanlanmıştır. 21. sorudan itibaren ise "hiç çaba göstermez" cevabı için 1, "çok az çaba gösterir" cevabı için 2 ve "çok çaba gösterir" cevabı için 3 olacak şekilde puanlama yapılmıştır (Yılmaz, 2000).

Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin Croanbach alfa iç tutarlık güvenirlik katsayılarına bakıldığında; kabul/ilgi alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı .65, kontrol/denetleme alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı.77, psikolojik özerklik alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı ise .66'dır.

3.3.4. Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği

Huebner (1994) tarafından geliştirilen Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin (Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale) özgün formu 10'u olumsuz toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği (ÇÖYDÖ), beş boyuttan (aile, arkadaş, okul, yaşanılan çevre, benlik) elde edilen puanlarla birlikte bir genel yaşam doyumu puanı vermektedir. Olumsuz maddelerin tersten puanlanması ile elde edilen puanların yüksek olması yaşam doyumunun da arttığını göstermektedir. Ölçek maddeleri dört seçenek üzerinden yanıtlanmaktadır: (1) Hiçbir zaman , (2) bazen, (3) sık sık, (4) her zaman.

Ölçeğin ilk psikometrik çalışmaları, iki aşamada gerçekleştirilmiştir (Huebner 1994). Birinci aşamada, deneme formu 3.-8. sınıflar arasındaki 312 öğrenciye uygulanmış ve her bir maddenin ait olduğu alt ölçekle olan madde-test korelasyonu. 30'un üstünde olan 40 madde üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucu 40 maddenin faktör yükleri .36 ile .82 arasında değişen beş faktörde toplandığı görülmüştür. Beş faktör birlikte toplam varyansın % 49,5'ni açıklamaktadır. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları toplam puanda .92, Aile alt ölçeğinde .82, Okul alt ölçeğinde .85, Arkadaş alt ölçeğinde .85, Benlik alt ölçeğinde .82 ve Yaşanılan çevre alt ölçeğinde .83 bulunmuştur. Alt ölçekler arasındaki korelasyonlar ise, .12 ile .34 arasında değişmektedir. Çalışmanın ikinci aşamasında, ölçek 3.-5. sınıflar arsındaki 413 öğrenciye uygulanarak yeniden faktör analizi yapılmış ve alt ölçeklerden elde edilen faktör yükleri ile ilk aşamanın faktör yükleri arasındaki korelasyonların .98'in üstünde olduğu görülmüştür. Zamandaş geçerliği çalışmasında, ÇÖYDÖ'nün alt ölçekleri ile ölçüt olarak alınan ölçekler (Çocuklar için Yalnızlık ve Sosyal Doyumsuzluk Ölçeği, Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği, Kendini Tanımlama Ölçeği) arasında anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Bu çalışmanın örnekleminin çoğunlukla 3.-5. sınıf öğrencilerinden oluşması nedeniyle, ölçeğin geçerlik ve güvenirliği 6.- 8. sınıflar için (Huebner ve ark. 1998) 291 öğrenci üzerinde yeniden test edilmiştir. Ölçeğin dört hafta arayla uygulanarak elde edilen test-tekrar test güvenirlik kat sayıları toplam puanda .81, Aile alt ölçeğinde .75, okul alt ölçeğinde .70, Arkadaş alt ölçeğinde .70, Benlik alt ölçeğinde .53 ve Yaşanılan çevre alt ölçeğinde .81 bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin test-tekrar test güvenirliğinin her iki uygulamasında da iç tutarlık katsayıları hesaplanmış ve toplam puanda .91ve .93; Aile alt ölçeğinde .84 ve .81; Okul alt ölçeğinde .85 ve .88; Arkadaş alt ölçeğinde .85 ve

46 81; Benlik alt ölçeğinde .77 ve .78; Yaşanılan çevre alt ölçeğinde .78 ve .86 değerleri elde edilmiştir (Akt. Çivitçi, 2007).

Ülkemizde kullanılan çocuk ve ergen yaşam doyumu ölçekleri, sadece bir toplam puan veren tek boyutlu genel yaşam doyumu ölçekleriyle sınırlıdır. Çok boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği (ÇÖYDÖ), beş boyuttan (aile, arkadaş, okul, yaşanılan çevre, benlik) elde edilen puanlarla birlikte bir genel yaşam doyumu puanı vermektedir. Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması amacıyla yapılan çalışma (Çivitçi, 2007), 2004-2005 öğretim yılında Malatya il merkezinde, alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencileri temsil edeceği düşünülen altı ilköğretim okulunun ikinci kademesinde öğrenim gören toplam 688 öğrenciden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 348'i kız ve 340'ı erkektir. Yaş ortalamaları 13.01'dir.

ÇÖYDÖ'nün Türkçe formunun (Çivitçi, 2007) yapı geçerliği, 516 öğrenciden elde edilen verilerle yapılan faktör analizi ile test edilmiştir. Faktör analizi, ölçeğin özgün formundaki beş boyutla sınırlandırılmış ve Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Analizdeki döndürme işlemi sonucunda, ölçeğin özgün formundaki 15, 36, 35. ve 24. maddeler analizden çıkarılmıştır. Yapılan döndürme işlemi sonunda ölçek, faktör yükleri .34 ile .81 arasında değişen beş faktörden ve toplam 36 maddeden oluşmuştur. Beş faktörün birlikte açıkladıkları toplam varyans %44.50'dir. ÇÖYDÖ'nin alt ölçek puanlarının birbirleriyle olan korelasyonları .19 ile .40; toplam puanla olan korelasyonları ise .59 ile .72 arasındadır.

ÇÖYDÖ'nin zamandaş (concurrent) geçerliğini test etmek amacıyla Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği puanları ile ilişkisi incelenmiştir. Ölçeğin 516 öğrenciden elde edilen Cronbach alfa katsayaları, yaşanılan çevre alt ölçeği için .75, benlik alt ölçeği için .70, arkadaş alt ölçeği için .85, okul alt ölçeği için .76, aile alt ölçeği için .74 ve toplam puanda .87 bulunmuştur. Ölçeğin 78 öğrenciye iki hafta ara ile iki kez uygulanması ile elde edilen test tekrar test güvenirlik katsayıları; yaşanılan çevre alt ölçeği için .75, benlik alt ölçeği için .79, arkadaş alt ölçeği için .70, okul alt ölçeği için .81, aile alt ölçeği için .86 ve toplam puanda .83 bulunmuştur. Bu araştırmada elde edilen bulgular, ÇÖYDÖ'nin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yaşam doyumunu ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Çivitçi, 2007).

Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Croanbach alpha iç tutarlık güvenirlik katsayıları ise, "arkadaş" alt ölçeği için .74, "okul" alt ölçeği için .75,

“çevre” alt ölçeği için .76, “aile” alt ölçeği için .73, “benlik” alt ölçeği için .76 ve yaşam doyumu “toplam” puanı için ise .75’ dir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama araçlarının belirlenmesinden sonra örnekleme alınacak ortaöğretim kurumları belirlenmiş ve sonra uygulama yapılmıştır. Veri toplama işlemlerine başlanmadan önce belirlenen okulların idarecilerine gerekli bilgiler verilmiş ve okul psikolojik danışmanları ile yapılan ön görüşmelerden sonra okullarda hangi gün uygulama yapılacağı kararlaştırılmıştır. Belirlenen günlerde ve belirlenen ders saatlerinde uygulamalar yapılmıştır. Uygulama sırasında öğrencilere toplanan verilerin önemi belirtilmiş ve bu nedenle verilen cevapların samimi olması ve doğru bilgiler içermesi gerektiği vurgulanmıştır. Veriler Mayıs 2016-Haziran 2016 tarihleri arasında toplanmıştır. Uygulamalar yaklaşık 90 dk. sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Toplanılan verilere öncelikle temel istatistiksel analizler uygulanmış daha sonra gerekli analizler yapılmıştır. Ergenlerde görülen davranış problemleri, yaşam doyumu ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca ergenlerde görülen davranış problemleri ve yaşam doyumunun algılanan anne baba tutumları tarafından nasıl yordandığını belirlemek için Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Analizler kız ve erkek lise öğrencileri üzerinde ayrı ayrı yapılmıştır. Regresyon analizleri yapılmadan önce veri setinin doğrusal regresyon analizinin normallik ve doğrusallık sayıltılarını karşılayıp karşılamadığı incelenmiş, veri setinin regresyon analizinin sayıltılarını karşıladığı görülmüştür. Her bir öğrenci için Mahalanobis uzaklık değerleri saptanmış, bu değerler $p<.001$ ölçüt alınarak incelenmiş [$X^2(7)=24.32$], ve örneklemde "doğrusallık ve "normallik" sayıltılarının zedelenmesine neden olacak uç değerlerin olmadığı görülmüştür. Ayrıca tolerans ve varyans şişme değerleri (VIF) incelendiğinde çoklu eş doğrusallık (multicollinearity) probleminin olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde toplanan verilerin istatistiksel çözümlemeleri sonucunda elde edilen bulgular araştırma sorularının sırasına göre aşağıda sunulmuştur.

4.1.Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçlarından Aldıkları Puanlara İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin anne-babadan algılanan kabul, psikolojik özerklik ve kontrol, içselleştirme, dışsallaştırma problemleri ve yaşam doyumu puanlarının cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1

Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Anne-Baba Tutum Ölçeği, 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği ve Çokboyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği'nden Aldıkları Puanların ANOVA Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	F
Kabul-Anne	Kız	396	28.18	4.85	1.80
	Erkek	210	27.63	4.58	
Kabul-Baba	Kız	396	24.46	6.34	8.21*
	Erkek	210	25.97	5.81	
Psikolojik özerklik- Anne	Kız	396	22.58	5.23	1.89
	Erkek	210	23.18	4.83	
Psikolojik özerklik- Baba	Kız	396	19.95	5.05	16.01**
	Erkek	210	21.73	5.51	
Kontrol- Anne	Kız	396	25.13	6.30	56.77**
	Erkek	210	21.07	6.33	
Kontrol- Baba	Kız	396	25.10	5.10	.810
	Erkek	210	24.70	5.16	
İçselleştirme	Kız	396	21.63	9.98	11.11**
	Erkek	210	18.77	10.16	
Dışsallaştırma	Kız	396	13.95	8.59	16.39**
	Erkek	210	17.09	9.99	
Yaşam doyumu	Kız	396	111.15	13.06	9.49*
	Erkek	210	107.69	13.33	

Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin cinsiyetlerine göre Anne Baba Tutum Ölçeği'nin babadan algılanan kabul ($F(1, 605) = 8.21$, $p<.01$) ve psikolojik özerklik ($F(1, 605) = 16.01$, $p<.001$) ile anneden algılanan kontrol ($F(1, 605) = 56.77$, $p<.001$) alt ölçekleri puanlarında anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre babalarından daha fazla kabul ve psikolojik özerklik algılarken, kız öğrencilerin annelerinden algıladıkları kontrol erkek öğrencilerden daha yüksektir.

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin cinsiyetlerine göre içselleştirme ($F(1, 605) = 11.11$, $p<.001$) ve dışsallaştırma problemleri ($F(1, 605) = 16.39$, $p<.001$) ile yaşam doyumu puanlarının ($F(1, 605) = 9.49$, $p<.01$) anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. İçselleştirme problemleri puanları kız öğrencilerde, dışsallaştırma problemleri puanları ise erkek öğrencilerde daha yüksektir. Kız öğrencilerde yaşam doyumu puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

4.2. Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol ile İçselleştirme, Dışsallaştırma Problemleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler

Lise öğrencilerinin anne-babadan algılanan kabul, psikolojik özerklik ve kontrol içselleştirme, dışsallaştırma problemleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 2'de değişkenlerin aritmetik ortalamaları, standart sapma değerleri ve değişkenler arasındaki korelasyon değerleri yer almaktadır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, gerek anne gerekse de babadan algılanan kabul ile içselleştirme (sırasıyla -.22 ve -.27) ve dışsallaştırma (sırasıyla -.19 ve -.15) problemleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Anneden algılanan kabul ile genel doyum arasında .46, babadan algılanan kabul ile genel doyum arasında ise .30 düzeyinde anlamlı ilişkiler belirlenmiştir

Anneden ve babadan algılanan psikolojik özerklik ile içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde, anneden algılanan psikolojik özerklik ile içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. (sırasıyla -.25 ve -.18). Babadan algılanan psikolojik özerkliğin dışsallaştırma problemleri ile -.09 düzeyinde anlamlı ilişkisi olduğu, içselleştirme problemleri ile ise anlamlı ilişki göstermediği belirlenmiştir. Anneden algılanan psikolojik özerklik ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu (.23), babadan algılanan psikolojik özerklik ile yaşam doyumu arasında ise anlamlı ilişki bulunmadığı görülmüştür.

Tablo 2

Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol ile İçselleştirme ve Dışsallaştırma Sorunları, Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler ve Betimsel Değerler

	Kabul-Anne	**Kabul-Baba**	**P.Özerklik-Anne**	**P.Özerklik-Baba**	**Kontrol-Anne**	**Kontrol-Baba**	**İçselleş**	**Dışsallaş**	**Yaşam Doyumu**
Kabul-Anne	-	.37***	.002	-.03	.10*	.08	-.22***	-.19***	.46***
Kabul- Baba		-	-.02	-.28***	-.03	.27**	-.27***	-.15***	.30***
P.Özerklik-Anne			-	.49***	.18***	.05	-.25***	-.18***	.14**
P.Özerklik-Baba				-	.09*	.23***	-.05	-.09*	.02
Kontrol- Anne					-	.46***	.03	-.23***	.16***
Kontrol- Baba						-	-.03	-.09*	.14**
$\bar{x}$	27.99	24.98	22.22	24.43	26.2	24.96	20.64	15.03	109.96
Ss	4.76	6.21	5.10	5.28	4.85	5.12	10.13	9.21	13.24

Not. (1) P. Özerklik =Psikolojik özerklik, İçselleş. = İçselleştirme problemleri, Dışsallaş. = Dışsallaştırma problemleri

*(2) * p<.05, **p<.01, ***p<.001*

Tablo 2 incelendiğinde anne ve babadan algılanan kontrolün içselleştirme problemleri ilke anlamlı ilişki göstermediği, dışsallaştırma problemleri ile ise negatif yönde anlamlı korelasyonlara sahip olduğu görülmüştür (sırasıyla -.23 ve -.09). Anneden ve babadan algılanan kontrol ile yaşam doyumu puanları arasında sırasıyla .16 ve .14 düzeyinde anlamlı ilişkiler belirlenmiştir.

4.2. Lise Öğrencilerinin İçselleştirme ProblemlerininYordayıcısıOlarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin içselleştirme problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojiközerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için öncelikle öğrencilerin tamamı üzerinde, daha sonra ise kız ve erkek öğrenciler üzerinde ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmıştır. Öğrencilerin tamamı üzerinde yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 3’ de yer almaktadır.

Tablo 3

İçselleştirme Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi (Tüm örneklemde)

Yordayıcı Değişkenler	B	Standart Hata	Beta	t
Sabit	47.14	4.02	-	11.72*
Kabul – Anne	-.30	.09	-.14	-3.28*
Kabul - Baba	-.36	.07	-.22	-4.98*
Psikolojik Özerklik- Anne	-.50	.09	-.25	-5.64*
Psikolojik Özerklik- Baba	.04	.09	.02	.42
Kontrol-Anne	-06	.10	-.03	-.61
Kontrol- Baba	.10	.09	.05	1.09
R=.39	ΔR^2=.14			
F(6, 599)=17.56	p=.000			

* p<.001

Tablo 3 incelendiğinde, anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının lise öğrencilerinin içselleştirme problemlerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.14, p<.001). Bu altı değişken birlikte, içselleştirme problemlerinin toplam varyansının %14'ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin içselleştirme problemleri üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.25), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (ß= -.22), anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (ß= -.14), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß= .05), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß= -.03), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutudur (ß= -.02). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (t=-3.28, p<.001), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (t=-4.98, p<.001), anneden algılanan psikolojik özerklik boyutunun (t= -5.64, p<001) içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (t=.42, p>.05), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (t=-061, p>.05), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutunun (t=1.09, p>.05) içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

4.2.1. Kız Öğrencilerin İçselleştirme Problemlerinin Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Kız öğrencilerin içselleştirme problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4

Kız Öğrencilerde İçselleştirme Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**Beta**	**t**
Sabit	54.95	4.89	-	11.24*
Kabul – Anne	-.39	.10	-.19	-3.77*
Kabul – Baba	-.32	.09	-.20	-3.70*
Psikolojik Özerklik- Anne	-.45	.11	-.23	-4.13*
Psikolojik Özerklik- Baba	-.05	.12	-.03	-.47
Kontrol-Anne	-16	.12	-.08	-1.32
Kontrol- Baba	.05	.12	.02	.40
R=.41	ΔR^2=.16			
F(6, 389)=13.36	p=.000			

*p<.001

Tablo 4 incelendiğinde anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının kız öğrencilerin içselleştirme problemlerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.16, p<.001). Bu altı değişken birlikte, içselleştirme problemlerinin toplam varyansının %16'sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin içselleştirme problemleri üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.23), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (ß= -.20), anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (ß= -.19), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß= -.08), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.03), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutudur (ß=.02). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, anneden algılanan kabul/ilgi (t=-3.77, p<.001), babadan algılanan kabul/ilgi (t=-3.70,p<.001), anneden algılanan psikolojik özerklik boyutlarının (t=-4.13, p<.001),

içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (t=-.47, p>.05), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (t=-1.32, p>.05), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=.40, p>.05) içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

4.2.2. Erkek Öğrencilerin İçselleştirme Problemlerinin Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Erkek öğrencilerin içselleştirme problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5

Erkek Öğrencilerde İçselleştirme Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**Beta**	**t**
Sabit	36.25	7.25	-	5.0**
Kabul – Anne	-.08	.17	-.04	-.496
Kabul – Baba	-.44	.14	-.25	-3.2*
Psikolojik Özerklik- Anne	-.61	.16	-.29	-3.88**
Psikolojik Özerklik- Baba	.09	.14	.05	.68
Kontrol-Anne	.13	.17	.06	.76
Kontrol- Baba	.16	.15	.08	1.03
R=.39	ΔR^2=.13			
F(6, 203)=6.03	p=.000			

*p<.01, **p<.001

Tablo 5 incelendiğinde anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının erkek öğrencilerin içselleştirme problemlerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.13, p<.001). Bu altı değişken birlikte, içselleştirme problemlerinin toplam varyansının %13'ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin içselleştirme problemleri

üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.29), babadan algılanan kabul boyutu (ß= -.25), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß=.08), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (B=.06), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß=.05), anneden algılanan kabul/ilgi boyutudur (ß= -.04). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (t=-3.2, p<.01) ve anneden algılanan psikolojik özerklik boyutunun (t=-3.88, p<.001) erkek öğrencilerin içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (t=-.496, p>.05), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (t=.68, p>.05), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (t=.76, p>.05), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t= 1.03, p>.05) erkek öğrencilerin içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

4.3. Lise Öğrencilerinin Dışsallaştırma ProblemleriniYordayıcısı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin dışsallaştırma problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için öncelikle öğrencilerin tamamı üzerinde, daha sonra ise kız ve erkek öğrenciler üzerinde ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmıştır. Öğrencilerin tamamı üzerinde yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 6’ da yer almaktadır.

Tablo 6

Dışsallaştırma Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi (Tüm örneklemde)

Yordayıcı Değişkenler	B	Standart Hata	Beta	t
Sabit	42.74	3.77	-	11.34***
Kabul – Anne	-.24	.08	-.13	-2.95**
Kabul - Baba	-.17	.07	-.11	-2.42*
Psikolojik Özerklik- Anne	-.32	.08	-.18	-3.84***
Psikolojik Özerklik- Baba	-.09	.08	-.05	-1.11
Kontrol-Anne	-.28	.09	-.15	-3.04**
Kontrol- Baba	.007	.09	.00	.08
R=.31	ΔR^2=.09			
F(6, 599)=10.69	p=.000			

*p<.05, ** p<.01, ***p<.001

Tablo 6 incelendiğinde anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının liseöğrencilerinin dışsallaştırma problemlerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.09, p<.001). Bu altı değişken birlikte, dışsallaştırma problemlerinin toplam varyansının %.09'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin dışsallaştırma problemleri üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.18), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß= -.15), anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (ß= -.13), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (ß= -.11), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.05), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutudur (ß=.00). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, anneden algılanan kabul/ilgi (t=-2.95, p<.01), babadan algılanan kabul/ilgi (t=-2.42,p<.05), anneden algılanan psikolojik özerklik (t=-3.84, p<.001), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=-3.04, p<.01) dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik özerklik (t=-1.11, p>.05) ve babadan algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=.08, p>.05) dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

4.3.1. Kız Öğrencilerin Dışsallaştırma Problemlerinin Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Kız öğrencilerin dışsallaştırma problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7

Kız Öğrencilerde Dışsallaştırma Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler	B	Standart Hata	Beta	t
Sabit	45.93	4.26	-	10.78***
Kabul – Anne	-.32	.09	-.18	-3.56***
Kabul - Baba	-.15	.07	-.11	-2.01*
Psikolojik Özerklik- Anne	-.26	.09	-.16	-2.71**
Psikolojik Özerklik- Baba	-.09	.10	-.05	-.84
Kontrol-Anne	-.31	.10	-.18	-2.996**
Kontrol- Baba	-.11	.10	-.07	-1.11
R=.39	ΔR^2=.14			
F(6, 389)=11.33	p=.000			

*p<.05, ** p<.01, ***p<.001

Tablo 7 incelendiğinde anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının kız öğrencilerinin dışsallaştırma problemlerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.14, p<.001). Bu altı değişken birlikte, dışsallaştırma problemlerinin toplam varyansının %14'ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin dışsallaştırma problemleri üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan kabul boyutu (ß= -.18),anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß= -.18), anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.16), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (ß= -.11), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß= -.07), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutudur (ß= -.05). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (t=-3.56, p<.001), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (t=-2.01,p<.05), anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (t=-2.71, p<.01),

anneden algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=-2.996, p<.01), kız öğrencilerin dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (t=-.84, p>.05) ve babadan algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t= -1.11, p>.05) kız öğrencilerin dışsallaştırma problemlerinin anlamı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

4.3.2. Erkek Öğrencilerin Dışsallaştırma Problemlerinin Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Erkek öğrencilerin dışsallaştırma problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8

Erkek Öğrencilerde Dışsallaştırma Problemlerinin Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler	B	Standart Hata	Beta	t
Sabit	28.10	7.41	-	3.79***
Kabul – Anne	.06	.17	.03	.38
Kabul - Baba	-.32	.14	-.19	-2.34*
Psikolojik Özerklik- Anne	-.44	.16	-.21	-2.72**
Psikolojik Özerklik- Baba	-.007	.14	-.00	-.05
Kontrol-Anne	-.01	.18	-.01	-.10
Kontrol- Baba	.24	.16	.12	1.52
R=.29	ΔR^2=.06			
F(6, 203)=3.05	p=.007			

*p<.05, ** p<.01, ***p<.001

Tablo 8 incelendiğinde anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının erkek öğrencilerinin dışsallaştırma problemlerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.06, p<.01). Bu altı değişken birlikte, dışsallaştırma problemlerinin toplam varyansının %.06'sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin dışsallaştırma problemleri üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.21), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (ß= -.19), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß=.12), anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (ß=.03), anneden algılanan

kontrol/denetleme boyutu (ß= -.01), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (B=.00). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (t=-2.34, p<.05) ve anneden algılanan psikolojik özerklik boyutunun (t=-2.72, p<.01), erkek öğrencilerin dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (t=.38, p>.05), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (t=-.05, p>.05), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (t=-.10, p>.05), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=1.52, p>.05) erkek öğrencilerin dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

4.4. Lise Öğrencilerinin Genel Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin genel doyumlarının problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için öncelikle öğrencilerin tamamı üzerinde, daha sonra ise kız ve erkek öğrenciler üzerinde ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmıştır. Öğrencilerin tamamı üzerinde yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 9' da yer almaktadır.

Tablo 9

Genel Doyumlarının Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi (Tüm örneklemde)

Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**Beta**	**t**
Sabit	52.86	4.89	-	10.81***
Kabul – Anne	1.05	.11	.38	9.77**
Kabul - Baba	.34	.09	.16	3.86**
Psikolojik Özerklik- Anne	.39	.11	.15	3.60**
Psikolojik Özerklik- Baba	.03	.11	.01	.28
Kontrol-Anne	.34	.12	.12	2.88*
Kontrol- Baba	.02	.11	.008	.18
R=.51	ΔR^2=.26			
F(6, 599)=35.88	p=.000			

*p<.01, **p<.001

Tablo 9 incelendiğinde anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının lise öğrencilerinin yaşam doyumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.26, p<.001). Bu altı değişken birlikte, yaşam doyumunun toplam varyansının %26'sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyumu üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (ß=.38), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (ß=.16), anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß=.15), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß=.12), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß=.008), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutudur (ß=.01). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (t=9.77, p<.001), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (t=3.86, p<.001), anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (t=3.60, p<.001), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=2.88, p<.01), yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (t=.28, p>.05) ve babadan algılanan kontrol/denetim boyutlarının (t=18.86, p>.05) yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

4.4.1. Kız Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Kız öğrencilerin yaşam doyumlarının, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10

Kız Öğrencilerde Yaşam Doyumlarının Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler	B	Standart Hata	Beta	t
Sabit	54.30	5.91	-	9.18**
Kabul – Anne	1.03	.13	.38	8.20**
Kabul - Baba	.31	.10	.15	2.93*
Psikolojik Özerklik- Anne	.45	.13	.18	3.47**
Psikolojik Özerklik- Baba	-.08	.14	-.03	-.57
Kontrol-Anne	.38	.14	.15	2.68*
Kontrol- Baba	.07	.14	.02	.46
R=.54	ΔR^2=.28			
F(6, 389)=26.52	p=.000			

*p<.01, **p<.001

Tablo 10 incelendiğinde anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının kız öğrencilerin yaşam doyumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.28, p<.001). Bu altı değişken birlikte, yaşam doyumunun toplam varyansının %28'sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyumu üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (ß=.38), anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß=.18), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß=.15), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (ß=.15), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß= -.03), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutudur (ß=.02). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, anneden algılanan kabul/ilgi (t=8.20, p<.001), babadan algılanan kabul/ilgi (t=2.93, p<.01), anneden algılanan psikolojik özerklik (t=3.47, p<.001), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=2.68, p<.01), kız öğrencilerin yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik özerklik (t=-57, p>.05), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=.46, p>.05) kız öğrencilerin yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

4.4.2. Erkek Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrole İlişkin Bulgular

Erkek öğrencilerin yaşam doyumlarının, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11

Erkek Öğrencilerde Yaşam Doyumlarının Yordanmasına ilişkin Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler	B	Standart Hata	Beta	t
Sabit	58.27	9.07	-	6.42**
Kabul – Anne	.95	.21	.33	4.54**
Kabul - Baba	.51	.17	.22	2.97*
Psikolojik Özerklik- Anne	.29	.20	.11	1.49
Psikolojik Özerklik- Baba	.09	.18	.04	.51
Kontrol-Anne	.15	.21	.05	.69
Kontrol- Baba	-.10	.19	-.04	-.53
R=.48	ΔR^2=.20			
F(6, 203)=9.99	p=.000			

*p<.01, **p<.001

Tablo 11 incelendiğinde anne-babadan algılanan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutlarının erkek öğrencilerinin yaşam doyumunu anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.20, p<.001). Bu altı değişken birlikte, yaşam doyumunun toplam varyansının %20'sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyumu üzerindeki göreli önem sırası; anneden algılanan kabul/ilgi boyutu (ß=.33), babadan algılanan kabul/ilgi boyutu (ß=.22), anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß=.11), anneden algılanan kontrol/denetleme boyutu (ß=.05), babadan algılanan psikolojik özerklik boyutu (ß=.04), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutudur (ß=-.04). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, anneden algılanan kabul/ilgi (t=4.54, p<.001), babadan algılanan kabul/ilgi boyutlarının (t=2.97, p<.01) erkek öğrencilerin yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Anneden algılanan psikolojik özerklik (t=1.49, p>.05), babadan algılanan psikolojik

özerklik (t=.51, p>.05), anneden algılanan kontrol/denetleme (t=069, p>.05), babadan algılanan kontrol/denetleme boyutlarının (t=-.53, p>.05) erkek öğrencilerin yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Anne-Babalarından Algıladıkları Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol, İçselleştirme, Dışsallaştırma Problemleri ve Yaşam Doyumları

Bu araştırmada lise öğrencilerinin anne ve babalarından ayrı ayrı algıladıkları tutumlar davranış problemleri ve yaşam doyumu cinsiyete bağlı olarak değerlendirilmiştir. Anne baba tutumları araştırma kapsamında ele alınan alanyazında detaylıca açıklanmış olan kabul, psikolojik özerklik ve kontrol boyutlarıyla incelenmiştir. Davranış problemleri ise içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları olarak iki grupta incelenmiştir.

Araştırma kapsamında cinsiyete dayalı yapılan analizlere göre, öğrencilerin babadan algıladıkları kabul ve psikolojik özerklik ile anneden algıladıkları kontrol cinsiyete bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılık sergilemektedir. Erkek öğrencilerin, babalarından, kız öğrencilerden daha fazla kabul ve psikolojik özerklik algıladıkları görülmektedir. Anne baba tutum ölçeğinin alt boyutu olan özerklik ve kabulun erkeklerde yüksek düzeyde olması toplumsal cinsiyet algılarıyla açıklanabilir.

Ailenin sosyokültürel yapısının, anne babaların çocuk yetiştirme değer ve inançlarını etkileyen önemli bir etmen olduğu kabul edilmektedir (Kolhatkar ve Berkowitz, 2014; Tudge, Hogan, Snezhkova, Kulakova ve Etz, 2000). "Toplumumuzda çocuğun ele alınış biçimi ve çocuk yetiştirme tutumlarımız konusundaki ileri sürülen fikirlerde ortak noktalar çocuğa karşı baskılı ve kısıtlayıcı davranışlar gösterdiği, kızların daha çok boyun eğen bir kimlik geliştirecekleri şekilde yetiştirilirken, erkeklerin aile içinde daha çok değer gördüğü şeklindedir" (Kulaksızoğlu, 2004:126) Erkek öğrencilerde kabul ve özerkliğin yüksek olması içinde yaşanılan kültürel özellikler göz önünde bulundurulduğunda geleneksel toplumlarda erkek çocukların ailesinden daha bağımsız daha aktif olmalarınının beklenilmesi ile açıklanabilir. Kız öğrenciler ise, annelerinden, erkek öğrencilere göre daha yüksek kontrol algılamaktadırlar.

Kız çocukları üzerinde ebeveyn kontrolünün erkeklere göre daha yüksek olduğuna ilişkin bulgulara pek çok araştırmada rastlanmaktadır (Aksoy, Kahraman ve

Kılıç, 2008; Richards, Miller, O'Donnell, Wasserman ve Colder, 2004; Laird, Pettit, Bates ve Dodge, 2003).Aile içi rol dağılımının ev işleri ve para kazanma olarak tanımlandığı geleneksel aile modelinde, çocukların yetiştirilmesinde annenin daha fazla sorumluluk yüklenmesi, annenin babaya göre daha yoğun kontrolcü bir tavır takınmasıyla sonuçlanmış olabilir. Ayrıca toplum içerisinde kadına bır rol biçilmesi kadın bireylerin bu rol uzerinden tanımlanması ve buna uygun davranışlar göstermesi beklenilmesi sebebiyle kız çocuklarının daha kısıtlayıcı ve kurallara bağlı bir şekilde yönlendirildiği düşünülebilir.

Davranış problemleri cinsiyete göre incelendiğinde ise kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla içselleştirme; erkek öğrencilerin ise kızlardan daha fazla dışsallaştırma problemleri sergiledikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Caspi ve diğerleri (1995) erkek çocuklar arasında içsel davranışların daha nadir görüldüğünü bıldırmıştır. Erol ve diğerleri (1998) tarafından derlenen Türk Ruh Sağlığı Profili Raporunda kız çocuklarda daha çok içe yönelim erkek çocuklarda ise dışa yönelim davranışlarının daha sık gözlendiğını belırtmışlerdır. Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu'na ait, 4-18 yaş grubu çocuklara ilişkin veriler incelendiğinde, çocuklarını sorunlu olarak nitelendiren erkek çocuk annelerinin sayısının, kız annelerinden oransal olarak daha fazla olduğu görülmüştür. Davranış sorunları incelendiğinde kız çocuklarda daha çok içe yönelim erkek çocuklarda ise dışa yönelim davranışlarının daha sık gözlendiği ortaya konmuştur Erkekler; daha çok kontrol dışı davranma, alkol ve madde kullanımı, evden uzaklaşma gibi dışsal davranış problemleri gösterirken kızlar daha çok mutsuzluk, anksiyete, depresyon ve intihar düşüncesi gibi duygusal yoğunluklu içsel davranış problemleri geliştirmektedirler (Çekici, 2003).

Yaşam doyumu ile cinsiyet arasındaki araştırma sonuçları farklılık göstermektedir. Bu araştırmadan elde edilen yaşam doyumuna ilişkin bulgular cınsıyete göre incelendiğinde kız öğrencilerin yaşam doyumunun erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu yönündedir. Bu sonuç, Köker'in (1991) ergenler üzerinde yaptığı araştırma bulgusu ve Cenkseven ve Akbaş'ın (2007) üniversite öğrencilerine ilişkin bulgusu ile paralellik göstermektedir. Köker (1991), normal, sorunlu ve nörotik belirti sergileyen ergenleri dahil ettiği çalışmasında normal ve sorunlu grupta yer alan kız öğrencilerin aynı gruptaki erkeklere göre daha yüksek yaşam doyumu düzeyine sahip olduğunu, nörotik belirti sergileyen grupta durumun tam aksi olduğunu bildirmiştir. Cenkseven (2004) üniversite öğrencilerinin olumlu ve olumsuz duygu açısından cinsiyete göre farklılaşmazken kadınların yaşam doyumlarının erkeklerden anlamlı

düzeyde daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Ancak bu bulguların aksine bazı çalışmalarda (Casas, Gonzales, Alsines, 2007; Fogle, Huebner, Laughlin, 2002; Fugl-Meyer, Melin, Fugl-Meyer, 2002) yasam doyumu ile cinsiyet arasında fark olmadığı ifade edilmektedir.

5.2 Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol ile İçselleştirme, Dışsallaştırma Problemleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler

Öğrencilerin, ane ve babadan algılanan kabul, psikolojik özerklik ve kontrol ile davranış problemleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada öğrencilerin anne babadan algıladıkları kabul ile hem içselleştirme hem de dışsallaştırma davranışları arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Geçmiş araştırmalarda olduğu gibi (Halis, 2006; Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan, 2007) bu araştırmada da aile ilgisi ve kabulünün problemli davranışlarının azalmasında önemli rolünün olduğu görülmektedir.

Hem anneden, hem de babadan algılanan kabul ile yaşam doyumu arasında ise pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır. Suldo ve Huebner (2004) ve Özdemir (2012) ebeveynden algılanan kabul ve ilginin, yaşam doyumu ile yakından ilişkili olduğu ortaya koymuştur. Deniz, Karakuş, Traş, Eldeleklioğlu, Özyeşil ve Hamarta (2013), Milevsky, Schlechter, Netter ve Keehn (2007), Çivitci (2009) tarafından yapılan araştırmaların bulguları da bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Psikolojik özerklik incelendiğinde ise anneden algılanan özerklik ile hem içselleştirme hem de dışsallaştırma problemleriyle bu tutumun negatif yönlü ilişki ortaya koyduğu, babadan algılanan özerkliğin ise yalnızca dışsallaştırma problemleriyle negatif yönlü ilişki sergilerken, içselleştirme ile ilişkisiz olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çocuklarının haklarına saygı duyan, çocuğu bir birey olarak kabul eden ve ona saygı duyan ebeveynlerin daha az problemli davranışla yüz yüze gelmesi beklenmektedir. Geçmiş araştırmalarda da ailenin kabul, ilgi ve saygısının problemli davranışlarla sergilediği negatif yönlü ilişki pek çok kez ortaya konmuştur (Şimşek, 2010; Kuzucu ve Özdemir, 2013).

Psikolojik özerklik ile yaşam doyumu ilişkisi incelendiğinde ise sadece anneden algılanan özerklik ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü ilişkiye rastlanmıştır. Eryılmaz (2012), aile içi karar alma süreçlerine dahil edilen ve aile içinde zaman ayırılan bireylerin öznel iyi oluşunun daha yüksek olacağını belirtmektedir.

Araştırmada incelenen son ebeveyn tutumu olan kontrol, hem anneden hem de babadan algılanan biçimiyle yalnızca dışsallaştırma problemleriyle negatif yönlü ilişki göstermektedir. Benzer biçimde Cenkseven Önder ve Yılmaz (2012), öğrencilerin aileden algıladıkları denetimin, kuraldışı davranışları yordadığını ortaya koymuştur. Siyez (2006) ailenin kontrol duzeyi ile sigara icme, alkol kullanımı, uyuşturucu madde kullanımı ve erken yaşta cinsel ilişkiye girme, anti-sosyal davranışlar arasında negatif yonde anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Bulut (2010) davranış kontrolu acısından sağlıksız işlev gosteren aileye sahip ergenlerin sağlıklı işlev gosterenlere gore daha fazla kuraldışı davranışta bulunduklarını bildirmiştir. Cenkseven Onder ve Yurtal (2008) ise zorba, kurban ve olumlu ozeliklere sahip ergenlerin aile ozellikleri ile ilgili araştırmalarında, zorba ve kurban oğrencilerin ailelerinin davranış kontrolu acısından sağlıksız olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuclara gore anne-babalarından algıladıkları kontrol/denetim düşük olan ergenlerin daha fazla kuraldışı davranış sergileyebilecekleri soylenebilir.

Ayrıca, anneden ve babadan algılanan kontrol ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Genel olarak bakıldığında ergenlerin anne ve babadan algıladıkları kabul, özerklik ve kontrolün onların yalnızca aile içi ilişkilerini ve aile içinde hissettikleri yaşam doyumunu değil, aynı zamanda aile dışı ortamlar olarak değerlendirilebilecek çevre ve okul ortamında hissettikleri yaşam doyumunu da etkilediğini ve bu nedenle ayrıca önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Cenkseven Önder (2012) de ihmalkâr davranmayan ebeveynlerin çocuklarının hem aile ortamında hem de okul ve arkadaş ortamında daha yüksek yaşam doyumu sergilediğini belirtmektedir.

Steinberg ve diğerleri (1989), demokratik ebeveynlerde kabul, özerklik ve kontrolün yüksek olduğunu belirtmektedir. Çok sayıda araştırma, anne ve babasının tutumlarını demokratik olarak nitelendiren ergenlerde daha yüksek yaşam doyumu ya da öznel iyi oluş görüldüğüne ilişkin bulgularla sonuçlanmıştır (Tuzgöl Dost, 2006; Cenkseven Önder, 2012; Ünsal Seydaoğulları ve ÇiftciArıdağ, 2012; Yıldırım, 2015).

5.3. Öğrencıleın İçselleştirme Problemlerinin Yordayıcısı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol

Bu araştırmada öğrencıleın sergilediği davranış problemleri içselleştirme ve dışsallaştırma olarak iki ayrı başlık altında değerlendirilmiş ve gerçekleştirilen

anketlerle bu davranışların ebeveyn tutumlarınca ne derece açıklandığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak cinsiyete bağlı değerlendirmeler de yapılmıştır. Elde edilen bulgular yine öğrencinin anne ve babasından algıladığı tutumları ayrı ayrı içermektedir.

İçselleştirme davranışları için yapılan genel değerlendirme, bu davranışların %14 oranında ebeveyn tutumuyla yordandığını ve bu tutumlar arasında yalnızca anneden ve babadan algılanan kabul ile anneden algılanan özerkliğin yordayıcı olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Kız öğrencilerden elde edilen bulgularda anneden ve babadan algılanan kabul ile yalnızca anneden algılanan özerkliğin içselleştirme davranışlarının %16'sını açıkladığı görülmektedir. Erkeklerde bu oran %13'e düşmekte ve kız öğrencilerden farklı olarak yordayıcılar arasında anneden algılanan kabul yer almamaktadır.

İçsellik, içe kapanık bir doğanın getirdiği problemleri, endişe, korku ve somatik semptomlar ve çekingenliği içerir. Bu faktör ayrıca; aşırı kontrollü, aşırı engellenmeyi, utanma, kaygı ve kişilik bozukluğunu yansıtır (Center ve Kemp, 2003). Khaleque ve Rohner (2002) çalışmasında, ebeveyn kabulünün-reddinin birçok farklı kültürde psikolojik ve davranışsal uyumun güçlü bir yordayıcısı olduğunu ve çocukların psikolojik uyumunun %26'sının ebeveynleri tarafından ne kadar kabul gördüklerine dair algıları tarafından açıklandığını belirtmıştır. Rohner, R. P., Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E, 2005; Rohner ve Britner, 2002, ebeveynleri tarafından kabul görmeyen, desteklenmeyen çocukların ve ergenlerin içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemlerini içeren davranış sorunları göstermeye daha yatkın olduklarını ifade etmiştir. Çetiner (2016); duygusal ve davranışsal bozukluk açısından risk altında olan ilkokul öğrencilerinin davranışlarını araştırdığı çalışmasında içselleştirilmiş davranışların kız öğrencilerde, dışsallaştırılmış davranışların ise erkek öğrencilerde daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu konuda yapılan diğer çalışmalarda (Şimşek, 2010; Savi, 2008; Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan, 2007; Şirvanlı ve Özel 1998) da benzer olarak kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla içselleştirme; erkek öğrencilerin ise kızlardan daha fazla dışsallaştırma problemleri sergiledikleri ifade edilmiştir. Erol ve diğerleri (2007), ailesinin yanında büyüyen ve kurum bakımına terk edilen çocuklarda davranış problemlerini karşılaştırdıkları araştırmalarının sonucunda ailelerinin yanında büyüyen çocuklarda davranış bozukluklarının diğer gruba göre daha az görüldüğünü saptamışlardır. Bu araştırma ayrıca kurumlarda yetişen çocuklarda dışsallaştırma davranışlarının içselleştirme davranışlarından anlamlı biçimde farklılaştığını göstermiştir.

5.4. Öğrencilerin Dışsallaştırma ProblemlerininYordayıcısıOlarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol

Lise öğrencilerinin dışsallaştırma problemlerının, anne ve babadan algılanan kabul, psikolojik özerklik ve kontrol tarafından ne oranda yordandığı hem tüm öğrenci grubunda hem de kız ve erkek öğrencilerde ayrı ayrı incelenmiştir. Dışsallaştırma davranışlarının yalnızca %9'u ebeveyn tutumları ile yordanmaktadır. Yordayıcılar arasında anne ve babadan algılanan kabul ile yalnızca anneden algılanan özerklik ve kontrol yer almaktadır. Kız ve erkekler için ayrı ayrı yapılan değerlendirmeler, bu yordayıcıların, kızlarda dışsallaştırma davranışlarının %14'ünü, erkeklerde ise %6'sını açıkladığını göstermektedir. Kızlar için anne ve babadan algılanan kabul ile yalnızca anneden algılanan özerklik ve kontrol, yodayıcılar olarak saptanmaktayken, erkek öğrenciler için, kızlardan farklı olarak, yordayıcı tutumlar arasında anneden algılanan kabul ve kontrol yer almamaktadır.

İlgili alan yazında yüksek seviyede duygusal istismar gösteren annelerin çocuklarının özellikle ergenlikte daha fazla davranış problemeleri geliştirdiklerine ilişkin bulgular yer almaktadır (Lansford ve ark, 2002; Akse ve ark., 2004). Aşırı korumacı, bilinçsiz ya da aşırı disiplinli davranan annelerin çocukları ile arasındaki iletişim bir süre sonra bozulmakta bu tutumlar çocukta kalıcı davranış problemleri oluşturmaktadır. Bu problemler kızlarda daha çok çekingenklik, içe kapanıklık ve utangaçlık şeklinde kendini gösterirken erkek çocuklarda şiddete eğilim ve saldırganlık olarak belirmektedir. Suchman, Rounsaville, DeCoste ve Luthar (2007), ebeveyn kontrolünü yüksek düzeyde hisseden çocukların; özerkliklerini destekleyen, aşırı müdahaleci olmadan onlara sınırlar koyan annelerin çocuklarına göre daha fazla problem davranış gösterdiklerini belirtmişlerdir. Yıldırım-Ekmekçi (2008) ise annesinden sevgi gören çocukların daha fazla kabul algıladkıları ve çocuğun anneden algıladığı ret ve kontrol arttıkça olumsuz psikolojik uyum algıladıklarını belirtmiştir.

DiMaggio ve Zappula (2014) ise sıkı disiplinli ebeveyn yaklaşımının kızlarda yalnızca dışsal davranışlarla negatif yönlü korelasyon gösterdiğini, erkeklerde ise hem içsel hem de dışsal davranışlarla ilişkili olduğunu belirtmektedir. İtalyan anne babalar için yaptıkları değerlendirmelere göre dışsallaştırma davranışı hem anne hem de babadan algılanan kontrolle negatif yönlü ilişki göstermektedir.

Araştırmalar (Marchand, Schendler, Wagstaff, 2004; Center ve Kemp, 2003; Crijine, Achenbach, Verhults, 1997) genellikle erkeklerin kızlardan daha fazla

dışsallaştırma sergilediği yönünde sonuçlar vermektedir. Aktaş ve Güvenç (2006) araştırmalarında kızların saldırganlık davranışlarının yaşları ilerledikçe empati duyabilmeyle ve duyarlılıkla beraber azaldığını belirtmektedir. Erkeklerde saldırganlık ise kişisel sıkıntıya bağlı olarak azalmaktadır. Bu sonuçla ilintili olarak özellikle erkek öğrencilerde kişiler arası iletişimi güçlendirecek ve empatiyi destekleyecek çalışmalar önermekte ve ailelerin kız ve erkek evlatlara muamelelerinde eşit davranmalarının gerekliliğini vurgulamaktadır.

5.5. Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Anne ve Babadan Algılanan Kabul, Psikolojik Özerklik ve Kontrol

Araştırmada yaşam doyumunun ebeveyn tutumlarınca ne derece yordandığı sorusu da yanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu araştırma sonucunda, yaşam doyumunun %26 oranında ebeveyn tutumlarınca yordandığı ve yordayıcıların anne ve babadan algılanan kabul ile yalnızca anneden algılanan özerklik ve kontrol olduğu ortaya konmuştur. Bu bulgular, ergen ebeveyn ilişkisinin ergenin yaşam doyumu açısından en belirgin yordayıcı olduğu sonucuna ulaşan Dew ve Huebner (1994)'in yorumlarıyla örtüşmektedir.

Cinsiyete dayalı yapılan değerlendirmeler sonucunda ise kızlarda doyumun %28 oranında anne baba tutumlarınca açıklandığı görülmektedir. Kız öğrencilerin hem anne hem de babadan algıladıkları kabul ile yalnızca anneden algıladıkları özerklik ve kontrol yaşam doyumunun yordayıcılarıdır. Erkeklerde ise anne baba tutumu yaşam doyumunun %20'sini açıklamakta ve yalnızca, hem anne hem de babadan algılanan kabul yordayıcılar arasında yer almaktadır. Tuzgöl Dost (2010) araştırmasında benzer olarak, Türkiyeli üniversite öğrencileri için babadan algılanan demokratik tutumun öznel iyi oluş ile pozitif yönlü korelasyon gösterdiğini ortaya koymuştur. Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolünü inceleyen Çivitçi (2009); cinsiyetler arasındaki farkı göz önünde bulundurarak yaptığı çalışmasında anne ve babala tutumlarını "anlayışlı-demokratik" olarak algılayan öğrencilerin yaşam doyumlarının "ilgisiz" ve "baskıcı-otoriter" olarak algılayanlara göre daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Diğer araştırma sonuçları (Chang, Chang, Stewart, Au 2003; Gilman, Huebner, 2006; Suldo, Huebner, 2004) da ilk ergenlik döneminde olumlu anne-baba tutumları ve ebeveynle olumlu ilişkiler arttıkça yaşam doyumunun da arttığını göstermektedir.

Aile ortamının yaşam doyumunu destekleyici rolü farklı araştırmacılar tarafından pek çok yönüyle incelenmiştir. Bu değerlendirmeler arasında demokratik ebeveyn tutumu sıkça sözü edilen ideal anne baba yaklaşımı gibi görülmektedir. Örneğin anne baba tutumunu demokratik olarak nitelendiren ergenlerin kendilik algısının daha olumlu olduğu görülmektedir (Sezer, 2010).Cenkseven Önder (2012) araştırmasında erkeklerin kızlardan daha fazla aile tatmini hissettiklerını ortaya koymuştur. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre, otoriter ailelerden gelen çocuklar ihmal ailelerden gelen çocuklara kıyasla, arkadaş ortamında, günlük hayatta ve aile arasında daha fazla aidiyet hissetmektedir. Benzer olarak ailelerini müsamahakâr olarak nitelendiren ergenler de ihmalkâr ailelerden gelen ergenlere göre, arkadaşlar ya da aile arasında veya kendi içlerinde daha yüksek yaşam doyumu sergilemektedir. Suldo ve Huebner (2004), araştırma sonucunda yaşam doyumu ve demokratik anne baba tutumunun korelatif olduğunu, en güçlü korelasyonun ise alt boyutlardan biri olan ebeveynlerden algılanan ilgi ve kabul ile ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Eryılmaz (2012) çalışması sonucunda ebeveyn ilgisinin, etkili iletişimin, demokratik ve müsamahakar ebeveyn tutumunun, aile içi birliğin, destekleyici ebeveyn tutumunun, ergenin aile içi karar alma süreçlerine dahil edilmesinin ve ailece geçirilen zamanın öznel iyi oluşla pozitif yönlü ilişki gösterdiğini bildirmiştir. DiMaggio ve Zappula (2014) tarafından yapılan çalışmada otoriter ve müsamahakâr ebeveyn tutumunun yaşam doyumu ve uyum açısından daha tercih edilir olduğu, ihmalkâr ebeveyn yaklaşımının ise davranış bozukluğu ve düşük yaşam doyumu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Kabul, kızlarda davranış bozukluğu ile negatif ilişki gösterirken, anne kabulü kızların genel yaşam doyumu ile pozitif ilişki ortaya koymaktadır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler sonucunda hem uygulamaya hem de gelecekteki araştırmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuç

Araştırmada ergenlik dönemindeki bireylerin algıladıkları anne baba tutumları, davranış problemleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, erkek öğrenciler kız öğrencilere göre babalarından daha fazla kabul ve psikolojik özerklik algılarken, kız öğrencilerin annelerinden algıladıkları kontrolün erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Ergenlerin cinsiyetlerine göre içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ve yaşam doyumu ile anlamlı düzeyde korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Davranış problemleri cinsiyete göre incelendiğinde, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla içselleştirme; erkek öğrencilerin ise kızlardan daha fazla dışsallaştırma problemleri sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerin yaşam doyumunun erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Lise öğrencilerinin anne-babadan algılanan kabul, psikolojik özerklik ve kontrol içselleştirme, dışsallaştırma problemleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Ergenlerin anne babadan algıladıkları kabul ile hem içselleştirme hem de dışsallaştırma davranışları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Hem anneden, hem de babadan algılanan kabul ile yaşam doyumu arasında ise pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu ile içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasında negatif yönlü ilişki olduğu görülmüş, babadan algılanan psikolojik özerklik boyutunun ise yalnızca dışsallaştırma problemleriyle negatif yönlü ilişki sergilerken, içselleştirme ile ilişkisiz olduğu görülmüştür. Anneden algılanan psikolojik özerklik ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu, babadan algılanan psikolojik özerklik ile yaşam doyumu arasında anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir. Anne ve babadan algılanan kontrol ile içselleştirme problemleri arasında anlamlı ilişki olmadığı, dışsallaştırma problemleri ile ise negatif yönde anlamlı korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür.

Anneden ve babadan algılanan kontrol ile yaşam doyumu arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır.

Lise öğrencilerinin içselleştirme problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları incelenmiştir. Anne-babadan algılanan kabul/ilgi ve anneden algılanan psikolojik özerklik boyutlarının liseöğrencilerininiçselleştirmeproblemlerini negatif yönde anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür. Kız öğrencilerden elde edilen bulgularda, anneden algılanan kabul/ilgi, babadan algılanan kabul/ilgi ve anneden algılanan psikolojik özerklik boyutlarının içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerden elde edilen bulgularda, babadan algılanan kabul/ilgi boyutu ve anneden algılanan psikolojik özerklik boyutunun içselleştirme problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır.

Lise öğrencilerinin dışsallaştırma problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Anne-babadan algılanan kabul/ilgi, anneden algılanan psikolojiközerklik, anneden algılanan kontrol/denetleme boyutlarının lise öğrencilerinin dışsallaştırma problemlerini negatif yönde anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür. Kız öğrencilerden elde edilen bulgularda anneden algılanan kabul/ilgi boyutu, babadan algılanan kabul/ilgi boyutu, anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu, anneden algılanan kontrol/denetleme boyutlarının, dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları belirlenmiştir. Erkek öğrencilerden elde edilen bulgularda babadan algılanan kabul/ilgi boyutu ve anneden algılanan psikolojik özerklik boyutunun, erkek öğrencilerin dışsallaştırma problemlerinin anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır.

Lise öğrencilerinin genel doyumlarının problemlerinin, Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları olan kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Anneden algılanan kabul/ilgi boyutu, babadan algılanan kabul/ilgi boyutu, anneden algılanan psikolojik özerklik boyutu, anneden algılanan kontrol/denetleme boyutlarının, yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerden elde edilen bulgularda anneden algılanan kabul/ilgi, babadan algılanan kabul/ilgi, anneden algılanan psikolojik özerklik, anneden algılanan kontrol/denetleme boyutlarının, yaşam doyumunun pozitif yönde anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerden elde edilen bulgularda , anneden algılanan kabul/ilgi, babadan algılanan kabul/ilgi boyutlarının, yaşam doyumunun pozitif yönde anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür.

6.2. Öneriler

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Okullarda, okul psikolojik danışmanları anne babalara yönelik eğitici rehberlik faaliyetlerini arttırmalı, ailelere çocuklarına davranış konusunda farkındalık eğitimi vermelidir.
2. Bireylerin ebeveyn olmadan önce bilinçlendirilmesine yönelik kamusal eğitimler verilebilir.
3. Okul psikolojik danışmanları veliler, öğretmenler ve idarecilerle işbirliği yaparak öğrencilerin yaşam doyumunu yükseltmek amacıyla çeşitli sosyal etkinlikler düzenleyebilirler.
4. Okulların fiziki olanaklarının zenginleştirilmesi yoluyla, öğrencilerin ders dışı faaliyet alternatiflerinin artırılması, spor ya da sanat etkinlikleri yoluyla enerjilerinin pozitif alanlara yönlendirilmesi, özellikle ergenlik dönemi davranış bozukluklarının azaltılmasında etkili olabilir.
5. Ebeveynlerin özellikle ergenlik döneminde kendilerinden uzaklaşan çocuklarıyla doğru iletişim kurabilmelerine ve kaliteli zaman geçirebilmelerine yönelik rehberlik etkinlikleri de yine okullar kanalıyla hayata geçirilebilir.
6. Aile içi iletişim hem davranış bozuklukları hem de yaşam doyumu üzerinde etkili olduğundan anne baba arasında yaşanacak çatışma ya da anlaşmazlıkların giderilmesine yönelik aile danışmanlığı faaliyetleri de etkili olabilir.

6.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Yapılan çalışmalarda anne baba tutumu incelenirken ayrı ayrı değil tek bir bakış açısı altında değerlendirmeler yapılmıştır. Alan yazındaki bu eksikliğin giderilmesi için anne ve baba tutumlarının ayrı ayrı incelendiği yeni akademik çalışmalar yapılabilir.
2. Evrensel açıdan psikoloji çalışmalarına bakıldığında yapılan değerlendirmelerin Avrupa ve Amerika'dan elde edilen bulgulara dayandığı görülmektedir. Diğer toplumlardan alınan örneklemlerle yapılacak çalışmalar bu bağlamda alanyazına büyük katkı sağlayacaktır.

3. Bu araştırmada anne baba tutumları ile ilişkili olarak incelenen yaşam doyumu ve davranış problemleri konusu, farklı değişkenlerle(eğitim seviyesi, meslek, boşanmış-birlikte, kardeş durumu, çocukların eğitim seviyeleri)incelenebilir.
4. Bu araştırmada ele alınan anne baba tutumları kültürel değişkenlerle(kırsal-kentsel, dini inanış) incelenebilir.
5. Bu araştırma örneklemi Adana ilinden seçilmiştir. Araştırma farklı örneklemlerde yinelenebilir.

KAYNAKÇA

Achenbach, T. M. (1991). *Manual for Child Behavior Checklist/ 4-18 and 1991 Profile.* Burlington, VT:University of Vermont, Department of Psychiatry.

Akan, A. G. (2001). *7-12 yaş çocuklarında görülen uyum ve davranış bozuklukları ve benlik saygısı ilişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Akdemir, D. ve Çuhadaroğlu-Çetin, F. (2008). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Bölümüne Başvuran Ergenlerin Klinik Özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 15*(1),5-13.

Aksoy, A. & Ögel, K. (2003). Kendine zarar verme davranışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4(4), 226-236.

Aksoy, A. B., Kahraman, Ö. G. (2008). Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izleme ve destek davranışları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (15): 1-14.

Aktaş, V. & Güvenç, G. B. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 233-264.

Algozzine, R (1991).*Childhood Behavior Disorders: Applied Research And Educational Practice*. Maryland: Apsen Systems Coorporation.

American Psychiatric Association. (2005). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington DC: American Psychiatric Association.

Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness*. London: Routledge.

Arslan, Y. *Çocukluk döneminde ebeveyn kaybı yaşayan bireylerde duygusal zekanın sosyal uyum ve yaşam doyumu arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.

Ateş, G. E. (2016*). Rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan otizm tanısı almış olan çocuklara sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun, aile işlevlerinin ve öğrenilmiş güçlülüğünün incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Austin, V. L. & Sciarra D. T. (2012). Çocuk ve ergenlerde duygusal davranışsal bozukluklar. (M. Özekeş, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Aydın, B. K. (2008). "Stresle başa çıkma stratejileri ölçeğinin geliştirilmesi". *EğitimAraştırmaları Dergisi –Eurasian Journal of Educational Research*, 30, 33-47.

Başar, M.C. & Özdemir, S. (2015). "Duygusal ve davranışsal bozukluğu olan çocuklar için başarıya ilk adım erken müdahale programı uygulamalarının gözden geçirilmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(1), 176-197.

Baştürk, E. (2016). *Obez bireylerde bağlanma stillerinin, yaşam doyumu ve yeme tutumuna etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Bauer, A., Ingersoll, E. & Burns, L (2004). "School counselors and psychotropic medication," *Professional School Counseling*, 7(3), 202-211.

Baumrind, D. (1966). The effects of authoritative parental control on child behaviors.*Child Development*, 37, 887- 907.

Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior.*Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 1967, 43-88.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority.*Developmental Psychology*, 4(1), 1-103.

Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A Process model. *Child Development*, 55 (1), 83-96.

Bilir, S; Arı, M; Dönmez, N.B; Atik, B; San, P. (1991), " Türkiye'nin 16 İlinde 4-12 Yaşları Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi", *Aile ve Toplum Dergisi, 1(1), 57-70.*

Bray, I. ve Gunnell, D. (2006). Suicide rates, life satisfaction and happiness as markers for population mental health. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(5), 333-337.

Brodski, S.K. & Hutz, C.S. (2012). The repercussions of emotional abuse and parenting styles on self esteem, subjective well being: a retrospective study with university students in Brazil. Journal of Aggression, *Maltreatment & Trauma*, 21, 256-276.

Carson, R.C., Butcher, J.N. & Coleman, J.C. (1988). *Abnormal PSychology and Modern Life*. USA: Scott Foresman and Company

Caspi, A., Henry,B., Mc Gee, R. O., Moffitt, T. E. ve Silva P. A. (1995). Temperamental origins of child and adolescent behavior problems: from age three to age fifteen. *Child Development*, 66(1), 55-68.

Cenkseven Önder, F. (2012). Parenting styles and life satisfaction of Turkish adolescents. *Educational Research and Reviews*, 7 (26), 577-584.

Cenkseven Önder, F. ve Çolakkadıoğlu, O. (2013). Decision making and problem solving as a well being indicator among adolescents. *Educational Reseach and Review*, 8(11), 720-727.

Cenkseven Önder, F. ve Yılmaz, Y. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Kuraldışı Davranışları Yordamada Yaşam Doyumu ve Anne Baba Stillerinin Rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1737-1748.

Center, D. ve Kemp, D. (2003). Temperament and personality as potential factors inthe development and treatment of conduct disorders. *Education and Treatment Children*, 26(1), 75-88.

Chow, H. P. H. (2005). Life satisfaction among university students in a Canadian prairie city: A multivariate analysis. *Social Indicators Research*, 70, 139-150.

Cloninger, C. L. (1986). "A unified biosocial theory of personality and its role in the development of anxiety states". *Psychiatric Developments*, 3, 167-226.

Coccia, C., Darling, C. A., Rehm, M. Cui, M. & Stahe, S. K. (2012). Adolescents' health, stress and life satisfaction: The paraox of indulgent parenting. *Stress and Health*, 28, 211-221.

Cochran, J. L.(1999). "Using the counseling relationship to facilitate change in studentswith conduct disorder," *Professionnel School Counseling*, 2(5), 395-399.

Coleman, M. C. (1992). *Behavior Disorders: Theory and Practice.* (2nd Edition). Boston: Allyn and Bacon.

Coleman, J.,& Hagell, A. (2007). *Nature of risk and resilience in adolescent. In Coleman and Hagell (Eds) adolescence, risk and resilience against the odds*(pp:1-17). U.K: John Willey & Sons Ltd. (Ebook).

Çagdas, A ve Seçer, Z. (2006). *Anne-Baba Egitimi* (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Çelik Örücü, M., Bugay, A., Tuna, M.E., Çok, F. & Aşkar, P. (2015). Davranış problemleri ölçeğinin lise öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (16), 337-345.

Çetinkaya, B. (2017). *Çalışanların pozitif duygulanım, başkalarına duyduğu güven ve yaşam doyumu düzeylerinin iş motivasyonuna etkileri: Beklenti kuramı yaklaşımı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.

Çivitci, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 29-52.

Çivitci, A. &Topbaşoğlu, T. (2015). Akılcı duygusal eğitimin ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumları üzerindeki etkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 13-29.

Clutter, C. (2011). *The effect of parental influence on their childrens' career choises*. Unpublished master thesis. Kansas State University, Manhattan Kansas.

Demirkaynak, Ö., Aktaş, N. ve Hasipek, S. (2006). *3–6 Yas Grubunda Çocuğu Olan Annelerin Beslenme Bilgi Düzeyleri ve Beslenme Alışkanlıkları.* Avrupa BirliğiSürecinde Okul Öncesi Eğitimin Geleceği Sempozyumu, Ya-pa YayınPazarlama, s.112–123, :İstanbul.

Demir Şad, E. (2007). *Akrabaları tarafından reddedilen ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin özsaygı, sosyal beceri, davranış problemleri ve okul başarılarının karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Demirel, A. C. (2016). *Genç kanser hastalarının sosyal destek düzeyleri ve yaşam doyumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

De Neve K. M. & Cooper, H. (1998). The happy personality: a meta analysis of 137 personality traits and subjective well being. *Psycological Bulletin*, 124(2), 197-229.

Deniz, M. E., Karakuş, Ö. Traş, Z., Erdeliklioğlu, J., Özyeşil, E. & Hamarta, Z. (2013). Parental attitude percieved by university students as predictors of subjective well being and life satisfaction. *Psychology*, 4(3), 169-173.

Derman, M.T. &Başal, H.A. (2013). "Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki". *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2(1), 115-144.

Desjardins, J., Zelenski, J.M. & Koplan, R. J. (2008). An investigation of maternal personality, parenting styles and subjective well being. *Personality and Individual Differences,* 44, 587-597.

Dew, T. & Huebner, E.S. (1994). Adolescents' perceived quality of life: An exploratory investigation. *Journal of School Psychology*, 33(2), 185-199.

Di Maggio, R. ve Zappulla, C. (2014), "Mothering, Fathering and Italian Adolescents' Problem Behaviors and Life Satisfaction: Dimensional and Typological Approach".*Journal of Child and Family Studies*, 23(3), 567–580.

Diener, E. (1984). Subjective well being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.

Diener, E. (2000). Subjective well being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34-43.

Diener, E., Kesebir, P. ve Lucas, R. E. (2008). Benefits of accounts of well being: For societies and for psychological science. *Applied Psychology: An International Review*, 57,37-53.

Diener, E., Sandvik, E. ve Larsen, R. J. (1985). Age and sex effects for emotional intensity. *Developmental Psychology,* 21, 542-546.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). Subjective well being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin,* 125(2), 276-302.

Doğan, T. (2006). Üniversite öğrencilerinin iyilik halinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 120-129.

Döğücü, F. (2004). *Tosya ilçesinde farklı liselerde öğrenim gören ergenlerin arkadaş ilişkilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Duncan, G. J; Brooks-Gunn J; Klebanov P.K. (1994). Economic deprivation and early childhood development. *Child Development, 65(2),* 296-318.

Duru, E. (2007). Sosyal Bağlılık Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi (Eurasian Journal of Educational Research),* 26, 85-94.

Edelbrock, C. ve Achenbach, T.M. (1984), "The teacher version of the child behavior profile: I.boys aged 6-11", *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 52,(2),* 207-217.

Efron, D. (2005). "ADHD:the need for system change," *Journal of Pediatrics & Child Health*, 41(12), 621-622.

Elibol, F. (2007). *12-36 aylar arasında çocukları olan annelere verilen grup eğitiminin annelerin anne-babalık görevlerinde öz yeterliliklerine yönelik katkısının incelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Ankara.

Emmons, R. A. (1986). Personal strivings: An approach to personality and subjective well being. *Journal of Personality and Social Psychology,* 51(5), 1058-1068.

Erden, G. & Kargı E. (2005) "Davranım bozukluklarında çevresel etkenlerin rolü",*Türk Psikologlar Derneği Dergisi*, 3.

Erol,N., Kılıç, C., Ulusoy,M., Keçeci, M. ve Şimşek, Z. (1998). *Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu.* T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Eryılmaz, A. (2012). How do adolescents increase their subjective well being by means of establishing relationships with their parents?.*Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25, 252-257.

Fabricatore, A. N., Handal, P. J. & Fenzel, L. M. (2000). Personal spirituality as a moderator of the relationship between stessors and subjective well being. *Journal of Psychology and Theology*, 28(3), 221-229.

Fidan, T. Y. (2011). Bir Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine Başvuran Çocuk ve Ergenlerin Ruhsal Belirtileri ve Risk Faktörlerinin Değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi, 3(1), 1-8.*

Gazeloğlu, C. (2000). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimine Anababa tutumunun etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. HacettepeÜniversitesi, Ankara.

Geldard, K. & Geldard, D. (2013). *Ergenler ve gençlerle psikolojik danışma-proaktif yaklaşım.* (M. Pişkin, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Gilman, R.S. & Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescents*, 35, 311-319.

Gonzalez, J., Ron N, Gutkin T., Saunders, A., Galloway& A., Shwery, C. (2004).“Rational emotive therapy with children and adolescents: A meta-analysis,”*Journal of Emotional & Behavioral Disorders*, 12(4), 222-235.

Güleç, C. & Köroğlu, E. (1998). *Psikiyatri Temel Kitabı*. Ankara: Hekimler Birligi Yayınları.

Güler, T., Ertürk, H. G., Özyürek, A., Tezel Sahin, F., Kıldan, A. O., Cavkaytar, A.,Ünlüer, E., Aydoğan, Y., Kalkan, E. ve Sen, M. (2010). *Anne Baba Egitimi*(Edt: Tülin Güler). Ankara: Pegem Akademi.

Hafızoğlu, Ş. (2007). *The relationship among emotional intelligence, psychological adjustment and behavior problems during adolesence.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Halis, Ö. (2006). *Ana babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumları vebilgi düzeyleri ile 11-18 yaş grubu öğrencilerin kendilerini değerlendirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Haktanır, G., Baran, G. ve Alisinanoğlu, F. (1998). Çalışan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 22(109), 27-21.

Hancock, T.B., Kaiser, A.P., & Delaney, E. M., (2003). Teaching parents of preschoolers at high risk: strategies to support language and positive behavior. *Topics in Early Childhood Special Education*, 22(4).

Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*. Çev. Poyzan Nur Taneli. İstanbul: Kolektif Kitap.

Harwood, T. M., Beutler, L. E. ve Charvat, M. (2010). Cognitive-behavioral therapy and psychotherapy integration. In K. S. Dobson (Ed.). *Handbook of cognitive-behavioral therapies*, 3rd Edition. New York: The Guilford Press.

Hassoy, P. & Çakıcı, M. (2012). Çocuklarda görülen davranış bozuklukları ile ilgili ailelerin bilgi düzeyleri ve tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 1-14.

Henrich, J. Heine, S. J. ve Norenzeyan, A. (2010). The weirdest people in the World?.*Behavioral and Brain Sciences*, 33, 66-135.

Herman, K. C., Borden, L. A., Reinke, W. M.ve Webster-Stratton, C. (2011). The Impact of the Incredible Years Parent, Child, and Teacher Training Programs on Children's Co-Occurring Internalizing Symptoms. *School Psychology Quarterly*, 26(3), 189–201.

Hogue, A., Liddle H., Singer A. &Leckrone J., (2004). Intervention fidelity infamilybasedprevention counseling for adolescent problem behaviors. *Journal of Community Psychology*, 33(2), 191-211.

Horne, A.M., Glaser, B.A., Sayger, T.V.& Wright, L.B., (1992). Behavior disorderedchildren: home and school interventions. *Contemporary Education*, 64, 10-15.

ICD 10. (2010). *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision*. 07.11.2016 tarihinde http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2010/en#/F90-F98 adresinden erişildi.

Isıkoglu, N. & İvrendi, A.B. (2008). Anne ve Babaların Oyuna Katılımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(24), 47-57.

Ispa, J.M., Thornburg, K.R. & Chen, H. (1999). Relations Between Mother-FatherContinuity and Young Children's Behavior. *Journal of National Taipei Teachers College*, 12, 515-534.

İşcan Ayyıldız, N. (2016). *Hipertansiyon hastalarında hastalık algısının yaşam doyumuna etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework forunderstanding and action. *Journal of Adolescent Health,* 12(8), 597-605.

Khaleque, A., ve Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychosocial adjustment: a meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family, 64, 54-64*

Kolhatkar, G., & Berkowitz, C. (2014). Cultural considerations and child maltreatment in search of u-niversal principles. Pediatric Clinics of North Ame-rica, 61, 1007-1022.

Kalb, L. M. & Lauber R. (2003). Child Disobedience and Noncompliance: A Review. *Pediatrics*, 111(3), 328-331.

Kann, R. & Hanna, F. (2000). Disruptive behavior disorders in children andadolescents: How do girls differ from boys *Journal of Counseling & Development*, 78(3), 267.

Kaplan, H. & Sadock, B. (2004). *Klinik Psikiyatri,* (Çev.Ed. Abay, E.), İstanbul: Nobel Yayınevi.

Karabulut Demir, E. & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği. *Türk Psikoloji Yazıları,* 11 (21), 15-25.

Karahan, T.F.& Sardoğan M.E., (2004). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar,* Samsun: Deniz Kültür Yayınları.

Kayaalp, L. (2008). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu. *İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Etkinlikleri: Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi, 62,* 147-152.

Kesicioğlu, O.S., Alisinanoğlu, F. (2009). 60-72 Aylık çocukların çevreye karşı tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* (KEFAD), 10(3, 37-48.

Kim-Prieto, C., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C. ve Diener, M. (2005). Interrating the diverse definitons of happiness: A time-sequential framework of subjective well-being. *Journal of Happiness Studies*, 6, 261-300.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kubilay Özel, N. (2015). *İş doyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin demografik değişkenler açısından incelenmesi: Konaklama işletmelerinde bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara.

Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi* (3. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi

Kulaksızoğlu, A. 2004. Ergenlik dönemi. *Ailede Çocuk Eğitimi*. T.C. Başbakanlık Aileve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, s.103-134, Ankara.

Kutlu, Y., Adana, F. & Çetinkaya Duman, Z. (2005). Ergenlerin depresyon belirti düzeyleri ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişki. *İstanbul Üniversitesi F. N. H. Y. O. Dergisi*, 13(55), 81-90.

Kuzucu, Y.,& Özdemir, Y. (2013). Ergen ruh sağlığının anne baba katılımı açısından yordanması. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 96-112.

Laird, R.D, Pettit, G. S., Bates, J.E., & Dodge, K. A. (2003). Parents monitoringrelevant knowledge and adolescents' delinquent behavior: Evidence orcorrolated developmental changes and reciprocal influences. *Child Development*, 752-768.

Lavigne, J.V; Gibbons, R.D; Christoffel, K.K; Arend, R. ve Rosenbaum, D. (1996), "Prevalance rates and corralates of psyhiatric disorders among preschool children", *Journal of the American Academy of Child And Adolecent Psychiatry, 35*, 204-214.

Loeber, R. & Farrington, D. P. (2000). "Young children who commit crime:Epidemiology, developmental origins, risk factors, early interventions, and policyimplications". *Development and Psychopathology*, 12(4), 737-762.

Maccoby, E. E. &Martin, J. A., (1983), "Socialization in the Context ofthe Family: Parent-Child Interaction", Paul H. Mussen ve E. MavisHetherington (Ed.) 1-101., Handbook of Child Psychology: Socialization,Personality and Social Development, New York: John Wiley & Sons.

Mc Knight, D. (2005*). An investigation into the relationship between spirituality and life satisfaction*. Unpublished master thesis, California State University, California.

Mihalopoulos, C., Sanders, M.R., Turner, K.M.T., Murphy-Brennan, M.& Carter, R. (2007). Does the Triple P – Positive Parenting Programme provide value for money?*Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 41(3), 239-46.

Milevsky, A.,Schlechter, M.J. &Machlev, M. (2011). Effects of parentingstyle and involvementin sibling conflict onadolescent siblingrelationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(8), 1130–1148.

Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S. & Keehn, D: (2007). Maternal and parental parenting style in adolescents: Association with self-esteem, depression and life satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 39-47.

Milich, R. & Dodge, K.A. (1984) "Social information processing in child psychiatric populations". *Journal of Abnormal Child Psychology,* 12(3), 471–489.

Moller, V. (1996). Life satisfaction and expectations fort he future in sample of university students: A research note. *South African Journal of Sociology*, 27(1), 109-125.

Myers, D.G. ve Diener, E. (1995). Who is happy?.*Psychological Science*, 6(1), 10-17.

Nalbant, A. (1993). *15-22 yaşları arasında bulunan ıslahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Nelson Jones, R. (1991). *Theory and Practice of Counseling Psychology*, London:Cassel Education Limited.

Ögel K. & Aksoy A., (2007). Tutuklu ve Hükümlü Ergenlerde Madde Kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1) 1,11-17.

Özbek, M. (2016). *Evli bireylerde yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşlarının çeşitli değişkenlerle incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.

Özdemir, Y. (2012). Ergenlerin öznel iyi oluşunun demografik değişkenler, ana baba kontrolü ve ana baba kabul/ilgisi açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37, 165.

Özdoğan, B. (1997). *Çocuk ve oyun*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Öziş, G. (2016). *Evlilik yaşam doyumunun algılanan ebeveyn ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve dinsel inanç gücü açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Öztürk, H., Sevindik, F. N. & Yaman, S. Ç. (2006). Öğrencilerde yalnızlık ve sosyaldestek ile bunlara etki eden faktörlerin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 383-394.

Park, N. ve Huebner, E.S. (2005). A cross-cultural study of the levels and correlates of life satisfaction among adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 444-456.

Pavot, W. ve Diener, E. (1993). The affective and cognitive context of self reported measures of subjective well being. *Social Indicators Research*, 28, 1-20.

Pavot, W. G., Diener, E., Colvin, C.R. ve Sandvik, E. (1991). Further validation of the satisfaction with life scale: evidence fort he cross method convergence of well being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149-161.

Pavot, W, Fujita, F. ve Diener, E. (1997). The relation between self aspect congruence, personality and subjective well being. *Personality and Individual Differences*, 22(2), 183-191.

Percira, F., Canavarro, C., Cardese, M.F. & Mendonca, D. (2008). Parents ofParental Rearing Styles and Child Behaviour Problems among PortugueseSchool-Aged Children. *Journal of Child and Family Studies*, 15(5), 735-751.

Reinecke, M.A. & Curry, J.F. (2008). Ergenler in M.A. Whisman (edt.) *Depresyonun Uyarlamalı Bilişsel Terapisi.* (M. Macit & M. Adal, Çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık.

Richards, M. H., Miller, B. V., O'Donnell, P. C., Wasserman, M. S., & Colder, C.(2004). Parental monitoring mediates the effects of age and sex on problembehaviors among African American Urban Young Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 33, 3, 221-233.

Rohner R. P., ve Britner, P. A. (2002). Worlwide mental healty correlates of parental acceptance-rejection: review of cross-cultural and intracultural evidence. Cross Cultural Research, 36, 16-47.

Rohner, R. P., Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. In R. P. Rohner ve A. Khaleque (Eds.), *Handbook for the study of parental acceptance and rejection (s. 1-36). Storrs: Rohner Research Publications.*

Savi F. (2008). *12–15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri Ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkisinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış doktora tezi,Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Seligman, L (1999). "Conduct disorder in children and adolesence" *Journal of Mental Health Counseling*, 21(3), 229.

Semerci, Z. B. (2009). *Birlikte büyüyelim: Çocuk ruh sağlığı* (6. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.

Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne aba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.

Shek, D.T.L. (1999). Parenting characteristics and adolescent psychological well being: a longitudinal study in a Chinese context. Genetic, *Social and General Pschology Monographs,* 125(1), 27-55.

Siyez, D. M., ve Arsan, F. (2007). Ergenlerde görülen problem davranışların psikososyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 145-171.

Sönmez Benli, S. (2016). *Hemşirelerin yaşam doyumu ve ölüme karşı tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Üniversitesi, Erzincan.

Steinberg, L. (2007). *Ergenlikte psikososyal sorunlar*. (E.G. Kapçı, Çev.) Ergenlikiçinde (F. Çok, Çev. Ed.). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Steinberg, L. D., Belsky, J. & Meyer, R.B. (1991). *Infancy, childhood and adolescence: development in context*. USA: Mc Graw Hill

Suldo, S.M. ve Huebner, E.S. (2004). The role of life satisfaction in the relationship between authoriative parenting dimensions and adolescent problem behavior. *Social Indicator Research,* 66, 165-195.

Suldo, S.M. ve Huebner, E.S. (2006). Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? *Social Indicators Research,* 78, 179-203.

Sümer, N. & Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin BağlanmaStilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi,* 14 (44), 35-58.

Şimşek, S. (2010). *Ergenlerde davranış problemlerinin anne-babadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Şimşek, Z., Erol, N., Öztop,D. & Özer Özcan, Ö. (2007). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi: Ulusal örneklemde karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235-246.

Şirvanlı Özen, D. (1998). *Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Tamar, M. & Özbaran, B. (2004). Çocuk ve ergenlerde depresyon. *Klinik Psikiyatri*, 2, 84-92.

Thompson C. L & Rudolph L.B. (1995) *Counseling children* (Fourth Edition), PacificGrove: Cole Publishing Company.

Tudge, J., Hogan, D., Snezhkova, I., Kulakova, N., & Etz, K. (2000). Parent's child-rearing values and beliefs in the United States and Russia: The impact of culture and social class. Infant and Child Development, 9, 105-121.

Tuncer, N. (2017) *Bir grup üniversite öğrencisinin sosyal anksiyete düzeylerine göre bilinçli farkındalık ve yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi, İstanbul.

Turgut, İ. (2016). *Çocuk sahibi olan ve olmayan evli kadınların ayrılma anksiyetesi ve yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Tuzgöl Dost, M. (2006). Subjective well being among university students. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 188-197.

Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (22), 132-143.

Tuzgöl Dost, M. (2010). Güney Afrika ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 75-89.

Tümkaya, S. & Aybek, B. (2008). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin sosyodemografik özellikler açısından incelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 387-402.

Uyanık Balat, G. (2007). *İlköğretime Başlayan Çocukların Anne-Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Okul Öncesi Eğitimden Yararlanma Düzeylerine Göre İncelenmesi*. Eğitim ve Bilim Dergisi, 32(43).

Ünsal Seydaoğulları, S. & Çiftçi Arıdağ, N. (2012). Examining life satisfaction levels of high school students in term of parental attitude and some variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 752-767.

Veenhoven, R. (1994). Is Happiness a Trait? Social Indicators Research, 32, 101- 160.

Webster-Strattoni, C. (2011). Combining Parent and Child Training for Young Children with ADHD. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 40(2): 191–203.

Webster-Stratton, C. ve Reid, M.J. (2004). Strengthening Social andEmotional Competence inYoung Children—TheFoundation for Early School Readiness and Success Incredible Years Classroom SocialSkills and Problem-SolvingCurriculum. *Infants and Young Children*, 17(2), 96–113.

Webster-Stratton C., Reid, M. J. ve Hammond M.(2001). Social skills and problem-solving training for children with early-onset conduct problems: who benefits? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(7), 943-52.

World Health Organization (WHO). (2009). *Child and adolescent mental health*. 25.02.2017 tarihinde http://www.who.int/mental_health/maternal-child/child_adolescent/en/ adresinden erişildi.

Yavaş, İ. (1996). Davranım bozukluğu olan çocuk ve ergenlerin demografik özellikleri, *Depresyon Dergisi*, 3(2), 81-87.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2010). *Ana-Baba ve Çocuk* (Yirmi Birinci Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. 2002. *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Yalnızca Yıldırım, S. (2015). *Lise öğrencilerimim yaşam doyumlarının yordayıcıları olarak anne-baba tutumları ve duygusal zeka*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Yıldız, E. (2016). *Öğretmenlerin meslek etik ilkelerine uygun davranma algılarının işe yabancılaşma-yaşam doyumu ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.

Yıldız-Bıçakçı, M. 2004. *Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların anne baba tutumlarını algılamalarının ve benlik imajlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi(basılmamış). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yılmaz, A. (1999). Çocuk yetiştirme tutumları: kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1(3), 99-118.

Yılmaz A. (2000).Anne baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160-172.

Young, M. H. & Miller, B. C. (1995). The effect of parental supportive behaviors on life satisfaction of adolescent offspring. Journal of Marriage and Family, 57 (3).

Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk Ruh Sağlığı*, (23. Baskı), İstanbul: Özgür Yayınları.

Zigler, E., Pfannenstie, J.C. and Seitz, V. 2008. The parents as teachers program and school success: A replication and extension. *The Journal of Primary Prevention*, 29(2), 103-120.

Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk,M., Eröcal Kora, M. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.

Zullig, K. J., Valois, R. F., Huebner, E. S., Oeltman, J. E. ve Drane, J. W. (2001). Relationship between percieved life satisfaction and adolescents' substance use. *Journal of Adolescent Health*, 29, 279-288.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Diler ÜNAL

Doğum Yeri ve Tarihi : Kadirli/1984

İş Adresi : Ertuğrul Gazi İlkokulu, ADANA

e-mail : dilerzamann@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2013-2018 :Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Adana.

2003-2008 **:** Lisans, Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Gazimağusa/Kıbrıs

1998-2002 **:** Lise, Ceyhan Süper Lisesi, Ceyhan.

1995-1998 **:** Ortaokul, Mithatpaşa Ortaokulu, Ceyhan.

1990-1995 **:** İlkokul, Ayşe Malaz İlköğretim Okulu, Ceyhan.

İŞ DENEYİMİ

2013-2018 **:** Ertuğrul Gazi İlkokulu, Adana.

2010-2013 **:** Selim Lisesi, Kars.

2008-2010 **:** Amir Akdağ Özel Eğitim Merkezi, Adana.